

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

งานวิจัยเรื่อง

การสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาการสร้างสรรค
หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาคร จับม้านิลมังกร

The Performance Creation as a Creative Cultural Project for
Community: A case study of Contemporary Shadow Puppets Making
in Sudsakorn Catches Ma Nilmangorn

นพพล จำริญทอง

ผู้วิจัย

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมมหาวิทยาลัยบูรพา

งบประมาณเงินรายได้ส่วนงาน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕

คณะดนตรีและการแสดง

สัญญาเลขที่ ๐๐๔ / ๒๕๖๕

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

งานวิจัยเรื่อง

การสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาการสร้างสรรค
หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาคร จับม้านิลมังกร

The Performance Creation as a Creative Cultural Project for
Community: A case study of Contemporary Shadow Puppets Making
in Sudsakorn Catches Ma Nilmangorn

นพพล จำเริญทอง

ผู้วิจัย

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมการศึกษาจากมหาวิทยาลัยบูรพา

งบประมาณเงินรายได้ส่วนงาน ประจำปีงบประมาณ 2565

คณะดนตรีและการแสดง

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการสนับสนุนทุนอุดหนุนการการวิจัย ประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย เงินรายได้ส่วนงาน เงินกองทุนวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ ขอกราบขอบพระคุณ ครูอำไพ บุญรอด ปราชญ์พื้นบ้านผู้ดูแลคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง นายอัศวพล เชิงกราย นายมานะ ล่วงพันธ์ ที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับผู้วิจัย คณะ เยาวชนหนังใหญ่ วัดบ้านดอน ดร.ณัฐนันท์ เอื้อศิลป์ ผศ.ดร.สันติ อุดมศรี และ ผศ.ดร.กิตติภรณ์ ชิตเทพ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา จนสำเร็จลุล่วง

ขอบคุณนิสิตคณะดนตรีและการแสดง กลุ่มวิชาเอกนาฏศิลป์และการกำกับลีลา ชั้นปีที่ ๓ ที่ให้ความร่วมมือมุ่งมั่นฝึกซ้อมพัฒนางานต่อเนื่องได้เป็นอย่างดี นิสิตกลุ่มวิชาเอกดนตรีไทยทุกชั้นปีที่เสียสละเวลาเข้าร่วมในการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณคณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา เจ้าหน้าที่ บุคลากรผู้เกี่ยวข้องที่ให้ความช่วยเหลือ ในทุกด้านทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง จนทำให้ผู้วิจัยสามารถผลิตผลงานอันเป็นประโยชน์ด้านวิชาการทั้งยังเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยเกิดกำลังใจสร้างสรรค์งานต่อไปในอนาคต

บทคัดย่อภาษาไทย

ชื่อโครงการวิจัย : การสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร

ชื่อผู้วิจัย : นายนพพล จำเริญทอง

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน: กรณีศึกษาการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแสดงโดยการศึกษาอัตลักษณ์การเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การสัมภาษณ์ครูอำไพ บุญรอดเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูลด้านการแสดง กระบวนการสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนได้แก่ ๑) การสร้างบท บทที่ใช้ในการแสดงมาจากการดัดแปลงนิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณีโดยเลือกตอน สุดสาครจับม้านิลมังกร ๒) การทดลองออกแบบการเต้นและการเชิดหนังโดยมีการสร้างหนังใหญ่จำนวน ๓ ตัว ได้แก่หนังสุดสาคร หนังม้านิลมังกร และหนังสุดสาครจับม้านิลมังกรโดยกำหนดแนวคิดการออกแบบท่าเต้นและการเชิดรูปแบบการเต้นคู่ (Pas de deux) เพื่อใช้แสดงศักยภาพของนักเชิดหนังใหญ่ ๓) การนำผลการทดลองจากการวิจัยไปฝึกปฏิบัติการแสดงร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนโดยมีอาจารย์อำไพ บุญรอด หัวหน้าคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน พร้อมด้วยนายมานะ ล่วงพันและนายอัครพล เชิงกรายผู้ควบคุมการฝึกซ้อมและกำกับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ผลงานสร้างสรรค์จากการปฏิบัติการวิจัยด้านการแสดงครั้งนี้ได้จัดแสดงเป็นครั้งแรกให้ผู้ชมจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการสุวรรณภูมิจำนวน ๑๔๐ คนที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ นอกจากนี้คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้นำผลงานสร้างสรรค์จากการวิจัยครั้งนี้ไปร่วมการแสดงทางวัฒนธรรมของจังหวัดระยองและมีกำหนดเปิดการแสดงในเทศกาลหนังใหญ่ไฟกะลาซึ่งเป็นเทศกาลแสดงหนังใหญ่ประจำปีของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การวิจัยครั้งนี้ทำให้เห็นว่าการทำงานสร้างสรรค์ด้านการแสดงจากองค์ความรู้เดิมของเจ้าของวัฒนธรรมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในนิเวศวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและการประเมินตามกระบวนการวิจัยทำให้ผลงานสร้างสรรค์เกิดประโยชน์สามารถสร้างคุณค่าให้กับชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

คำสำคัญ หนังใหญ่วัดบ้านดอน หนังใหญ่ร่วมสมัย พระอภัยมณี

Abstract

Project Title : The Performance Creation as a Creative Cultural Project for Community: A Case Study of Contemporary Shadow Puppets Making in Sudsakorn Catches Ma Nilmangorn

Name of the Investigators : Noppon Jamreantong

This research entitled The Performance Creation as a Creative Cultural Project for Community: A Case Study of Contemporary Shadow Puppets Making in Sudsakorn Catches Ma Nilmangorn aims to create a shadow theatre performance collaboration with the Ban Don troupe in Rayong province. The research employed performance practice research methodology; interviewing Kru Ampai Boonrod, chief of the Ban Don shadow puppet troupe, was a part of studying the Ban Don shadow puppet performance's identity, including data investigation. The performance creation process was divided into three parts: 1) the play script creation by adopting the original play in Phra Aphai Mani in the episode of Sudsakorn Catches Ma Nil Makmangorn. 2) In The experiment of dancing and shadow puppets play design, three new characters of shadow puppets were created: Sudsakorn, Ma Nilmangorn, and Sudsakorn catching Ma Nilmangorn, the choreograph was created on the concept of the duet dance (Pas de deux) to show the performer's potential. 3) The research experimental result was applied to practicing Ban Don's shadow puppet performance under the supervision of Kru Ampai Boonrod and Mr. Akkarpon Chernggrai's directing. The creation of this practice research was premiered to 140 Triam Udom Suksa Pattanakarn school audiences who visited Ban Don's shadow puppet museum on 5 March 2024. Moreover, the Ban Don Shadow Puppet troupe presented this performance as an opening at the NangYai Fai Kala festival, the annual event organized by the Rayong Provincial Cultural Office. This research result showed that cultural ecology is made practical through the performance creation process, which uses the knowledge of the original culture involving its owner as a participant and examiner, bringing the best usage of the research results to its fullest potential and promoting the community values as its objectives.

Keywords: Ban Don's shadow puppet; contemporary shadow puppet; Phra Aphai Mani

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	๑
การศึกษาการสร้างสรรค์หนังใหญ่ วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง เพื่อการสร้าง สร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร	๑๔
การสร้างบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร	๓๑
กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย เรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร	๖๒
สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๙๕
บรรณานุกรม	๑๐๒
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๔

สารบัญญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
๑. พิพิธภัณฑท์หน่งใหญ่วัดบ้านดอน	๑๘
๒. หน่งใหญ่ในพิพิธภัณฑท์หน่งใหญ่วัดบ้านดอน	๑๘
๓. การฝึกซ้อมยึดกล้ำมเนื้อ	๒๐
๔. การฝึกซ้อมเต้นเสา	๒๐
๕. การฝึกซ้อมเต้นเสา	๒๐
๖. การฝึกซ้อมท่าโขนลิง	๒๑
๗. ขนาดหน่งวู้ที่เลือกทำตัวหน่ง	๒๓
๘. การฝิ่งลมหลังการพอกหน่ง	๒๓
๙. ภาพร่างหน่งสุดสาคร	๒๔
๑๐. ภาพร่างหน่งสุดสาครจับม้านิลม้งกร	๒๔
๑๑. ภาพร่างหน่งม้านิลม้งกร	๒๕
๑๒. ภาพร่างสุดสาครผนึกแผ่นหน่ง	๒๖
๑๓. ภาพร่างหน่งม้านิลม้งกรผนึกแผ่นหน่ง	๒๖
๑๔. ภาพร่างหน่งจับสุดสาครจับม้านิลม้งกรผนึกแผ่นหน่ง	๒๗
๑๕. การฉลุลายหน่งจับสุดสาครจับม้านิลม้งกร	๒๘
๑๖. การฉลุลายหน่งม้านิลม้งกร	๒๘
๑๗. การตรวจลวดลายการฉลุตัวหน่ง	๒๘
๑๘. การลงสีตัวหน่ง	๒๙
๑๙. หน่งสุดสาครใส่ไม้คียบหน่ง	๓๐
๒๐. หน่งม้านิลม้งกรใส่ไม้คียบหน่ง	๓๐
๒๑. หน่งสุดสาครจับม้านิลม้งกรใส่ไม้คียบหน่ง	๓๐
๒๒. การแสดงหน่งใหญ่โดยใช้กะลาในการจุดไฟสำหรับการแสดง	๓๑
๒๓. การแสดงหน่งใหญ่ไฟกะลา	๓๒
๒๔. ภาพการประชุมบทเพื่อให้อาจารย์อำไพ บุญรอดตรวจสอบ	๕๐
๒๕. ภาพการประชุมกับคณะหน่งใหญ่วัดบ้านดอน	๕๑
๒๖. ภาพการประชุมอ่านบทกับวงดนตรีไทย	๕๑
๒๗. ภาพการประชุมวงดนตรีไทยกับการแสดง	๕๒
๒๘. ภาพการประชุมวงดนตรีไทยกับการแสดง	๕๒
๒๙. ตัวหน่งสุดสาคร	๖๓
๓๐. ตัวหน่งม้านิลม้งกร	๖๓
๓๑. ตัวหน่งสุดสาครจับม้านิลม้งกร	๖๔

สารบัญรูปร่างภาพ (ต่อ)

รูปร่างภาพที่	หน้า
๓๒. การฝึกร่างกายของนักเชิด	๖๗
๓๓. การฝึกถองสะเอว	๖๗
๓๔. การฝึกเหยียดเท้าและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อขา	๖๘
๓๕. การฝึกร่างกายของนักเชิด	๖๘
๓๖. การฝึกร่างกายท่าทางการเชิด	๖๙
๓๗. การฝึกท่ารำจากระบำม้าเพื่อนำไปใช้ในการเชิดหนังใหญ่	๗๐
๓๘. การฝึกซ้อมการเชิดคู่ตัวหนังม้านิลมังกร	๗๐
๓๙. การฝึกซ้อมเพื่อค้นหาแนวทางการเชิด	๗๒
๔๐. การออกแบบการเชิดหนังใหญ่	๗๒
๔๑. การนำเสนอการแสดงในที่ประชุมวิชาการ “Music and Performing Arts for SDGs Goals วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖”	๗๖
๔๒. ภาพจากการฝึกซ้อมหนังเชิดม้านิลมังกรของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน	๗๗
๔๓. ภาพจากการฝึกซ้อมหนังเชิดสุดสาครไล่จับม้านิลมังกรของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน	๗๘
๔๔. การกล่าวต้อนรับผู้ชมในวันนำเสนอผลงานวิจัย	๘๗
๔๕. การนำเสนอผลงานวิจัย ณ โรงแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน	๘๘
๔๖. บรรยากาศภายหลังจากการชมการแสดงนำเสนอผลการวิจัย	๘๘
๔๗. การแสดงหนังใหญ่ในงานเล่าขานเมืองระยอง	๙๐
๔๘. การแสดงหนังใหญ่ในงานเล่าขานเมืองระยอง	๙๑
๔๙. ร่วมขบวนแห่หนังใหญ่ในงานเล่าขานเมืองระยอง	๙๑
๕๐. การแสดงหนังใหญ่ในงานไหว้ครูหนังตะลุง (๑)	๙๒
๕๑. การแสดงหนังใหญ่ในงานไหว้ครูหนังตะลุง (๒)	๙๒
๕๒. โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์งานหนังใหญ่ไฟกะลา วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง	๙๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑. ตารางแสดงระยะเวลาทำการวิจัยและแผนดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	๑๓
๒. รูปแบบการนำเสนอตัวละคร	๓๗
๓. การกำหนดโครงสร้างการเล่าเรื่องเพื่อการดัดแปลงบท	๔๔
๔. การเปรียบเทียบการดัดแปลงบทจากนิทานคำกลอน	๔๔
๕. การเปรียบเทียบการดัดแปลงบทจากนิทานคำกลอน	๔๘
๖. ตารางกำหนดบทเพลงประกอบการแสดง	๕๓
๗. ตารางแสดงการปรับบทเพลงประกอบการแสดงจากการตรวจสอบข้อมูล	๕๖
๘. ตารางอธิบายแนวทางการออกแบบทำต้น และการเซตหนังใหญ่ร่วมสมัย “สุดสาครจับม้านิลมังกร”	๗๓
๙. การกำกับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร	๗๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๑. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

หน้า

๑๑

การศึกษาการสร้างสรรคหนังใหญ่ วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง เพื่อการสร้าง สร้างสรรคหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร

๒.๑ การแสดงหนังใหญ่

“หนังใหญ่” เป็นมหรสพที่มีมาแต่สมัยโบราณ เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมไทยได้รับการยกย่องว่า เป็นการแสดงชั้นสูง ซึ่ง รวมเอาศิลปกรรมหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งทุกขั้นตอนต้อง อาศัย ความประณีต อดทน เพื่อให้ได้มาซึ่งงานที่ละเอียดอ่อน หนังใหญ่เดิมเป็นการแสดงในราชสำนักที่ เรียกว่า ‘หนัง’ นั้น เพราะสิ่งที่ใช้แสดง คือ “ตัวหนัง” ซึ่งแกะสลักจากหนังวัวหรือ หนังควาย ที่ต้องผ่าน กรรมวิธีการฟอกหนัง การวาดรูปตัวหนัง โดยใช้ทักษะการวาดลายไทยผูกลายต่อเนื่องเกี่ยวกันเป็น ตลอดรูปไม้ให้เส้นขาดจากกันจึงค่อยนำมาแกะหรือตอกอย่าง วิจิตรบรรจง ลงสีเพื่อเพิ่มความชัดเจน และความสวยงามเมื่อ ยามเชิดแสดง จากนั้นผูกกับไม้ดัดสำหรับให้ผู้เชิดแสดงได้เชิด ด้วยท่าทางที่เข้า จังหวะกับเสียงดนตรีปี่พาทย์และบทพากย์ บทเจรจา ถือเป็นต้นกำเนิดของศิลปะการแสดงโขน อันเป็น เอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมของไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

หนังใหญ่ เป็นศิลปะการแสดงที่เก่าแก่ชนิดหนึ่งของไทย กล่าวกันว่ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ หลักฐานการแสดงหนังใหญ่ เริ่มมีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) การแสดงที่ใช้ตัวหนังขนาดใหญ่เป็นตัวละคร โดยมีผู้เชิดให้เกิดเงาบนจอ และใช้การพากย์ การ เจรจา ดำเนินเรื่อง หลักฐานที่กล่าวถึงหนังใหญ่ที่เก่าแก่ที่สุดปรากฏอยู่ในกฎ มณฑิยบาลสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หนังใหญ่จึงได้รับ การยกย่องว่าเป็น มหรสพชั้นสูง มักจัดขึ้นในงานพระราชพิธี ต่าง ๆ เช่น พิธีอภิเษกของกษัตริย์และเจ้านาย พระราชพิธีเกี่ยวกับ ความตาย และการแสดงในงาน สมโภชต่าง ๆ เนื้อเรื่องที่แสดง มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์และวีรกรรม เช่น มหาภารตะ รามเกียรติ์ ใน สมัยกรุงศรีอยุธยาเรียก หนังใหญ่ว่า “หนัง” ภายหลัง ยุบกรมโขนและกรมมหรสพ หลังสมัยรัชกาลที่ ๗ หนังใหญ่จึงไป อยู่ใต้อุปถัมภ์ของวัด จึงเรียกหนังใหญ่ในสมัยนี้ว่า “หนังราษฎร์”

ประเภทของหนังใหญ่

หนังใหญ่นั้นมีความวิจิตรงดงามตามเนื้อเรื่องที่ใช้แสดงและมีขนาดตั้งแต่ ๑ เมตรขึ้นไปจนถึง ๒ เมตรเศษ เวลาแสดงจะใช้คนจับตัวหนังเชิด ซึ่งหนังตัวหนึ่งจะมีคนเชิดเพียงคนเดียว แบ่งออกได้เป็น ๖ ชนิดคือ

๑. หนังเฝ้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหนังไหว้ ใช้แสดงตอนเวลาเข้าเฝ้า
๒. หนังคนเจรจา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหนังเดิน มักจะอยู่ในท่าเดิน ถ้าเป็นตัวลิงจะอยู่ในท่าหย่อง

๓. หนังง่า เป็นภาพหนังเดี่ยว ตัวหนังจะทำท่ายกขาข้างใดข้างหนึ่ง คล้ายท่ายกขาของ โขนละคร แบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิดคือ

- ๓.๑ หนังโก่ง ตัวหนังสลักเป็นท่าโก่งศร
- ๓.๒ หนังแผลง ตัวหนังสลักเป็นท่าแผลงศร

๔. หนังสือ เป็นหนังสือเดี่ยวที่อาจมีตัวละครตัวเดียวหรือหลายตัวแต่ต้องประกอบด้วยภาพปราสาทราชวัง วิมาน หรือพลับพลา แยกออกได้เป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๑ หนังสือพลับพลา ใช้สำหรับตัวพระ เวลาประทับอยู่ในกลางป่า

๔.๒ หนังสือปราสาทพุด เช่น ภาพของทศกัณฐ์ออกจากราชการ

๔.๓ หนังสือปราสาทโลม ใช้สำหรับตัวละครที่แสดงบทเกี่ยวพาราสีกัน

๕. หนังสือจับ เป็นหนังสือที่มีภาพตัวละครตั้งแต่ ๒ ตัวขึ้นไป โดยมากจะเป็นการรบหรือจับกัน เช่น พระรามรบทศกัณฐ์ หรือทำขึ้นลอยต่าง ๆ

๖. หนังสือเบ็ดเตล็ด เป็นหนังสือที่ได้จัดอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้แก่หนังสือพวกไพร่พล ตัวตลกหรือดอกไม้ เป็นต้น

สถานที่แสดง มักจะเป็นลานหรือสนามที่กว้างขวางพอสมควร โรงหนังใหญ่ไม่ต้องยกพื้นเวทีเหมือนกับการแสดงอื่น ๆ เพียงแต่ใช้ไม้ไผ่ปักเป็นเสาโรงแล้วชิงผ้าขาวคาดเป็นจอยาวประมาณ ๙ วา (ประมาณ ๑๘ เมตร) และมีความสูงประมาณ ๓ วา (ประมาณ ๖ เมตร) ด้านหลังของจอ จะปลูกร้านเล็ก ๆ สูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร พื้นร้านจะปูด้วยสังกะสี ไว้สำหรับก่อกองเพลิงเรียกว่า “ร้านเพลิง” เพื่อให้แสงสว่างส่องกระทบตัวหนังสือ (ธีรภัทร์ ทองนิม, ๒๕๕๕, น.๗-๙) การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ ทำให้ศิลปะการแสดง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ถูกทำลายเสียหายไปมากและมีการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานในการแสดงหนังใหญ่ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชนิพนธ์ละครเรื่องอิเหนาเพื่อใช้แสดงเพิ่มขึ้นนอกจากเรื่องรามเกียรติ์ สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีหลักฐานการสร้างตัวหนังสือใหญ่และบทวรรณกรรมที่ใช้เรื่องรามเกียรติ์ หนังใหญ่ ที่มีการสร้างขึ้นในสมัยนี้เป็นหนังใหญ่ที่เรียกว่า หนังกลางคืน ๒ สำนัก คือ หนังใหญ่ชุดพระนครไหวของวัดพลับพลาไชย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งถูกไฟไหม้เกือบหมดเมื่อนำมาเก็บไว้ ณ ฝายผนัง โรงละครแห่งชาติหลังเก่าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ และหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง หนังใหญ่ทั้งสองแห่งนี้มีความคล้ายคลึงกันสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้สนใจค้นพบหนังใหญ่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมุทรสงคราม ราชบุรี สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการสร้างหนังใหญ่แต่ที่พบจะเป็นหนังกลางวันมีการแกะสลักตัวหนังสือลวดลายคล้ายคลึงกัน หนังชุดนี้การสร้างมีระยะเวลาใกล้เคียงกันมีอายุประมาณร้อยปีเศษ พบ ๒ แห่ง คือ หนังใหญ่ของวัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรีและหนังใหญ่วัดখনอน จังหวัดราชบุรี

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของหนังใหญ่พบว่ามหรสพนี้ ประกอบด้วยศิลปะถึง ๕ ประเภท คือ หัตถศิลป์ สื่อด้วยฝีมือการแกะตัวหนังสือผู้แกะต้องรู้จัก เส้นสายลายไทยและรู้จักเรื่องรามเกียรติ์เป็นอย่างดีจึงสามารถเลือกใช้แผ่นหนังมาแกะสลักเป็นตัวละครเป็นฉากต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม นาฏศิลป์ ผู้ขีดหนังนับว่าเป็นผู้สร้างชีวิตให้กับตัวหนังสือ ดังนั้นทักษะของผู้ขีดจึงเป็นสิ่งสำคัญต้องรู้จักดนตรีไทยและผ่านการฝึกฝนท่าทางต่าง ๆ ทั้งท่าเดิน ท่าเต้น การโยกตัว การขีดตัวหนังสือให้เข้ากับจังหวะของดนตรีและเรื่องราวตาม บทพากย์เจรจา วรรณศิลป์ คือบทพากย์ประกอบการแสดงที่สื่อภาพของตัวหนังสือที่เห็นเบื้องหน้าให้ก่อเกิดจินตนาการแก่ผู้ชมในการเข้าใจเรื่องราวที่นำมาแสดง แม้เรื่องหลักที่แสดง

หนังใหญ่จะเป็นรามเกียรติ์ แต่มีหลักฐานที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้พระมหาราชครูแต่งสมุหโรชค้ำฉันท์เพื่อใช้แสดงหนังใหญ่ นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมอีกเรื่องที่ว่าแต่งขึ้นเพื่อการแสดงมหรสพนี้คือ อนิรุทธ์คำฉันท์ วาหศิลป์คือน้ำเสียงของผู้พากย์ที่ต้องกังวานเสริมสร้างอารมณ์ให้ผู้ชมรวมทั้งมีปฏิภาณไหวพริบในการพากย์ให้สนุกและรู้จักทำนองดนตรีเพื่อบอกจังหวะให้ปี่พาทย์บรรเลงดุริยางคศิลป์คือดนตรีประกอบการแสดงมักเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่และมีเครื่องดนตรีอื่นอีก เช่น ปี่กลางที่ให้เสียงกลางตลอดการแสดง กลองตั้ง และโกร่งที่ให้เสียงคล้ายเกราะ

คณะแสดงหนังใหญ่ปัจจุบันมีเหลือเพียง ๓ คณะ คือ หนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี และหนังใหญ่วัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยองและมีคณะโขนหลวงสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมอีกด้วย หนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีมีประวัติว่าในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระครูศรัทธาสุนทรเจ้าอาวาสร่วมกับครูอ่องสร้างตัวหนังขึ้น เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ตอนหนุมาน ถวายแหวน ศีกสหัสกุมาร ศีกประลัยกัลป์ เป็นต้น หนังชุดเดิมนี้อายุอยู่ ๓๑๓ ตัว ได้มีการอนุรักษ์และจัดสร้างชุดใหม่สำหรับการแสดงแทนของเดิม โดยทางวัดได้ตั้งพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ให้เป็นแหล่งศึกษาและนำออกแสดงหนังใหญ่ด้วยหนังชุดใหม่ หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ตามประวัติว่าครูเปียคณะหนังใหญ่จากอยุธยาได้ถวายตัวหนังชุดหนึ่งให้หลวงพ่อเรื่องเจ้าอาวาส เมื่อพ.ศ.๒๔๑๘ รวมทั้งหัดการแสดงหนังให้คนในชุมชนด้วย หนังใหญ่ของที่นี่มีหนังเจ้าชุดเบิกโรงคือ ลิงจับหัวค้ำ รามเกียรติ์ ตอนศึกอินทรชิต (นาคบาท) ศีกวิรุณจำบัง ศีกใหญ่ (มีตัวละครครบและใช้แสดงบ่อย) และ ศีกพระมงกุฎ-พระลบจำนวนประมาณ ๒๗๐ ตัว ปัจจุบันมีการฝึกการแสดงและสร้างตัวหนังขึ้นใหม่โดยฝีมือคนในชุมชน หนังใหญ่วัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๑ พระยาศรีสมุทรโภคชัยโชคชิตสงครามเจ้าเมืองระยองได้ซื้อตัวหนังชุดหนึ่งมาจากพัทลุงมีหนังเจ้า ชุดเบิกโรง รามเกียรติ์ ตอนศึกพรหมาศ ทศกัณฐ์สั่งเมือง สีดาลุยไฟ กำเนิดสองกุมาร ปล่อยม้าอุปการ และพระพรตและพระสัตรุตรบพระมงกุฎ-พระลบทางวัดจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เก็บรักษาหนังชุดเก่าเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนทั่วไปด้วย นอกจากนี้มีตัวหนังใหญ่จากที่ต่าง ๆ ได้แก่ วัดพลับพลาชัย จัดหวัดเพชรบุรี วัดประศุก จังหวัดสิงห์บุรี วัดบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม วัดตะเคียน จังหวัดลพบุรี (ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์) และหนังใหญ่บางส่วนเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครส่วนในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้มีการสร้างหนังใหญ่ขึ้นชุดหนึ่งโดยใช้ต้นแบบจากหนังใหญ่ชุดพระนครไหวสร้างจำนวน ๑๓๐ ตัว เพื่อเป็นมหรสพประจำรัชกาลหลังจากที่สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้ออกแสดงในงานสมโภชครั้งสำคัญเป็นครั้งแรก (<https://www.sacit.or.th/uploads/items/attachment>)

๒.๒ ประวัติหนังใหญ่วัดบ้านดอน

วัดบ้านดอนตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ห่างจากตัวเมืองระยองไปทางทิศเหนือประมาณ ๔ กิโลเมตร หนังใหญ่ของวัดบ้านดอนนี้ไม่ปรากฏข้อมูลแน่ชัดว่าใครเป็นผู้สร้างและสร้างขึ้นเมื่อไร นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า หนังใหญ่ชุดนี้มีลวดลายละเอียดงดงามมากจึง

สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างหลวงอาจเป็นฝีมือของช่างสองสกุล คือ สกุลช่างกรุงเทพฯ และสกุลช่างอยุธยา ท่านพระครูปัญญาวิจิตร อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านดอน เล่าถึงประวัติหนังใหญ่วัดบ้านดอนไว้ว่าหนังใหญ่ชุดนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ พระยาศรีสมุทรโภคชัยโชคชิตสงคราม (เกตุ ยมจินดา) เจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดระยอง ได้สั่งซื้อหนังชุดนี้ขณะที่แสดงอยู่ที่จังหวัดพัทลุง จำนวน ๒๐๐ ตัว เพื่อนำมาเล่นในงานวัดแก่ง พร้อมทั้งจ้างครูหนังหรือนายโรงของหนังชุดนี้ ชื่อครูประดิษฐ์ มาเป็นครูฝึกสอนถ่ายทอดให้กับคนที่ต้องการเชิดหนัง (<https://culture๕๕๕๒๐๕๑๔.wordpress.com/>)

พิพิธภัณฑหนังใหญ่วัดบ้านดอน เป็นสถานที่สืบทอดมรดกภูมิปัญญาการแสดงหนังใหญ่และเก็บรักษาอนุรักษ์ตัวหนังใหญ่ อายุกว่า ๒๐๐ ปี ให้ได้เรียนรู้โดยพิพิธภัณฑหนังใหญ่วัดบ้านดอนเป็น ๑ ใน ๓ แห่งที่เหลืออยู่ในประเทศไทย หนังใหญ่วัดบ้านดอนมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๓๑ เจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดระยองได้เห็นว่าวัฒนธรรมการเล่นหนังใหญ่เป็นสิ่งควรค่าที่จะอนุรักษ์สืบทอดไว้จึงสั่งซื้อตัวหนังใหญ่จำนวน ๒๐๐ ตัว มาจากจังหวัดพัทลุงขนส่งข้ามอ่าวไทยมาทางเรือพร้อมทั้งจ้างครูหนังมาช่วยในการฝึกสอนถ่ายทอดการแสดงให้กับคนของท่านเจ้าเมืองเพื่อแสดงในงานสำคัญ ๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้มีการฝึกซ้อมหนังใหญ่และนำออกแสดงตามงานต่าง ๆ อีกครั้ง เช่น งานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, งานสงกรานต์เพื่อเป็นการฟื้นฟูการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการละเล่นต่อมาอดีตเจ้าอาวาสบ้านดอนเห็นว่าควรมีสถานที่เก็บอนุรักษ์ตัวหนังให้ดีกว่าเดิมเพื่อให้คนรุ่นใหม่สามารถเรียนรู้ศิลปะเก่าแก่อันทรงคุณค่าจึงริเริ่มโครงการสร้างอาคารเพื่อเก็บหนังใหญ่และเปิดให้คนได้เข้าชม ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๔ เป็นต้นมาภายในอาคารพิพิธภัณฑจัดแสดงตัวหนังใหญ่ห้องประชุมเพื่อรับฟังคำบรรยายและชมวีดิทัศน์การแสดงหนังใหญ่ ปัจจุบันหนังใหญ่ที่เคยมีอยู่จาก ๒๐๐ ตัว ได้ผุพังไปบ้างจึงได้มีการทำเพิ่มเติมอีก ๗๗ ตัว และใช้เล่นแสดงร่วมกันกับหนังใหญ่ชุดเดิม เรื่องที่นิยมแสดง คือ เรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา เป็นต้น ตัวหนังสำคัญที่จัดแสดงไว้ คือ

๑. หนังเจ้าหรือหนังครู เป็นตัวหนังที่ใช้สำหรับพิธีไหว้ครูเท่านั้น ตัวหนังนี้จะไม่ใช้ในการแสดง ได้แก่ หนังฤๅษี หนังพระอิศวร หนังพระนารายณ์

๒. หนังเฝ้าหรือหนังไหว้ เป็นภาพเดี่ยว เห็นหน้าด้านข้าง ตัวหนังอยู่ในท่าพนมมือ ไหว้หนังชนิดนี้มีความสูงประมาณ ๑ เมตร

๓. หนังคนจรหรือหนังเดิน เป็นภาพเดี่ยวเห็นหน้าด้านข้างหากเป็นตัวพระ ตัวนางหรือตัวยักษ์ ตัวหนังอยู่ในท่าเดิน ถ้าเป็นภาพลิง จะเป็นท่าหย่อง

๔. หนังง่าหรือหนังเหาะ เป็นภาพเดี่ยว เห็นหน้าด้านข้าง เป็นตัวหนังท่าเหาะ ท่าแผลงศร ท่าถืออาวุธ

๕. หนังเมือง เป็นหนังภาพเดี่ยวหรือหลายภาพในหนึ่งผืนเดียวตัวหนังที่มีลวดลายปราสาทราชวัง หนังชนิดนี้ บางตัวสูงถึง ๒ เมตร

๖. หนังรถ เป็นหนังรูปลวดลายราชรถมีทั้งตัวหนังเดี่ยว ๆ และหลายตัวในแผงเดียวกัน

๗. หนังจับ เป็นหนังที่มีภาพตัวละครตั้งแต่สองตัวขึ้นไป อยู่ในหนึ่งผืนเดียว ทำท่าสู้รบหรือจับกันเป็นหนังที่มีความสูงพอกับหนังเมือง

(<https://www.museumthailand.com/th/museum/Nang-Yai-Wat-Ban-Don-Museum>)

รูปภาพที่ ๑ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๒ หนังใหญ่ในพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน
ที่มา: ผู้วิจัย

๒.๓ การฝึกโยนเบื้องต้น

ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๕๐๘ : ๑๖๓) ได้กล่าวว่า การฝึกหัดโยนเบื้องต้นถือเป็นการเตรียมความพร้อมสร้างพื้นฐาน ที่มั่นคงให้กับผู้เรียนเสมือนการก่อสร้างที่ต้องวางรากฐานที่มั่นคงแข็งแรงการที่ผู้เรียนมีพื้นฐานความพร้อม ของร่างกาย ก็จะเพิ่มความมั่นใจ หลักใหญ่ในการฝึกหัดเบื้องต้น มีอยู่ ๔-๕ ประการคือ

๑) ตบเข้า เป็นการฝึกหัดประสาทของนักเรียนให้เริ่มรู้จักจังหวะดนตรี และเคยชิน เป็นแต่แรกอย่างทีเรียกว่า Musicality ในการฝึกหัดนาฏศิลป์ของตะวันตก นักเรียนท างังหวะได้ถูกต้องเพราะเรื่องจังหวะนี้ ถือเป็นหลักสำคัญในวิทยาการของศิลปะโดยทั่วไป

๒) ถองสะเอว เป็นการหัดให้นักเรียนเริ่มรู้จักวิธียกเอียงล าดัว ยกคอ ยกไหล่ และไบหน้าได้คล่องแคล่ว เพื่ออวัยวะร่างกายตอนบนจะได้อ่อนไหวไปได้ตามต้องการ อย่างที่เรียกกันตามแบบตะวันตกว่า Flexibility ซึ่งเป็นหลักสำคัญในนาฏศิลป์ของไทยอีกประการหนึ่งเหมือนกัน

๓) เต็นเสา เป็นการฝึกเท้าและฝึกขาของนักเรียนที่ท ากการฝึกหัดโยน ให้รู้จักใช้อวัยวะท่อนล่างให้คงที่ นอกจากซ่อมกำลังให้อยู่ตัว เพื่อไม่ให้เหน็ดเหนื่อยในเวลาแสดงจริงและยังเป็นการช่วยฝึกหัดให้นักเรียนกระตือรือร้นทำทุกส่วนให้ลงกับพื้นโดยพร้อม และมือน้ำหนักเท่ากันมิใช่ตอนสั้นเท้าลงถึงพื้นก่อนหรือมีน้ำหนักมากกว่าปลายเท้า หรือปลายเท้าลงถึงพื้นก่อนหรือมีน้ำหนักมากกว่าสั้นเท้า และหัดใช้จังหวะเท้าในการเต้นให้สม่ำเสมอเป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งของศิลปะประเภทนี้

๔) ถีบเหลี่ยม การตัดส่วนขาสำหรับผู้ฝึกหัดเป็นพระยักษและลิง เรื่องการถีบเหลี่ยมนี้เป็นการหัดบังคับและควบคุมอวัยวะร่างกายให้อยู่ในท่าที่ต้องการให้ช่วงขาช่วงแขนและอกมีระดับคงที่

๕) ฉีกขา เป็นท่าที่ใช้สำหรับผู้ฝึกหัดเป็นลิงโดยเฉพาะ วิธีการฉีกขานี้เป็นการช่วยให้สามารถใช้ลำขาได้ตามต้องการ เมื่อแสดงท่าโลดโผนก็สามารถทำได้โดยไม่เป็นการทำลายสุขภาพของตน วิธีถีบเหลี่ยมและฉีกขาดังกล่าวนี้ใช้สำหรับผู้ฝึกหัดพระ ยักษ์และลิง ส่วนผู้ฝึกหัดเป็นนางเขามีวิธีตัดเหลี่ยมเป็นอีกอย่างหนึ่งต่างหาก การถีบเหลี่ยมและการฉีกขาดังกล่าวนี้ก็เพื่อท ำให้นักเรียนผู้ฝึกหัดยืนหรือย่อได้ทรหดทรงของเหลี่ยม มีส่วนสัดดงามคล่องแคล่วในเวลาเล่นเวลาแสดงจะยืนหรือจะย่อหรือโลดเต้นก็ดูท่าทางเหมาะสมไม่ขัดเขิน หรือมองดูเกะกะในตาผู้ดู

๒.๔ การฝึกพื้นฐานการฝึกฝนร่างกายเพื่อเชิดหนังใหญ่วัดบ้านดอน

การเชิดหนังใหญ่มีพัฒนาการมาจากการเต้นโยนเป็นหลักสำคัญจึงมีกระบวนการฝึกซ้อมการจัดระเบียบร่างกายเพื่อให้เกิดความพร้อมและความสมบูรณ์ในการเชิดหนัง มีขั้นตอนเพื่อพัฒนาทักษะดังนี้

๑. การยืดกล้ามเนื้อส่วนแขน ข้อมือ ข้อศอกและนิ้วมือเพื่อให้กล้ามเนื้อมีความแข็งแรงสามารถรับน้ำหนักตัวหนังในการเชิดได้

ภาพที่ ๓ การฝึกซ้อมยืดกล้ามเนื้อ
ที่มา: ผู้วิจัย

๒. การเดินเสา เป็นวิธีการฝึกหัดให้ข้อวัยวะส่วนขาและเท้าให้แข็งแรงกำลังอยู่ตัว และคงที่รู้จักน้ำหนักของฝ่าเท้าและใช้จังหวะเท้าในการเดินให้สม่ำเสมอจนสามารถเชิดหนังได้เป็นระยะเวลานานรวมทั้งความแข็งแรงของกล้ามเนื้อทำให้สามารถขึ้นลอยได้ง่าย

ภาพที่ ๔-๕ การฝึกซ้อมเดินเสา
ที่มา: ผู้วิจัย

๑. การออกท่าโขน การเต้นหนังใหญ่มีพัฒนาการมาจากการเต้นโขน นักเต้นจึงต้องออกท่าทางโขนตัวละครยักษ์และลิงในท่าพื้นฐานสำคัญ การตั้งเหลี่ยม การหลบเหลี่ยม การเก็บเท้า การกระทบเท้า ฯลฯ และการจัดระเบียบร่างกายให้ขนานกับจอหนัง

ภาพที่ ๖ การฝึกซ้อมท่าโขนลิง
ที่มา: ผู้วิจัย

๒.๖ การสร้างสรรค์ตัวหนังใหญ่เรื่องพระอภัยมณี ตอน สุดสาครจับม้านิลมังกร

“หนังใหญ่” เป็นมหรสพที่มีมาแต่สมัยโบราณ เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นการแสดงชั้นสูงซึ่งรวมเอาศิลปกรรมหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกันซึ่งทุกขั้นตอนต้องอาศัยความประณีตอดทนเพื่อให้ได้มาซึ่งงานที่ละเอียดอ่อนมักจัดขึ้นในงานพระราชพิธีสำคัญและการแสดงในงานสมโภชต่าง ๆ หนังใหญ่เล่นโดยใช้เงาของตัวหนังขนาดใหญ่ที่ฉลุเป็นรูปตัวละครต่าง ๆ เคลื่อนไหวโดยการเชิดผ่านแสงทาบเงาลงบนจอผ้าขาว การสร้าง “ตัวหนัง” ถือเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ต้องอาศัยทั้งทักษะฝีมือเชิงช่างและความชำนาญของช่างฝีมือในการแกะสลักหรือการตอกฉลุให้เกิดเป็นลวดลายของตัวละครแต่ละตัวที่ต้องการบนผืนหนังขนาดใหญ่นิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตัวหนังซึ่งแกะสลักจากหนังวัวหรือหนังควายที่ต้องผ่านกรรมวิธีการฟอกหนัง การวาดรูปตัวหนัง โดยใช้ทักษะการวาดลายไทยผูกลายต่อเนื่องเกี่ยวกันเป็นตลอดรูปไม่ให้เส้นขาดจากกันจึงค่อยนำมาแกะหรือตอกอย่างวิจิตรบรรจงลงสีเพื่อเพิ่มความชัดเจนและความสวยงามเมื่อยามเชิดแสดง จากนั้นผูกกับไม้ตักสำหรับให้

ผู้ขีดแสดงได้ขีดด้วยท่าทางที่เข้าจังหวะกับเสียงดนตรีปีพาทย์และบทพากย์ บทเจรจา (www.sacit.or.th) หนังสือนิทรรศการของไทยแบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ หนังสือที่ขีดแสดงกลางคืน เรียกว่า หนังสือกลางคืน มีสีพื้น ตัวหนังสือดำกับสีขาวของช่องไฟตัวลาย หนังสือที่ขีดแสดงได้ทั้งกลางวันและกลางคืน เรียกว่า หนังสือกลางวัน มีหลายสีบนตัวหนังสือคือ สีขาว สีดำ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีต่าง ๆ คณะแสดงหนังสือนิทรรศการปัจจุบันมีเหลือเพียง ๓ คณะ คือ หนังสือวัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี หนังสือวัดสว่างอารมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี และหนังสือวัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

คณะหนังสือวัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ พระยาศรีสมุทรโภคชัยโชคชิตสงคราม เจ้าเมือง ระยอง ได้ซื้อตัวหนังสือชุดหนึ่งมาจากพัทลุง มีหนังสือ ชุดเบิกโรงรามเกียรติ์ ตอนศึกพรหมาศ ทศกัณฐ์สั่งเมือง สีดาลุยไฟ กำเนิด สองกุมาร ปล่อยม้าอุปการ และพระพรตและพระสัตรุตรบพระมงกุฎ-พระลบ ทางวัดจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เก็บรักษาหนังสือชุดเก่า เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนทั่วไปด้วย ปัจจุบันคณะหนังสือวัดบ้านดอน ได้ริเริ่มการพัฒนาการแสดงหนังสือนิทรรศการจากเดิมที่มีการแสดงเรื่องรามเกียรติ์เพียงเรื่องเดียว แต่ขณะนี้ได้ริเริ่ม สร้างสรรค์การแสดงหนังสือนิทรรศการจากวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร โดย ครูอำไพ บุญรอด ปราชญ์พื้นบ้าน ผู้ควบคุมดูแลคณะหนังสือวัดบ้านดอน

ผู้วิจัยสนใจใช้กลอนบทละครที่พัฒนามาจากวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีซึ่งพระสุนทรโวหาร (ภู่ หรือ สุนทรภู่) เป็นผู้ประพันธ์ เมื่อได้สอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นก่อนการเสนอเค้าโครงการวิจัยครั้งนี้ จากครูอำไพ บุญรอดซึ่งท่านเป็นผู้ดูแลควบคุมคณะหนังสือวัดบ้านดอนถึงแนวทางการพัฒนาศิลปะการแสดงหนังสือนิทรรศการเพื่อสามารถนำไปใช้ในการแสดงในโอกาสต่าง ๆ ได้ นอกจากการแสดงเรื่องรามเกียรติ์แล้วนั้นครูอำไพได้กล่าวถึงวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ที่มีคุณค่าต่อความรู้สึกและเป็นความภาคภูมิใจต่อบทบาททางศิลปะและวัฒนธรรมที่ปรากฏบนคำขวัญของจังหวัดระยองว่า “ผลไม้รสล้ำ อุตสาหกรรมก้าวหน้า น้ำปลารสเด็ด เกาะเสม็ดสวยหรู สุนทรภู่กวีเอก” ผู้วิจัยจึงมีความต้องการสร้างสรรค์หนังสือนิทรรศการร่วมสมัยจากบทละครเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ต่อยอดจากตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ที่คณะหนังสือวัดบ้านดอนได้สร้างไว้ โดยผู้วิจัยได้เลือกสร้างตัวหนังสือ ๓ ลักษณะดังนี้ ๑. หนังสือสุดสาคร เป็นหนังสือประเภทหนังสือเดินทาง ภาพหนังสือเดินทางสีขาวอยู่ในท่าเดิน ๒. หนังสือม้านิลมังกร เป็นหนังสือประเภทหนังสือเบ็ดเตล็ด ภาพสัตว์ม้านิลมังกร ๓. หนังสือสุดสาครจับม้านิลมังกร เป็นหนังสือประเภทหนังสือภาพตัวละครสุดสาครขี่ม้านิลมังกร

วิธีการสร้างสรรค์หนังสือนิทรรศการ

คณะหนังสือวัดบ้านดอน ยังคงรักษารูปแบบวิธีการสร้างหนังสือนิทรรศการตามแบบขนบโบราณ แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้สร้างบางอย่างให้เหมาะกับยุคสมัย และสะดวกต่อการทำหนังสือโดยมีขั้นตอนในการสร้างสรรค์ ตัวหนังสือเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรทั้ง 3 ตัว ดังต่อไปนี้

อุปกรณ์การทำหนังสือ

- ๑) หนังสือนิต
- ๒) กระดาษลอกลาย

- ๓) मुखหรือตุ้ดตุ้ (เหล็กสำหรับเจาะรูหรือเจาะกระดาษ)
- ๔) ค้อน
- ๕) เขียงไม้
- ๖) มีดฉลุลาย
- ๗) สีต่าง ๆ ระบายตัวหนังสือ
- ๘) ไม้คาบหนังสือ

๑. การเตรียมหนังสือ ใช้หนังสือขนาดใหญ่ จากโรงฟอกหนังสือ ในจังหวัดสมุทรปราการ ที่มีลักษณะเป็นผืนใหญ่ เพื่อให้มีขนาดตัวหนังสือเหมาะสมตรงตามแบบลักษณะที่จะสร้าง หนังสือบางหรือหนาจนเกินไป เพื่อให้ง่ายต่อการฉลุลายและโปร่งแสงเมื่อกระทบกับจอ หลังจากนั้นนำมาทำความสะอาด ทำการฟอกหนังสือแล้วนำไปผึ่งลมให้แห้ง

รูปภาพที่ ๗ ขนาดหนังสือที่เลือกทำตัวหนังสือ
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๘ การผึ่งลมหลังการฟอกหนังสือ
ที่มา: ผู้วิจัย

๒. การออกแบบลาย เมื่อผู้วิจัยได้จัดทำบทการแต่งเสริมสีสันและมีการพูดคุยสนทนาเรื่องการจัดสร้างตัวหนังสือที่จะใช้ประกอบการแสดงกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้ลักษณะตัวหนังสือเป็นตัวละครหลัก ๓ ประเภท คือ ๑. หนังสือสุตสาคร ๒. หนังสือมนมังกร และ ๓. หนังสือสุตสาครจับม้านิลมังกร โดยคณะหนังใหญ่ได้มีการออกแบบลวดลายเป็นลักษณะจิตรกรรมลายไทย ใกล้เคียงกับลักษณะตัวหนังสือในเรื่องรามเกียรติ์ ตามแบบที่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ วัดบ้านดอน โดยวาดต้นแบบในกระดาษลอกลาย ปรับแก้ไขก่อนที่จะนำไปพินึกบนแผ่นหนังเพื่อนำไปฉลุลายต่อไป

รูปภาพที่ ๙ ภาพร่างหนังสือสุดสาคร
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๑๐ ภาพร่างหนังสือสุดสาครจับม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๑๑ ภาพร่างหนังสือม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

เมื่อภาพร่างเสร็จสิ้นแล้วจึงนำไปพนักบนแผ่นหนังตามที่ได้จัดเตรียมไว้ ต่างจากสมัยโบราณที่ใช้เหล็กแหลม เขียนลวดลายบนแผ่นหนัง แต่สิ่งสำคัญในการเขียนลายคือเส้นลายต่าง ๆ จะต้องไม่ขาดออกจากกัน และถ้าเส้นมีขนาดใหญ่ทึบจะทำให้ลายไม่โปร่งแสงสวยงาม และถ้าลายเส้นเล็กจนเกินไปจะทำให้ตัวหนังสือขาด ชำรุดได้ง่าย จึงต้องทำลายเส้นให้มีขนาดไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไป และสามารถฉลุลายได้โดยที่หนังไม่ขาดออกจากกัน (อครพล เเชิงกราย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖)

รูปภาพที่ ๑๒ ภาพร่างสุดสาครฉนิกแผ่นหนัง
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๑๓ ภาพร่างหนังม้านิลมังกรฉนิกแผ่นหนัง
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๑๔ ภาพร่างหนังสือสุดสาครจับม้านิลมังกรผืนหนัง
ที่มา: ผู้วิจัย

3. การฉลุลาย หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการผืนภาพร่างบนแผ่นหนัง ก็จะเริ่มการฉลุลายตัวหนังซึ่งมีอุปกรณ์สำคัญที่ใช้สำหรับการฉลุที่สำคัญ คือ ใช้มุกหรือตุ้ตู่ ค้อน (เหล็กสำหรับเจาะรูหรือตอกกระดาษ) ช่างแกะสลักจะใช้ “ตุ้ตู่หรือมุก” ตอกออกเรียกว่ากัดมุกและใช้มีดแกะสลักในส่วนที่ต้องการให้เกิดช่องไฟถ้าลวดลายกลมหรือไขปลา ช่างจะใช้มุกตอกตามลวดลายส่วนลายในส่วนที่ใหญ่หรือลักษณะเป็นเหลี่ยม ๆ จะใช้มีดแกะสลักมุกมีหลายขนาดเรียกว่า มุกใหญ่ มุกกลาง มุกยอด การแกะในบางมุมช่องไฟของลวดลายใช้ส่วขนาดต่าง ๆ เพื่อให้แสงไฟส่องเห็นเป็นรูปทรงงดงามในส่วนที่เป็นลายโปร่งจะเป็นสีขาวการฉลุลายตัวหนังจะเริ่มจากลวดลายที่มีขนาดใหญ่ก่อนเพื่อสร้างเค้าโครงของตัวหนัง (<https://www.sacit.or.th/th>) ปัจจุบันอาจมีการปรับใช้อุปกรณ์ที่มีความถนัดของแต่ละบุคคลในการฉลุลาย เช่นการดัดแปลงมีด ส่วรูปทรงต่าง ๆ แต่ต้องเน้นลวดลายที่ได้ต้องชัดเจนเห็นลักษณะของตัวละครเด่นชัด

รูปภาพที่ ๑๕ การฉลุลายหนังจับสุตสาครจับม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๑๖ การฉลุลายหนังม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๑๗ การตรวจลวดลายการฉลุตัวหนัง
ที่มา: ผู้วิจัย

๔. การลงสี เมื่อฉลุลายตัวหนังสือเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงทำการลงสีเพื่อให้ลวดลายเด่นชัดสวยงามโดยมีการลงสีทั้งด้านหน้าและด้านหลังสีที่ใช้เป็นสีผสมอาหารเนื่องจากมีลักษณะเฉพาะคือเมื่อกาลงสีด้านหลังจะไม่เห็นสีหรือบางมากไปเมื่อตัวหนังสือกระทบแสงไฟและจากตัวลักษณะของหนังสือใหญ่ของเก่าดั้งเดิมของวัดบ้านดอนที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ฯ ก็ใช้สีผสมอาหารในการทำปัจจุบันมีการใช้เทคนิคนำสีผสมอาหารใส่ในหลอดปากกาเคมีเพื่อใช้ลงสีพบว่าใช้ได้ดีตัวหนังสือมีลายเส้นที่ชัดและใช้ระยะเวลาในการลงสีน้อยลง (อัครพล เชิงกราย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖)

รูปภาพที่ ๑๘ การลงสีตัวหนังสือ
ที่มา: ผู้วิจัย

๕. ไม้คาบหนังสือ ขั้นตอนสุดท้ายคือการติดไม้ที่ตัวหนังสือสำหรับให้คนขีดจับ เรียกว่าไม้คาบหนังสือในอดีตจะใช้ไม้ไผ่ ไม้รวกมัดกับตัวหนังสือแล้วร้อยเชือก ปัจจุบันมีการเลือกใช้ไม้เนื้อแข็งขนาดเบาและอาจใช้ลวดหรือเส้นพลาสติกมัดกับตัวหนังสือแทนเชือกในสมัยก่อนเพราะมีความคงทนสามารถถอดเคลื่อนย้ายได้ง่ายสะดวกต่อการใช้งาน

รูปภาพที่ ๑๙ หนังสือสุตสาครไส้ม้าคาบหนัง รูปภาพที่ ๒๐ หนังสือม้านิลมังกรไส้ม้าคาบหนัง

ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๒๑ หนังสือสุตสาครจับม้านิลมังกรไส้ม้าคาบหนัง

ที่มา: ผู้วิจัย

การสร้างบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร

การวิจัยเรื่อง การสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการสร้างสรรคหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณีตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเป็นการศึกษาการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนจังหวัดระยองซึ่งเป็นคณะหนังที่ยังคงจัดแสดงและบริหารคณะหนังใหญ่ด้วยศิลปินในท้องถิ่นมีการจัดระบบการฝึกซ้อมการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้การจัดการแสดงในงานต่างๆจากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนของผู้วิจัยจึงทำให้ผู้วิจัยพบว่าคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการพัฒนารูปแบบการแสดงเพื่อทำหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังสามารถเป็นสื่อบันเทิงในชุมชนตามโอกาสต่างๆและมีการทำงานร่วมกับคณะหนังใหญ่คณะละครหุ่นคณะละครลากับศิลปินท่านอื่นๆทั่วประเทศโดยจัดการแสดงหนังใหญ่ไฟกะลาซึ่งเป็นการอนุรักษ์แนวทางการแสดงหนังใหญ่ด้วยการใช้แสงไฟจากการเผาอะลามะพร้าวตามแบบแผนที่เคยสืบทอดกันมาแต่โบราณโดยนำเสนอผลงานการแสดงหนังใหญ่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมจนทำให้คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเป็นวัฒนธรรมการแสดงประจำชุมชนที่ระบบนิเวศของวัฒนธรรมและชุมชนผู้วิจัยมีโอกาสได้ร่วมชมการแสดงในงานหนังใหญ่ไฟกะลาเป็นประจำทุกปีซึ่งจัดขึ้นในช่วงเวลาการเฉลิมฉลองเทศกาลสงกรานต์รูปแบบการจัดงานลานวัฒนธรรมหนังใหญ่ไฟกะลามีลักษณะเป็นการจัดเทศกาลละครหุ่นเพราะประกอบด้วยการแสดงละครหุ่นลักษณะต่างๆจากหลากหลายคณะมีการออกร้านค้าอาหารและสินค้าวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

รูปภาพที่ ๒๒ การแสดงหนังใหญ่โดยใช้กะลาในการจุดไฟสำหรับการแสดง
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๒๓ การแสดงหนังใหญ่ไฟกะลา
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

ปี พ.ศ.๒๕๖๕ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้สร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยจากวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ด้วยเหตุที่จังหวัดระยองมีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับสุนทรภู่และเรื่องราวจากวรรณคดี เรื่องพระอภัยมณีตั้งนั้นครูอำไพ บุญรอดศิลปินท้องถิ่นที่มีความชำนาญด้านภาษาวรรณกรรมและการแสดงหนังใหญ่ซึ่งท่านเป็นผู้บุกเบิกการรื้อฟื้นการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนมาตั้งแต่ระยะเริ่มต้นจึงได้เขียนบทและออกแบบการเต้น หนังใหญ่จากวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีท่านมีความคิดเห็นว่าตัวละครในเรื่องพระอภัยมณีสามารถสร้างสรรค์ตัวหนังใหญ่รูปสัตว์ทะเลประเภทต่างๆน่าจะเหมาะสมกับการเต้นหนังใหญ่ของนักแสดงเยาวชนของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนที่สามารถร่วมแสดงในโอกาสต่างๆได้มากยิ่งขึ้นดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเพื่อร่วมสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณีตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณีตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทรซึ่งประพันธ์บทสำหรับการแสดงโดยครูอำไพบุญรอดเพื่อนำมาวิเคราะห์แนวทางการเล่าเรื่อง การใช้ดนตรีประกอบการแสดง ดังนี้

๑. บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ฉาก ๑

-กราวโน

-เขมรกำปอ -ผีเสื้อสมุทร ออก

-เพลงเขมรกำปอ-

บทร้อง

ครานั้น นางยักษ์ ผีเสื้อสมุทร	ดำผุด กลางมหา ชลาสินธุ์
อัปลักษณ์ รูปร่าง ทั้งกายิน	ปากปลิ้น ลิ้นลั่น ปนน้ำลาย
ตาโต ผิวกาย ดำปลอด	ผมขอด รุงรัง ตั้งเชิงหวาย
นมยาน โดงเตง ยามเยื้องกราย	ร่างกาย ใหญ่โต มโหฬาร

เจรจา ครานั้น นางผีเสื้อสมุทร ดำผุดว่าย จากถ้ำ กลางชลสาย ว่างวน, เสียงโพงผิง ดังอิงอล
 ก้องท้องทะเลใหญ่, ดำโดด โดดทะเลิ่ง โผนไป ด้วยฤทธิ, พलगแหวกว่าวารี ละลิวล่อง,
 สอดล่ายลายตา จดจ้อง หวักษาหาร, เสียงสะท้อนก้องสะท้อน ไปทั่วท้องมหาชลาลัย (เชิด)

ฉาก ๒

-เพลงพระเจ้าลอยถาด -ฝูงสัตว์ทะเล ออก-

-ผีเสื้อสมุทร ออก-

พากย์ นางผีเสื้อ ครั้นได้ที่ เผนโผนจรลี โดดจับด้วยฉับไว (รัว-เชิด)

ฉาก ๓ บรรยาย...

-ชาวด์เพลงสังขารา พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ ออก

บทร้อง ทำนอง สังขารา

จะจับบทพี่น้องสองกษัตริย์	บิดาตรัสขับไล่ออกไพรสาณฑ์
เป็นกษัตริย์จักรพรรดิพิสดาร	มาเรียนการเป่าปีกระบี่กระบอง
พระเชษฐาว่าไอ้พ่อเพื่อนยาก	สู้ลำบากบุกบั่นกันทั้งสอง
เข้าถึงวังยังมีทันจะทดลอง	ต้องมาต้องยากเย็นเป็นภัยพาล
พระอนุชาว่าพินิจี่ฉลาด	เป็นชายชาติซ่างงาไม่กล้าหาญ
แมนชีวังยังไม่บรรลี่ยลาน	ก็เขษานชวนไปคงได้ดี
พระเชษฐาว่าจริงแล้วน้องรัก	เจ้าแหลมหลักตักเตือนสติพี่
พलगประคองน้องรักจรลี	เข้าหยุดยั้งฝั่งนทีเย็นสบาย....

-เพลงมอญดูดาว-

-สามพราหมณ์ ออก-

บทร้อง ทำนองมอญดูดาว

จะกล่าวฝ่ายบุตรพราหมณ์สามมานพ ได้มาคบกันเล่นเป็นสหาย
ลัดเลี้ยวเที่ยวเล่นถึงหาดทราย มองเห็นชายงามละอองทั้งสองคน

เจรจา

ดูก่อนมานพน้อยทั้งสองนาย, ข้าฯ ทั้งสามเป็นสหาย เชื้อสายพราหมณ์,
ข้าโมราคือนามที่เรียกขาน, มีความชำนาญในการกล,
เอาฟางหญ้ามาผูกเป็นสำเภากล่นไปในสายชลดั่งใจหมาย, ข้าชื่อसानนเป็นสหายร่วมทางมา
แก่งกาจในมนตราเรียกลมฝน ข้าชื่อวิเชียรผู้เลิศล้ำการยิงธนู คิดสังหารผลาญศัตรูจะวอดวาย
ยิงทีละเจ็ดลูกถูกที่หมายไม่มีผิด เรายังกลางแควลงในจิตคิดสงสัย ท่านทั้งสองเป็นใครไปไหนมา
หรือเดินดงหลงพนามาถึงนี้ แม้นไรรู้ญาติขาดน้องพี่จะพึ่งพา
เชิญสองท่านไปพักยังเคหาเราสามคน

พระอภัยมณี พระอภัยมณีได้ฟังว่าที่สามพราหมณ์ จึงได้เล่าแจ้งเนื้อความทุกสิ่งสรรพ
อันตัวเราชื่อพระอภัยมณี นี้ศรีสุวรรณ เป็นหน่อเนื้อราชันกรุงรัตนา ไปร่ำเรียนวิชากับอาจารย์
จันตคามตำบลบ้านกลางพนา เราสำเร็จการศึกษาการเป่าปี่ น้องเรานี้ชำนาญการศัสตรา
พระบิดุเรศวรว่าต้าข้าจึงขับไล่ เรามีรู้จะพำนักพักที่ใดให้พะวง
สามพราหมณ์ สามพราหมณ์แจ้งอรรถให้ห้องดวงจิต จึงลงนั่งแล้วบุชิตเอ่ยสอบถาม
อันอนุชาเรียนอาวุธยอมใช้ในการสงครามไม่สงสัย แต่ดนตรีมีคุณประการใดให้ชอบกล
หากใช้เกี่ยวหญิงคงได้ผลสมตั้งใจ
พระอภัยมณี อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป ย่อมใช้ได้ตั้งจินดาค่าบุรินทร์
หากสงสัยใคร่ได้ยิลเราจะเป่าให้เจ้าฟัง ว่าพลางจึงหยิบปี่แล้วนั่งฟังพฤษชาไทร
พระเป่าเปิดนิ้วเอกสำเนียงก้องพงไพรในบัดดลรัว

-นางผีเสื้อสมุทรลักพาพระอภัย

ฉากี่๔ -ชาวดีปี

เสภา (ขณะขับเสภาผีเสื้อสมุทรออก)

ในเพลงปี่ว่าสามพี่พราหมณ์เอ๋ย	ยังไม่เคยชมชิตพิสมัย
ถึงร้อยรสบุปผาสุมาลัย	จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย
พระจันทร์จรสว่างกลางโพยม	ไม่เทียมโฉมนางงามเจ้าพราหมณ์เอ๋ย
แม้นได้แก้วแล้วจะค่อยประคองเคย	ถนอมเชยชมโฉมประโลมลาน
เจ้าพราหมณ์ฟังวังเวงวะแว่วเสียง	สำเนียงเพียงการเวกกังวานหวาน
หวาดประหวัดสตรีฤดีตาล	ให้ซาบซ่านเสียวสดับจนหลับไป (รัว)

ผีเสื้อสมุทร ครานั้น นางผีเสื้อสมุทร บ่นป่วน รันทนใจ พิศดูองค์พระอภัยเอวองค์ดูอ่อนแอ้น,
เป็นหนุ่มแน่น น่าชม ประสมสอง แม้นได้กับกูเป็นคู่ครอง จะเฝ้ากอดรัด

ประคองโอบกระหวัดไม่ห่างกาย ดุริแก้มขวาแก้มซ้ายช่างน่าจูบ ช่างสะสวยสมรูปนี่กระไร
 ทั้งลมปากเป่าปี่ก็ไพเราะจับใจกังวานหวาน นางให้ปั้นปูนฤดีดาลแทบบ้าคลัง
 อุตลุดมุดทะเลิ่งเสียงตึงตังแล้วลิวโลด วิ่งถลาโถมกระโดดเข้าโอบอุ้มพระอภัยมณี
 กระโจนลงในวาริสู่ถ้ำทอง (ริ้ว...เชิด)

สินสมุทรจับฝูงสัตว์

ฉาก ๕ บรรยาย.....

- เพลงพระเจ้าลอยถาด - ฝูงสัตว์น้ำ ออก-สินสมุทรออกไล่จับ

สินสมุทร สินสมุทรให้ฉงนปนสงสัยเป็นหนักหนา ท่อนบนเป็นคนทำเป็นปลาอุกแปลกดี
 จำต้องจับไปให้องค์อภัยมณีพระบิดา พลาญแผ่นโผนโจนจับมัดฉาดด้วยกำลัง
 มุดกระซากลากรั้งนำไปยังถ้ำทอง (สินสมุทรไล่จับนางเงือก)

- เพลงรวปลูกต้นไม้ เชิด (สินสมุทรจับนางเงือกพาไปพบพระอภัย)

ฉาก ๖ โยคี

- เชิด-(ต่อจากฉาก๕)

โยคี ลูกศิษย์ ออก

- เพลงเทพทอง

ฝ่ายโยคีที่อยู่บนภูเขา	กับคนเหล่าเหลือตายหลายภาษา
ทั้งเงินจามพราหมณ์แขกไทยชวา	วิลันดาฝรั่งพร้อมกัน
พระโยคีมีมานชำนานูเวทย์	แสนวิเศษบริหารชาลยชัยัน
พวกเรือแตกนั่งล้อมพระนักรธรรม	บ้างนวดพื้นปรนนิบัติโภกพัตวี
พอบ่ายเปียงเสียงคลื่นดังครื้นครึก	อีกทีก็มาข้างหน้าศิริศรี
ครั้นดูลมก็ไม่พัดสงัดดี	พระโยคีจับยามตามตำรา

เจรจา

ฤาษี หนึ่งบวกหนึ่งเป็นสอง สองเป็นสองเป็นสี่ สี่ลบสี่เหลือศูนย์ มันไม่เหลือเลยนี้หว่า

ศิษย์จีน อาหลวงตาเอ๊ย หลวงตาบ่นอะไรมีงำๆ อยู่คนเดียวลวงหลวงตา

ฤาษี หลวงตาไม่ได้บ่นไฉน หลวงตากำลังจับยามอยู่นะไอ้ตี

ศิษย์แขก หลวงตาเข้าค้ำหลวงตาเจ้าขา หลวงตากำลังจับยาม จับยามที่ไหนล่ะหลวงตา แยกไม่เห็น

รปภ.เลยนี้ แล้วจะจับยามได้ยังไงล่ะหลวงตา

ฤาษี เอ๊ยจับยามสามตาไฉน ไม่ใช่จับ รปภ. เดี่ยวพ่อเขกกระบานเสียนี้ ไอ้แขกจะคอยนี้

ศิษย์ลาว ฮ่วย ซ้อยสิเบิ่ง เห็นมีอยู่สองตา บิไซสามตาจักหน้อย

ฤาษี อ้าวๆๆ เทียวก็โดนบาทาหลวงตาหอก ไอ้บักทำ เอ็งไม่ได้ยินรีไร

เสียงอีกทีก็ครึกโครมอยู่นั่นนะ มันต้องมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้น

หลวงตากำลังจับยามดูซิว่ามันมีอะไรเกิดขึ้นอยู่นะไอ้บักทำ

ศิษย์ฝรั่งหลวงตาๆรู้รียังละว่างวดหน้า เลขอะไรเดินล่ะหลวงตา

ถาชี มะ هنگนะชีไ้อัฟรังซึนง กวดหน้ากั ๖๓ นะชี เฮี้ยๆๆๆไม่ใช่ไม่ใช่
 พวกเอ็งนี่จะทำให้ข้าเสียคนแล้วมิละ หลวงตา รู้แล้ว เสียงที่อีกทีก็ครึกโครมอยู่นั้นนะ
 มันก็เกิดจากนางผีเสื้อสมุทร ไล่ตามพระอภัยมณีนะชี นี่ถ้าหลวงตาไม่ไปช่วย คงจะแย่นี่
 มาๆพวกเอ็งตามหลวงตามา *สังพลาง พระโยคี ก้าวออกจากกุฎี รีบเร่งจรลี มุ่งตรงไปยังหาดทราย -*
 เชิด

-เชิดต่อ-

ฉาก ๗ -นางผีเสื้อไล่ติดตามพระอภัย

-นางเงือก พระอภัย สิ้นสมุทร ผีเสื้อสมุทร ออก

โยคี หยุดๆๆๆ มันเรื่องอะไรกัน ลองชี้แจงแถลงไขซิ

พระอภัย *พระอภัยมณี เอ่ยวจี เล่าแจ้งแถลงไข ถึงเรื่องราวทุกสิ่งไป จนหมดสิ้น*
ขอโยคีผู้ทรงศีลได้เมตตา ได้ช่วยพิทักษ์รักษาป้องกันภัยพาล

โยคี *ฝ่ายโยคี ผู้เชี่ยวชาญชำนาญเวทย์ รู้จากภวานันวิเศษ ทุกสิ่งอัน*

จึงได้เอ่ยวาจาตอบวาที ว่านี่นะ องค์กรภัยมณีอย่ากลัวเกรง อีนางยักษ์จะข่มเหงหาได้ไม่

หากมาถูกขาดขาด ก็จักขาดใจด้วยมนตรา

ผีเสื้อสมุทร *ฝ่ายผีเสื้อสมุทรสุดโกรธาโลดทะลึ่ง เสียงโพงผ้งตังตึงร้องเรียกอภัยมณีกับสิ้นสมุทร*

โปรดจงได้ยังหยุดทั้งสองรา อุตส่าห์พยายามติดตามมาด้วยอาหาร อย่าได้ตัดรักคิดตัดรอนให้เสียซึ่งน้ำใจ
 นางคร่ำครวญอาลัยน่าสมเพชเวทนา

โยคี *ฝ่ายโยคีฟังความให้สงสาร จึงได้กล่าวโอวาทแก่นางมารเพื่อสั่งสอน*

ว่าเจ้าจงตัดอาวรณ์ห่วงหา ด้วยเคราะห์กรรมนำพาต้องมาพราดจากกัน

เหตุเพราะบุญได้สร้างสรรค์มาเพียงนี้ อย่าติดตามองค์อภัยมณีเลยสิกา

-เทพทอง-

ผีเสื้อสมุทร

ทำนองเทพทอง

นางผีเสื้อเหลือโกรธพิโรธร้อง

มาตั้งช่องศีลจะมีอยู่ที่ไหน

ช่างเผลอโยคีหนีเขาใช้

ไม่อยู่ในศีลสัตย์มาตัดรอน

เขาว่ากันผิวเมียกับแม่ลูก

ยื่นจุมูกเข้ามาบ้างช่วยสั่งสอน

ทำปากดี แก่จะตาย ไม่สังวรณ

เดี๋ยวจะนอน คุดคู้ อยู่ในโลง

โยคี

พระโยคีชี้หน้าว่าอูเหม่

ยังโว้วุ่นวายอิตายโง่

เพราะหวงผิวมัวเมาเฝ้าตะโกรง

ว่ากูโง่งมึงก็ตกนรกเอง

อียักขาตาโตโมโหมาก

รูปก็กากปากก็เปราะไม่เหมาะเหม็ง

นมสองข้างอย่างกระโปรงดูโตงเตง

ผิวของตัวเองเขาระอาไม่น่าชม

จึงหนีมาอาศัยกูให้อยู่

มิใช่กูรู้เห็นเท่าเส้นผม

นอกจากจะสามารถสร้างแนวทางการแสดงเฉพาะตามแบบฉบับหนังใหญ่วัดบ้านดอนแล้วยังทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนสร้างคุณค่าจากประวัติศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงกับท้องถิ่นโดยใช้วัฒนธรรมสร้างสรรค์ผู้วิจัยจึงมีโอกาสเชิญอาจารย์ ดร. ญัฐนันท์ เอื้อศิลป์อาจารย์ประจำคณะดนตรีและการแสดงประพันธ์บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การสร้างสรรค์บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี

ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรจากนิทานคำกลอนสุนทรภู่เรื่องพระอภัยมณีโดยใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ของห้องสมุดดิจิทัลวัชรญาณ (<https://vajirayana.org>) จากต้นฉบับ พระอภัยมณี พิมพ์ครั้งที่สิบหก พ.ศ. ๒๕๔๔ สำนักพิมพ์ศิลปบาปรณาการพิมพ์จำหน่าย พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๐๗

ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และรู้จักกันแพร่หลายในเวลาต่อมา เป็นผลงานพระนิพนธ์ของ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ในหนังสือ เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร ฉบับพิมพ์แจกในงานทำบุญพระชันษาครบ ๕ รอบ นับเป็นการเผยแพร่ครั้งแรกหลังจากสุนทรภู่ถึงแก่กรรมแล้ว ๖๖ ปี นอกจาก สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านที่ได้ค้นคว้าเรื่องชีวประวัติของสุนทรภู่เช่น นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร หม่อมเจ้าจิรายุวัฒน์ รัชนี หรือที่ทรงใช้พระนามแฝงว่า พ.ณ ประมวลยุทธ ทรงนิพนธ์ “เรื่องประวัติคำกลอนสุนทรภู่” เป็นบทความในวารสารศิลปากร ปีที่ ๘ เล่มที่ ๔ ฉบับเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ นายฉันท ขาววิไล แต่งหนังสือ “๑๐๐ ปี ของสุนทรภู่” พิมพ์ใน พ.ศ. ๒๔๙๘ เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี หลังการถึงแก่อนิจกรรมของกวีเอกสุนทรภู่ ส่วนใหญ่ดำเนินเรื่องตามเรื่อง “ชีวิตและงานของสุนทรภู่” ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายล้อม เพ็งแก้ว เสนอว่าบรรพบุรุษของสุนทรภู่เป็นพราหมณ์ มีหลักแหล่งอยู่ที่เพชรบุรี เป็นต้น

เรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่พบเค้ามูลมาจากนิทานต่างประเทศสันนิษฐานว่าเรื่องพระอภัยมณีมีอยู่ในเรื่องอาหรับราตรีฉบับเซอร์ริชาดเบอร์ตันหรือแม้แต่การที่สุนทรภู่คิดให้พระอภัยมณีชำนาญการเป่าปี่แตกต่างกับวีรบุรุษในหนังสือเรื่องอื่นนั้นอาจมีเค้ามูลอยู่ในหนังสือพงศาวดารจีนเรื่องไซฮันทั้งความชำนาญกระบองของศรีสุวรรณหรือเพราะเพลงปี่ของเตียวเหลียง

“เสียงเป่าปี่อยู่บนภูเขาเป็นเพลงว่า

เดือนยี่ฤดูหน้าหนาวน้ำค้างตกเย็นทั่วไปทั้งสี่ทิศ

จะดูฟ้าก็สูงแม่น้ำก็กว้าง

ฤดูนี้คนทั้งปวงได้ความเวทนา

ที่จากบ้านเมืองมาต้องทำศึกอยู่นั้น

บิดามารดาและบุตรภรรยาอยู่ภายหลังก็ยื่นคอกอยอยู่แล้วถึงมีเรือกสวนไรนาก็จะทิ้ง

กรร้างไว้ไม่มีผู้ใดจะทำ

เพื่อนบ้านที่เขาไม่ต้องไปทักพอยู่พร้อมกันก็จะอันสุรากินเล่นเป็นสุข

นำสงสารผู้ที่จากบ้านช่องมาหลายปีนั้น ที่บิดามารดาแก่ชราอยู่ก็ป่วยเจ็บล้มตายเสีย

หาได้เห็นใจบิดามารดาไม่

และตัวเล่าต้องมาทำศึกอยู่ฉะนี้

ถ้าเจ็บป่วยล้มตายลงก็จะกลิ้งอยู่กลางแผ่นดินแต่ผู้เดียว

หนาวอารมณ์ลมเรื่อยเรื่อยเรื่อยขึ้น ระบายรินรินรินกลืนเกลสร
 แสนสงสารบ้านเรือนเพื่อนที่นอน จะอารมณ์อ้างว้างอยู่วังเวง
 วิเวกแว่วแจ้วเสียงสำเนียงปี่ พวกโยธีทิ้งทวนชวนเขง
 ลงนั่งโยกโงกหงับทับกันเอง เสนาะเพลงเพลินหลับระงับไป”

กลอนของสุนทรภู่ตรงนี้พอสังเกตได้ว่า เาเนื้อความมาจากเพลงปี่ของเดี่ยวเหลือง
 นอกจากนั้นยังพบข้อมูลอีกว่าการที่สุนทรภู่ประพันธ์ไว้ว่าฝรั่งอยู่เมืองลังกานั้นอาจมาจากข้อมูลประวัติ
 ศาสตร์

ด้วยเมื่อค.ศ. ๑๘๑๕ ตรงกับปีกุน พ.ศ. ๒๓๕๘ ในรัชกาลที่ ๒
 กรุงรัตนโกสินทร์ทางเมืองลังกาอังกฤษกำจัดเจ้าแผ่นดินออกจากราชสมบัติ
 เาเมืองลังกาเป็นเมืองขึ้นของทำให้สุนทรภู่สมมติว่าเมืองลังกาเป็นเมืองของฝ
 รังเพราะในสมัยเมื่อสุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณี
 มีสังฆราชบาทหลวงโรมันคาทอลิกมาอยู่ในประเทศนี้แล้ว
 แต่ที่สุนทรภู่กล่าวในเรื่องพระอภัยมณีว่าสังฆราชบาทหลวงเป็นคนเจ้าอุบายค
 วามคิดเล่ห์กลต่าง ๆ นั้น
 สันนิษฐานว่าเห็นจะได้ฟังคำบอกเล่าจากพวกมิชชันนารีอเมริกันฝ่ายลัทธิโปร
 ตสตัน ซึ่งแรกเข้ามาตั้งในประเทศนี้เมื่อรัชกาลที่ ๓
 ที่เรียกชื่อบาทหลวงอีกคนหนึ่งว่าปีโปนั้น น่าสงสัยนักว่าจะมีแต่ปีโปนั่นเอง
 แต่สุนทรภู่ฟังเพี้ยนไปจึงกลายเป็นปีโป อนึ่ง
 กระบวนรบบฟุ้งเช่นพรรณนาในเรื่องพระอภัยมณีก็แปลกกับหนังสือเรื่องอื่น
 ถ้าสันนิษฐานว่าสุนทรภู่ได้เค้ามูลมาแต่เรื่องสามก๊กก็เห็นจะไม่ผิด
 เ้ามูลเรื่องพระอภัยมณีที่สุนทรภู่ได้มาแต่ไหนน่าจะมีอยู่ที่อื่น
 หากค้นไปก็คงพบอีก
 ถึงความคิดของสุนทรภู่ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นเองในเรื่องพระอภัยมณี
 ก็มีแปลกอย่างขบขันผิดกับหนังสือเรื่องอื่นหลายอย่าง
 ยกเป็นอุทาหรณ์ดังเช่นเรือกำปั่นใหญ่ของโจรสลัด
 ที่ว่าถึงมีเรือกสวนตึกกว่านอนอยู่ในเรือ
 จะว่าพยากรณ์ความคิดต่อเรือเมลใหญ่ปัจจุบันนี้
 และสำเภายนต์ของพราหมณ์โมรา จะว่าพยากรณ์เครื่องบินก็แทบว่าได้
 แต่ที่แปลกหนักหนาแห่งหนึ่งนั้น
 ตรงว่าถึงทียบเพลงของนางลเวงเมื่อพาศัตรีย์ทิ้งปวงไปชมสวนในตอนที ๔๕
 ในเล่ม ๒ นี้ว่า

“ฝ่ายยุพภาพการำภาสะหรี ไซดนตรีที่ตั้งกำบังแผง
 เหมือนคนตีปีพาทย์ไม่พลาดเพลง เสียงกระแสงซ็อนเพลงวังเวงใจ
 กระจับปีลีซอเสียงกรกรัด บัณเฑาะว์ดีดดนตรีปีไลน
 นางสำหรับขับร้องทำนองใน บ้างขับไม้มโหรีให้ปรีดีเปรม
 เป็นภาษาฝรั่งว่าครั้งนี้ จะเป็นที่เล่นที่สนุกสุขเกษม
 จะขึ้นแซมแยมยืมให้ปรีมเปรม เทียวชมเหมหงส์อื่นไม่ขึ้นเลย
 บรรดานั่งฟังขับให้วับวาย ด้วยเสียวทราบโสตเสนาะเฉลอะเฉลย
 บ้างชมผลกลไกด้วยไม่เคย กระไรเลยลั่นเองเป็นเพลงการ”

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติและที่มาของพระอภัยมณีแล้วจึงได้ศึกษานิทานคำกลอนพระอภัยมณี โดยพบว่าตอนที่๒๔กำเนิดสุดสาครเป็นเรื่องราวที่เล่าเหตุการณ์เมื่อนางเงือกได้ถือกำเนิดสุดสาครสุดสาครจึงอยู่กับพระฤๅษีที่เกาะแก้วพิสดารเพราะพระอภัยมณีต้องเดินทางจากไป จนเมื่อสุดสาครอายุได้ ๓ ขวบก็มีความปรารถนาเดินทางออกตามหาบิดาของตนเองเหตุการณ์สำคัญในตอนนี้เกิดจากสุดสาครหนีพระฤๅษีออกไปเล่นน้ำในขณะที่เล่นน้ำกับฝูงปลาสุดสาครพบสัตว์ทะเลรูปร่างประหลาดมีลักษณะเหมือนม้าแต่หางเป็นมังกรดังนั้นด้วยความสนใจจึงจะเข้าไปจับแต่ไม่สามารถจับได้เพราะม้านิลมังกรมีพลังมากสุดสาครจึงรีบกลับไปหาพระฤๅษีและเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังทั้งหมด พระฤๅษีจึงได้รู้ดังนั้นจึงได้นั่งสมาธิเข้าฌานเพื่อต้องการรู้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นคืออะไร พระฤๅษีจึงยังรู้ได้ว่าสัตว์ประหลาดที่มีหลังนั้นคือ “ม้านิลมังกร” มีพลังมาก ถ้าจะจับต้องใช้หยาวยเสกไปคล้องให้ม้านิลมังกรหมดฤทธิ์และจับมาได้ สุดสาครจึงนำหยาวยเสกจากพระฤๅษีไปจับม้านิลมังกร ผู้วิจัยได้คัดเลือกบทกลอนจากนิทานคำกลอนสุทรภู่ตอนที่๒๔ กำเนิดสุดสาครเพื่อนำมาใช้ดัดแปลงเป็นบทการแสดงหนังใหญ่ ดังนี้

๑ อยู่วันหนึ่งถึงเวลาสิทธาเฒ่า	สำรวจเข้านั่งฌานกุมารหนี
ลงเล่นน้ำปล้ำปลาในวารี	แล้วขึ้นขี่ขับขางไปกลางชล
พอบพบม้าหน้าเหมือนมังกรร้าย	แต่ก็บกายนั้นเป็นม้าน่าฉงน
หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำรณ	กายพิกลกำยำดูดำนิล
กุมารลาโถมเข้าโถมจับ	มังกรรับรบประจัญไม่ผันผิน
เข้าคาบคอหนอกษัตริย์จะกัดกิน	กุมารดินโดดขึ้นนั่งหลังอาชา
ม้าสะบัดพลัดหลุดยังยุดหาง	ดูกลิ้งกลางเกลียวคลื่นสิ้นถลา
ตลบเลี้ยวเรียวแรงแผงศักดา	เสียงขลาเลื่อนลั่นสนั่นดัง
จนคำพลบบรรุดไม่หยุดหย่อน	สุดสาครภาวนาคาถาขลัง
ถึงสินธพขบข้ำด้วยกำลั้ง	ไม่เข้าหนังแน่นเหนียวคงเขี้ยววง
แต่มีดมัวกลับปู้ไม่อยู่รบ	แฉลบหลบขึ้นตลิ่งวังถลา
ถึงโยคีตีใจไหววันทา	บอกเจ้าตาตามจริงทุกสิ่งอัน

ไปเที่ยวเล่นเห็นอ้ายอะไรไม่รู้
ข้าเข้าจับกลับขบต้องรบกัน

๑ พระทรงศิลป์ยืนสุดสาครบอก

จึงเล็งญาณฉานจิตด้วยฤทธา
ครั้นลูกมีศิระษะมันเหมือนพ่อ
ทางเป็นนาครมาข้างพ้อมันต่อพันธุ์
จึงนึกว่าม้าน้ำมันมีฤทธิ์
ได้ตามติดบิตุรงค์พวงศัwaan
ม้าตัวนี้ดีจ้านเจียวหลานเอ๋ย
จับไว้ขี่มีสง่ากล้าสงคราม
แล้วบอกมนต์กลเล่ห์กระเท่ห์ให้
สุดสาครนอนบ่นมนต์สำคัญ
จึงลงหวายสายเอกเสกประทับ
แล้วนอนบ่นมนต์เก่าที่เล่าเรียน
พอเข้าตรูรู้สึกให้นึกแค้น
ขึ้นขี่ปลาพาว่ายคล้ายคล้ายไป
กระโดดโครมโถมถึงเข้าที่หวอด
พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ
เอาหวายสายสัญญาณ์สวมิศิระษะ
ม้ามั่งกรอ่อนดั้นสิ้นกำลัง
ได้เจ็ดคาบปราบม้าสวหา
อาชาขึ้นพื่นกายไม่วายชนม์
ขยับซ้ายย้ายตามด้วยความรัก
คอยตามไปไม่ขัดหทัยา
ขี่ขยับขยับขึ้นบนเกาะแก้ว
เที่ยวเลียบรอบขอบเกาะเหมือนเหาะไป
เห็นครูอิงพิงหมอนนั่งถอนหวอด
ทราวมคะนองลงเชิงเรียงสำราญ
อย่าควบนักชั้วงมาตรงนี้
กุมารลงทรงจูงอาชามา
พระนักสิทธิ์พิศดูเป็นครูพัก
เมื่อตัวเดียวเจียวกลายเป็นหลายพรรณ
กินคนผู้ปูปลาหญ้าใบไม้
เขี้ยวเป็นเพชรเกล็ดเป็นนิลลันเป็นปาน

คำทั้งตัวหัวหมันคูชั้น
แต่กลางวันจนเดี๋ยวนี้ฉันหนีมา ๆ
นึกไม่ออกอะไรกั๊ดหรือมัจฉา
ก็รู้ว่าม้ามั่งกรสมจรกัน
ตัวตื่นต่อจะเหมือนแม่ช่างแปรผัน
พระนักธรรมแจ้จระจ่างด้วยทางฉาน
จำจะคิดจับไว้ให้พระหลาน
สิทธาจารย์ดีใจจึงไขความ
เป็นกะเทยเขี้ยวเพชรไม่เข็ดขาม
จะได้ตามบิตุรงค์ไปเขตคัน
จะจับได้ด้วยพระเวทพิเศษขยัน
ได้แมนมันเหมือนหนึ่งจิตไม่ผิตเพี้ยน
ไว้สำหรับผูกรั้งเช่นบังเหียน
จนสิ้นเทียนเคลิ้มหลับระงับไป
ฉวยเชือกเล่นลงมหาขลาไหล
ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นสินธพ
มั่งกรหวดทางกระหวัดทั้งกั๊ดขบ
โจนประจบจับหวอดกระหมวดรั้ง
ด้วยเดชพระเวทพิเศษขลัง
ขึ้นนั่งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์
แล้วเป่าลงตรงศิระษะสิ้นทกหน
ให้รักคนที่ขึ้นขี่ตั้งชีวา
หรือจะชักย้ายทางไปข้างขวา
กุมารารู้ทีก็ดีใจ
ยิ่งคล่องแคล่วควบกระโดดโหดโหด
ประเดี๋ยวใจถึงศาลาพระอาจารย์
แกลั้งควบอดอัยกาตรงหน้าฉาน
พระอาจารย์นั่งหัวร่อพ่อนี่นา
จะดูศิระษะมันชันหนักหนา
ถึงตรงหน้านอนบอภิวันท์
หัวร่อคักรูปร่างมันช่างชัน
กำลังมันมากนักเหมือนยักษ์มาร
มันทำได้หลายเล่ห์อ้ายเดระฉาน
ถึงเอาขวานฟันฟาดไม้ขาครอน

เจ้าได้ม้าพาหนะตัวนี้ไว้	จะพันภัยภัยโณโสโมสร
ให้ชื่อว่าม้านิลมังกร	จงถาวรพูนสวัสดิ์แก่นัดดา
ปล่อยให้เล่นเป็นสุขอย่าผูกถือ	ร้องเรียกชื่อแล้วก็คงตรงมาหา
พลางเรียกหลานขึ้นมานั่งยังศาลา	พระสิทธาพรายแพรงให้แจ้งการ
บิดาเจ้าเหล่ากษัตริย์	บุรีรัตนพลัดพรากจากสถาน
มาถึงกู่อยู่ศาลานี้ช้านาน	ฟังโดยสารไปบุรีเมื่อปีจอ
ประเดี๋ยวนี้ปีชวดฉศกแล้ว	เกิดหลานแก้วสามปีเข้านี้หนอ
แล้วบอกความนามกรทั้งเหล่ากอ	แต่ชื่อพ่อชื่อพระอภัยมณี
เจ้าจงคิดติดตามไต่ถามหาพบบิดา	ได้บำรุงซึ่งกรุงศรี
สี่ตระกูลพูนสวัสดิ์ปถพี	อยู่ที่นี้นั่งเปล่าไม่เข้าการ ฯ

๒. แนวคิดเพื่อการดัดแปลงนิทานคำกลอนเป็นบทหนังใหญ่

เมื่อพิจารณาจากตัวละครปัญหาและแรงจูงใจของตัวละคร

ลำดับเหตุการณ์และการกระทำจากนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีตามที่น่าเสนอไว้ข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางในการดัดแปลงนิทานคำกลอนเป็นบทหนังใหญ่ ไว้ดังนี้

๑. การดัดแปลงบทละครยังคงยึดหลักโครงสร้างการเล่าเรื่องตามต้นฉบับนิทานคำกลอน

แต่ปรับแต่งบทกลอนเพิ่มเติมเพื่อลำดับเหตุการณ์และการกระทำของตัวละครและตามลำดับของเรื่องให้สามารถใช้เป็นบทสำหรับการแสดงหนังใหญ่ได้ง่ายขึ้น

๒. การนำเสนอตัวละครที่ใช้ในการดำเนินเรื่องโดยกำหนดให้ตัวละครสุตสาครเป็นตัวละครหลัก (Protagonist) ตัวละครม้านิลมังกรเป็นตัวละครปะทะ (Antagonist) ตัวละครพระฤาษีเป็นตัวละครสนับสนุน (Supporting Character) และมีเหล่าตัวละครสัตว์ทะเลประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวละครหมู่มวล (Ensemble)

๓. กำหนดแนวทางการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณีตอนสุตสาครจับม้านิลมังกร โดยต้องการสร้างรูปแบบการเต้นคู่ระหว่างตัวหนังสุตสาครและตัวหนังม้านิลมังกรเพื่อทดลองสร้างความน่าสนใจในการนำเสนอความร่วมมือในการเต้นหนังใหญ่

เมื่อผู้วิจัยกำหนดแนวทางการดัดแปลงนิทานคำกลอนเรื่องสุนทรภู่แล้วจึงได้กำหนดโครงสร้างของการเล่าเรื่อง ดังนี้

ตารางที่ ๓ การกำหนดโครงสร้างการเล่าเรื่องเพื่อการดัดแปลงบท

ลำดับเรื่อง	รายละเอียด
ฉากที่ ๑ เกาะแก้วพิสดาร	- การเปิดเรื่องและสร้างภูมิหลังตัวละครสุดสาคร
ฉากที่ ๒ ม้านิลมังกร	- การแนะนำลักษณะของตัวละครเพื่อปูพื้นเรื่อง - สถานการณ์การเผชิญหน้าจนเกิดปัญหาจากความต้องการของตัวละครสุดสาครที่มีความต้องการจับม้านิลมังกร
ฉากที่ ๓ พระฤาษี	- การขยายสถานการณ์จากประเด็นปัญหา แรงจูงใจและความต้องการของตัวละครหลักเพื่อนำไปสู่การกระทำ
ฉากที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกร	- การเผชิญสถานการณ์ความขัดแย้ง การปะทะและจุดคลี่คลายของเรื่องและความต้องการของตัวละครหลัก

ที่มา: ผู้วิจัย

ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างการเล่าเรื่องออกเป็น ๔ ฉากเพื่อนำไปเขียนบทแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยโดยยังคงยึดรูปแบบเขียนบทการแสดงหนังใหญ่ด้วยฉันทลักษณ์กลอนสุภาพ และสลับกับบทเจรจาเพื่อสื่อสารตามขนบการแสดงหนังใหญ่ ผู้วิจัยจึงดำเนินการเปรียบเทียบการดัดแปลงบทจากนิทานคำกลอนในแต่ละช่วงให้เป็นไปตามแนวคิดการลำดับเรื่องที่กำหนดไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔ การเปรียบเทียบการดัดแปลงบทจากนิทานคำกลอน

นิทานคำกลอน	บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย
<p>ฉากที่ ๑ เกาะแก้วพิสดาร</p> <p>๑ อยู่วันหนึ่งถึงเวลาสีทธาเฒ่า สำรวมเข้านั่งฉานกุมารหนี ลงเล่นน้ำปล้ำปลาในวารี แล้วขึ้นขี่ซัซขวางไปกลางชล พอพบม้าหน้าเหมือนมังกรร้าย แต่กับกายนั้นเป็นม้านำฉน หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำรน กายพิกลกำยำดูดำนิล</p>	<p>จะกล่าวถึงสุดสาครกุมารน้อย แหวกสมุทรว่ายลอยราวล่องหน พระฤาษีเลี้ยงดูสั่งสอนมนตรี ตั้งแต่เล็กจวบจนได้สามปี แม่เป็นเงือกเลี้ยงเดี่ยวพ่อหายลับ ไม่เห็นกลับคืนมาราวหายหนี ไม่เคยเจอพบหน้าพ่ออภัยมณี แม่จึงฝากให้ฤาษีท่านเลี้ยงดู จับกระโจนโยนปลาตำตุ๋น เหวี่ยงตระเวนหมุนสายร้ายราหู</p>

นิทานคำกลอน	บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย
<p>กุมารธาโถมเข้าโจมตีจับ มั่งกรับรบประจัญไม่ผันผิน เข้าคาบคอหน่อกษัตริย์จะกัดกิน กุมารดั้นโดดขึ้นนั่งหลังอาชา ม้าสะบัดพลัดหลุดยังยุดหาง ตุกึ่งกลางเกลียวคลื่นลื่นถลา ตลบเลี้ยวเร็วแรงแผลงศักดา เสียงชลาเลื่อนลั่นสนั่นดัง จนคำพลบรบุดไม่หยุดหย่อน สุดสาครภาวนาคาถาขลัง ถึงสินธพขบขย้าด้วยกำลัง ไม่เข้าหนังแน่นเหนียวคงเขี้ยวเงา แต่มีดมีวกลับปูไม่อยู่รบ แฉลบหลบขึ้นตลิ่งวังถลา ถึงโยคีตีใจไหว้วันทา บอกเจ้าตาตามจริงทุกสิ่งอัน ไปเที่ยวเล่นเห็นอ้ายอะไรไม่รู้ ดำทั้งตัวหัวหมันดูขื่น ข้าเข้าจับกลับขบต้องรบกัน แต่กลางวันจนเดี๋ยวนี้ฉันทินมา ฯ</p>	<p>กระโดดเกาะเกี่ยวแกะกอดกำมปู มีเพื่อนอยู่ในที่ไม่งงาใจ</p>
<p>ฉากที่ ๒ ม้านิลมังกร</p>	<p>- แนวทางการนำเสนอตัวละครม้านิลมังกร กำหนดใช้เพลงเกร็ดที่ใช้ประกอบการแสดงตัวละครม าคือ ระเบ้าอัสวลิลา เพลงม้าย่อง และใช้เพลงหน้าพาทย์ เพื่อใช้แสดงบุคลิกลักษณะและกิริยาของตัวละคร</p>
<p>ฉากที่ ๓ พระฤาษี</p> <p>๑ อยู่วันหนึ่งถึงเวลาสิทธาเฒ่า สำรวจมนเข้านั่งฉนวนกุมารหนี ลงเล่นน้ำปล้ำปลาในวารี แล้วขึ้นขี่ขบขวางไปกลางชล พอบพบม้าหน้าเหมือนมั่งกรร้าย แต่ก็กับกายนั้นเป็นม้านางน</p>	<p>จะกล่าวถึงพระสิทธาฤาษีเฒ่า พระพุมเฝ้าคอยสอนศาสตร์ฉลาดวิถี ได้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกุมารแทนบุพการี เป็นสุขศรีสวัสดิ์ชื่อ สุดสาคร ครั้นตื่นจากบำเพ็ญญาณฉนวนตบะ ก็ลุกเดินเตรียมตระงานการสอน ได้ฤกษ์เรียนเขียนอ่านร้ายคำกลอน ก็พบว่าสุดสาครไม่อยู่ที่ศาลา</p>

นิทานคำกลอน	บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย
<p> หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำรน กายพิกลกำยำดูดำนิล กุมารธาโถมเข้าโจมตีจับ มังกรรับรบประจัญไม่ผันผิน เข้าคาบคอหน่ออกษัตริย์จะกัดกิน กุมารตื่นโดดขึ้นนั่งหลังอาชา ม้าสะบัดพลัดหลุดยังยุดหาง ดูกิ่งกลางเกลียวคลื่นลั่นถลา ตลบเลี้ยวเร็วแรงแผลงศักดา เสียงชลาเลื่อนลั่นสนั่นดัง จนคำพลบรบุดไม่หยุดหย่อน สุดสาครภาวานาคาถาลัง ถึงสินธพขบข้ำด้วยกำลัง ไม่เข้าหนังแน่นเหนียวคงเขี้ยววา </p>	<p> จึงโถมอ่านเสกมนต์ด้วยฤทธา ก็รู้ว่าม้านิลมังกรฤทธิ์เดชขยัน แล้วหยิบหวายสายเสกลงเลขยันต์ นำไปพันคอม้าสิ้นฤทธิ </p>
<p> ฉากที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกร ๑ พระทรงศิลป์ยืนสุดสาครบอก นึกไม่ออกอะไรกัณฑ์หรือมัจฉา จึงเล็งญาณฉาดชัดด้วยฤทธา ก็รู้ว่าม้ามังกรสมจรกัน ครั้นลูกมีศีระมะมันเหมือนพ่อ ตัวตื่นต่อจะเหมือนแม่ช่างแปรผัน หางเป็นนาคมาข้างพ่อมันต่อพันธุ์ พระนักรรรม์แจ้งกระจ่างด้วยทางฉาน จึงนึกว่าม้านี้มันมีฤทธิ จำจะคิดจับไว้ให้พระหลาน ได้ตามติดบิตูรงค์พวงศ้วน สิทธาจารย์ดีใจจึงไขความ ม้าตัวนี้ดีจ้านเจียวหลานเอ๋ย เป็นกะเทยเขี้ยวเพชรไม่เข็ดขาม จับไว้ขี่มีสง่ากล้าสงคราม จะได้ตามบิตูเรศไปเขตคั่น แล้วบอกมนต์กลเหล่าให้กระทำให้ จะจับได้ด้วยพระเวทวิเศษขยัน สุดสาครนอนบนมนต์สำคัญ ได้แมนมันเหมือนหนึ่งจิตไม่ผิดเพี้ยน </p>	<p> บัดนั้น สุดสาครฉวยเชือกแล่นลงมหาชลาไหล ขึ้นขี่ปลาพาว่ายน้ำคล้ายคล้ายไป ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นอาชา จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพีม้า ขอจงอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา กระโดดเกี่ยวเลี้ยวหาบนท้องนที กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมด มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ โจนประจวบจับหวดกระหมวดรั้ง เอาจหวายสายสิญจน์สวมศรีษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง ม้านิลมังกรอ่อนดั้นสิ้นกำลัง สุดสาครขี่หลังจับม้าทะยานนที </p>

นิทานคำกลอน	บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย
<p> จึ่งลงหวายสายเอกเสกประทับ ไว้สำหรับผูกรั้งเช่นบังเหียน แล่วนอนบนมณฑก่าที่เล่าเรียน จนสิ้นเทียนเคลิ้มหลับระงับไป พอเช้าตรูรู้สึกให้นึกแค้น ฉวยเชือกเล่นลงมหาขลาไหล ขึ้นขี่ปลาพาวัยคล้ายคล้ายไป ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นสินธพ กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมด มังกรหวดทางกระหวัดทั้งกัดขบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ โจนประจบจับหวดกระหมวดรั้ง เอาจหวายสายสัญญาณสวมศีระ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง ม้ามังกรอ่อนดั้นสั้นกำลัง ขึ้นนั่งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์ ได้เจ็ดคาบปราบม้าสวาหะ แล้วเปาลงตรงศีระสั้นหกหน อาชาขึ้นพ่นกายไม่วายชนม์ ให้รักคนที่ขึ้นขี่ตั้งชีวา ขยับซ้ายย้ายตามด้วยความรัก หรือจะซึกย้ายทางไปข้างขวา คอยตามไปไม่ขัดหัตยา กุมารารู้ทีก็ดีใจ ขี่ยับยับขึ้นบนเกาะแก้ว ยิ่งคล่องแคล่วควบกระโดดโหดไศล เทียวเลียบรอบขอบเกาะเหมือนเหาะไป ประเดี๋ยวใจถึงศาลาพระอาจารย์ </p>	

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางเปรียบเทียบแนวทางการดัดแปลงบทสำหรับการแสดงหนังใหญ่เรื่องพระอภัยมณี
 ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงการประพันธ์บทใหม่จากนิทานคำกลอนเพื่อปรับ

สถานการณ์และการกระทำตามแนวคิดการลำดับเรื่องที่ได้กำหนดไว้แนวทางดังกล่าวยังคงปรากฏบทประพันธ์ดั้งเดิมอยู่ในบทจากบทประพันธ์ดัดแปลง เช่น

ตารางที่ ๕ การเปรียบเทียบการดัดแปลงบทจากนิทานคำกลอน

บทจากนิทานคำกลอน	บทดัดแปลง
<p>พอเช้าตรู่อรุ้งสีทึบให้รักแค้น ฉวยเชือกเล่นลงมหาชลาไหล ขึ้นขี่ปลาพาวัวยคล้ายคล้ายไป ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นสินธพ กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมด มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับ โจนประจบจับหนวดกระหมวดรั้ง เอาวงหวายสายสิญจน์สวมศรีษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง ม้ามังกรอ่อนดั้นสิ้นกำลัง ขึ้นนั่งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์</p>	<p>บัดนั้น <i>สุดสาครฉวยเชือกเล่นลงมหาชลาไหล</i> <i>ขึ้นขี่ปลาพาวัวยน้ำคล้ายคล้ายไป</i> <i>ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นอาซา</i> จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่มา ขอจงอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา กระโดดเกี่ยวเลียวหาบนท้องนที <i>กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมด</i> <i>มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ</i> พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับ โจนประจบจับหนวดกระหมวดรั้ง เอาวงหวายสายสิญจน์สวมศรีษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง <i>ม้านิลมังกรอ่อนดั้นสิ้นกำลัง</i> <i>สุดสาครขี่หลังจับม้าทะยานนที</i></p>

ที่มา: ผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแนวทางการเขียนบทการแสดงหนังใหญ่จากการดัดแปลงนิทานคำกลอนจากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้เขียนยังคงยึดเหตุการณ์และการกระทำจากนิทานคำกลอนโดยขยายรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ตัวละครกำลังเผชิญอยู่ให้การดำเนินเรื่องมีความรวดเร็วชัดเจนเหมาะสมกับการใช้ดนตรีและการออกแบบการเต้นในการแสดงหนังใหญ่ตามบทดัดแปลงสำหรับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย เรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ดังนี้

ฉากที่ ๑ เกาะแก้วพิสดาร

จะกล่าวถึงสุดสาครกุมารน้อย

แหวกสมุทรวายลอยราวล่องหน

พระราชาเลี้ยงดูสั่งสอนมนตรี	ตั้งแต่เล็กจนจนได้สามปี
แม่เป็นเงือกเลี้ยงเดี่ยวพ่อหายลับ	ไม่เห็นกลับคืนมาราวหายหนี
ไม่เคยเจอจะพบหน้าพ่ออภัยมณี	แม่จึงฝากให้ราชาท่านเลี้ยงดู
จับกระโจนโยนปลาตำคุดวาย	เหวี่ยงตระเวนหมุนสายร้ายราหู
กระโดดเกาะเกี่ยวเกาะกอดกำปู	มีเพื่อนอยู่ในนทีไม่เหงาใจ

ฉากที่ ๒ ม้านิลมังกร

- หนึ่งม้านิลมังกรว่ายน้ำอยู่ในทะเล (หลังจอ)
- หนึ่งม้านิลมังกรตื่นอยู่หน้าจอ (หน้าจอ)
- หนึ่งสัตว์ทะเลต่าง ๆ ประทับบนจอ (หลังจอ)
- หนึ่งสุดสาครว่ายน้ำเล่นจับปลาอยู่ด้านหลัง (หลังจอ)
- หนึ่งสุดสาครว่ายน้ำมาพบม้านิลมังกร (หน้าจอ)

สุดสาครเจรจา หยุดประเดี๋ยวมาอะไรมาว่ายน้ำ หยุดเดี๋ยวนี้จงมาให้จับสั้นสงสัย
โอยทำไมปราดเปรียวว่องไว ไฉจ้อมภัยบรรลัยแน่ถ้าลองตี...

- หนึ่งสุดสาครไล่จับหนึ่งม้านิลมังกร แต่สู้พลังกำลังของม้านิลมังกรไม่ได้ จนในที่สุดต้องพ่ายแพ้
สุดสาครจึงรีบเดินทางกลับไปหาพระราชา
- หนึ่งสุดสาครออกจากเวที

ฉากที่ ๓ พระราชา

จะกล่าวถึงพระสิทธาธิดาธิดา	พระพุ่มเฝ้าคอยสอนศาสตร์ฉลาดวิถี
ได้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกุมารแทนบุพการี	เป็นสุขศรีสวัสดิ์ชื่อ สุดสาคร
ครั้นตื่นจากบ่าเพ็ญญาณมานตบะ	ก็ลุกเดินเตรียมตระงานการสอน
ได้ฤกษ์เรียนเขียนอ่านร้ายคำกลอน	ก็พบว่าสุดสาครไม่อยู่ที่ศาลา
จึงโอมอ่านเสกมนต์ด้วยฤทธา	ก็รู้ว่าม้านิลมังกรฤทธิ์เดชขยัน
แล้วหีบหวายสายเสกลงเลขยันต์	นำไปพันคอม้าลั่นฤทธิ์

ฉากที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกร บัดนั้น

สุดสาครฉวยเชือกเล่นลงมหาศาลาไหล

ขึ้นขี่ปลาพาวายน้ำคล้ายคล้ายไป
 จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้า
 ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา
 กระโดดโครมโถมถึงเข้าที่หนด
 พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ
 เอางหวายสายสิญจน์สวมศรีษะ
 ม้านิลมังกรอ่อนดินสิ้นกำลัง

ถึงคลื่นใหญ่มองเขม่นเห็นอาชา
 ของงอย่างกลัวน้องร้องเรียกหา
 กระโดดเกี่ยวเลี้ยวหาบท่องนที
 มังกรหวดทางกระหวัดทั้งกัดขบ
 โจนประจบจับหนวดกระหมวดรั้ง
 ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง
 สุดสาครขี่หลังจับม้าทะยานนที

เมื่อผู้วิจัยดำเนินการทำงานร่วมกับผู้เขียนบทเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้นำบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยที่ได้จากการดัดแปลงนำไปซ้อมอ่าน(Readthrough)เพื่อให้อาจารย์อำไพ บุญรอดแนะนำและเสนอปรับแก้ให้เป็นบทที่สามารถนำมาใช้กับแนวทางการแสดงของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้โดยบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณีตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรร่างที่๑ผู้วิจัยและผู้เขียนบทมีความต้องการทดลองใช้การอ่านทำนองเสนาะนำมาใช้แทนการพากย์ซึ่งเป็นขนบในการเล่าเรื่องในการแสดงหนังใหญ่ร่วมกับการใช้บทเพลงหน้าพาทย์ประกอบการกระทำและกิริยาของตัวละคร

รูปภาพที่ ๒๔ ภาพการประชุมบทเพื่อให้อาจารย์อำไพ บุญรอดตรวจสอบ
 ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๒๕ ภาพการประชุมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๒๖ ภาพการสัมภาษณ์กับวงดนตรีไทย
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๒๗ ภาพการซ้อมวงดนตรีไทยกับการแสดง
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๒๘ ภาพการซ้อมวงดนตรีไทยกับการแสดง
ที่มา: ผู้วิจัย

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การบรรจุบทเพลงเพื่อใช้สำหรับประกอบการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรร่วมกับผู้ช่วยศาสตราจารย์สันติ อุดมศรีและอาจารย์ ดร.ณัฐนันท์ เอื้อศิลป์ผู้เขียนบทดำเนินการจัดทำเอกสารข้อแนะนำประกอบดนตรีเพื่อทดลองบรรเลงบทเพลงที่กำหนดไว้ให้เป็นไปตามสถานการณ์ของเรื่องโดยได้กำหนดบทเพลงสำหรับใช้ประกอบการแสดง (ร่าง ๑) ไว้ดังนี้

ตารางที่ ๖ ตารางกำหนดบทเพลงประกอบการแสดง

บท	อารมณ์/การกระทำ/เหตุการณ์	บทเพลงที่ใช้ในการแสดง
ฉากที่ ๑ เกาะแก้วพิสดาร		
	เปิดตัวละครสุดสาครขณะกำลังว่ายน้ำอยู่ในทะเล	เพลงโล้
จะกล่าวถึงสุดสาครกุมารน้อยแหวกสมุทรว่ายลอยราวล่องหน พระฤาษีเลี้ยงดูสั่งสอนมนตร์ตั้งแต่วัยเด็กจนจนได้สามปี แม่เป็นเงือกเลี้ยงเดี่ยวพ่อหายลับ ไม่เห็นกลับคืนมาราวหายหนี ไม่เคยเจอพบหน้าพ่ออภัยมณีแถมจึงฝากให้ฤาษีท่านเลี้ยงดู จับกระโจนโยนปลาตำผูดว่ายเหวี่ยงตระเวนหมุนสายร้ายราหู กระโดดเกาะเกี่ยวเกาะกอดกำมปู มีเพื่อนอยู่ในนทีไม่เหงาใจ		อ่านทำนองเสนาะ
	ปลาทะเลต่าง ๆ ว่ายน้ำเล่น หนังสุดสาคร จับปลาเล่น	พระเจ้าลอยภาคชั้นเดียว
	สุดสาครขี่หนังปลาแล้วออกจาก เวท	เพลงเชิด
ฉากที่ ๒ ม้านิลมังกร		
	ม้านิลมังกรว่ายน้ำอยู่ในทะเล	เพลงอัครลีลา
	หนังม้านิลมังกรเต็นอยู่หน้า จอ	เพลงม้าย่อง
	หนังสัตว์ทะเลต่าง ๆ ประทับบนจอ (หลังจอ)	เพลงเชิดฉิ่ง

บท	อารมณ์/การกระทำ/เหตุการณ์	บทเพลงที่ใช้ในการแสดง
	หนังสือสุทธสาครว่ายนน้ำเล่นจับปลา อยู่ด้านหลัง (หลังจอ) หนังสือสุทธสาครว่ายนน้ำมาพบม้านิลม้ง ลม้งกร (หน้าจอ)	
	สุทธสาครไล่จับหนังสือม้านิลม้ง กร แต่สู้พลังกำลังของม้านิลม้งกรไ ม่ได้ จนในที่สุดต้องพ่ายแพ้ สุทธสาครจึงรีบเดินทางกลับไปห าพระฤาษี	เพลงเร็ว, เพลงโอดตัดแล้วเพลงเซิด
ฉากที่ ๓ พระฤาษี		
	หนังสือฤาษีประทับบนจอ	เพลงเร็ว
จะกล่าวถึงพระสิทธาฤาษีเฒ่าพระพุมเ ฝาคอยสอนศาสตร์ฉลาดวิถี ได้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกุมารแทนบุพการีเ ป็นสุขศรีสวัสดิ์ชื่อ สุทธสาคร ครั้นตื่นจากบำเพ็ญญานฌานตบะก็ล ุกเดินเตรียมตระงานการสอน ได้ฤกษ์เรียนเขียนอ่านร่ายคำกลอนก็พ บว่าสุทธสาครไม่อยู่ที่ศาลา		อ่านทำนองเสนาะ
จึงโอมอ่านเสกมนต์ด้วยฤทธา ก็รู้ว่าม้านิลม้งกรฤทธิ์เดชขยันแล้ วหีบหวายสายเสกกลงเลขยันต์ นำไปพันคอม้าสีนฤทธิ		ตระบองกัน
	หนังสือมอบหวายเสกให้สุทธสา คร	เร็ว / เซิด
ฉากที่ ๔ สุทธสาครจับม้านิลม้งกร		
บัดนั้น สุทธสาครฉวยเชือกเล่นลงมหาชล าไหล		ร้องเซิดจีน (ตัว ๒)

บท	อารมณ์/การกระทำ/เหตุการณ์	บทเพลงที่ใช้ในการแสดง
ขึ้นขี่ปลาพาวายน้ำคล้ายคลึงไป ถึงคลื่นใหญ่มองเขม่นเห็นอาชา จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้าขอจ งอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา กระโดดเกี่ยวเลี้ยวหาบนท้องนที		
		ดนตรีรับด้วยเพลงเชิดจีนตั ว ๒
กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมด มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัศบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบโจนป ระจบบัณฑ์หวดกระหมวดรั้ง เอางวยสายสิญจน์สวมศรีษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง ม้านิลมังกรอ่อนดั้นสิ้นกำลัง สุดสาครชี้หลังจับม้าทะยานนที		ร้องเชิดจีน (ตัว ๓)
		เพลงเชิด - รั้ว - เตี้ยว - เชิด

ที่มา: ผู้วิจัย

หลังจากที่ทดลองสร้างสรรค์เพื่อศึกษาการเชิดหนังใหญ่ฉาก๔สุดสาครจับม้านิลมังกรและได้นำไปแสดงในที่ประชุมวิชาการ “Music and Performing Arts for SDGs Goals วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ ๒๕๖๖ คณะดนตรีและการแสดงมหาวิทยาลัยบูรพาเพื่อศึกษาความเป็นไปได้และค้นหาอัตลักษณ์ของการเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนแล้วผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมบทและมีการตรวจสอบแนวทางการแสดงที่เหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้กับนักแสดงเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้ โดยมีอาจารย์อำไพ บุญรอด นายอครพล เชิงกรายและนายมานะ ล่วงพันธ์ให้คำแนะนำ สาธิตและการอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ จากบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรจากการประชุมได้ข้อสรุปถึงการร่วมพัฒนาผลงานหนังใหญ่ร่วมสมัยจากการวิจัยครั้งนี้โดยมีข้อเสนอเรื่องการนำการพากย์กลับมาใช้แทนการอ่านทำนองเสนาะการเพิ่มบทเพลงเกร็ด(เพลงสองชั้น)ที่ใช้ประกอบการแสดงโขนละครไทยนำมาใช้ในประกอบการแสดงดังรายละเอียดตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๗ ตารางแสดงการปรับบทเพลงประกอบการแสดงจากการตรวจสอบข้อมูล

บท	บทเพลง รำง ๑ (จากการประชุมผู้วิจัย)	บทเพลงปรับใช้ (จากคำแนะนำของครูอำไพ บุญรอด)
	เพลงโล้	-
จะกล่าวถึงสุดสาครกุมารน้อยแหวก สมุทรว่ายลอยราวล่องหน พระฤาษีเลี้ยงดูสั่งสอนมนตร์ตั้งแต่เล็ก กจวบจนได้สามปี แม่เป็นเงือกเลี้ยงเดี่ยวพ่อหายลับไม่ เห็นกลับคืนมาราวหายหนี ไม่เคยเจอจะพบหน้าพ่ออภัยมณีแม่จึง ฝากให้ฤาษีท่านเลี้ยงดู จับกระโจนโยนปลาตำดูว่ายเหวี่ยง ตระเวนหมุนสายร้ายราหู กระโดดเกาะเกี่ยวเกาะกอดกำมปุมมี เพื่อนอยู่ในนทีไม่เหงาใจ	อ่านทำนองเสนาะ	เพลงนาคราช
	พระเจ้าลอยถาดชั้นเดียว	-
	เพลงเชิด	-
	เพลงอศวสีลา	-
	เพลงม้าย่อง	-
	เพลงเชิดฉิ่ง	-
	เพลงร้ว, เพลงโอดตัดแล้วเพลงเชิด	-
	เพลงเร็ว	-
จะกล่าวถึงพระสิทธาฤาษีเฒ่าพระพุ่มเฝ้า คอยสอนศาสตร์ฉลาดวิถึ ได้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกุมารแทนบุพการีเป็น สุขศรีสวัสดิ์ชื่อ สุดสาคร ครั้นตื่นจากบำเพ็ญญานฉานตบะก็ลุก เดินเตรียมตระงานการสอน ได้ฤกษ์เรียนเขียนอ่านรำคำกลอนก็พบ ว่าสุดสาครไม่อยู่ที่ศาลา	อ่านทำนองเสนาะ	เพลงเขมรขอทาน
จึงโอมอ่านเสกมนต์ด้วยฤทธา ก็รู้ว่ามานิลมังกรฤทธิเดชขยันแล้ว หยิบหวายสายเสกกลางเลขยันต์	ตระบองกัน	-

บท	บทเพลง ร่าง ๑ (จากการประชุมผู้วิจัย)	บทเพลงปรับใช้ (จากคำแนะนำของครูอำไพ บุญรอด)
นำไปพันคอม้าสีนถุธิ		
	รำ / เชิด	-
บัดนั้น สุดสาครฉวยเชือกแล่นลงมหาชลา ไทล ขึ้นขี่ปลาพาวายน้ำคล้ายคล้ายไปถึง คลื่นใหญ่มองเขม่นเห็นอาชา จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้าของจง อย่ากลัวน้องร้องเรียกหา ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตากระ โดดเกี่ยวเลี้ยวหาบนท้องนที	ร้องเชิดจีน (ตัว ๒)	-
	ดนตรีรับด้วยเพลงเชิดจีนตัว ๒	-
กระโดดโครมโถมถึงเข้าทิ้งหมวดมั่ง กรหวดทางกระหวัดทั้งกัดขบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบโจนประ จบจับหมวดกระหมวดรั้ง เออวางหวายสายสัญญาณสวมศรีษะด้วย เดชะพระเวทวิเศษขลัง ม้านิลมังกรอ่อนดินสิ้นกำลัง สุดสาครขี่หลังจับม้าทะยานนที	ร้องเชิดจีน (ตัว ๓)	-
	เพลงเชิด - รำ - เติ้ว - เชิด	-

ที่มา: ผู้วิจัย

- ปี่พาทย์บรรเลงวา -

ฉากที่ ๑ เกาะแก้วพิสดาร

- เพลงโล้ -

- หนึ่งปลาทะเลต่าง ๆ ว่ายน้ำเล่น (หลังจอลแล้วออกหน้าจอ)

- หนึ่งสุดสาครว่ายน้ำเล่นในทะเล (หลังจอลแล้วออกหน้าจอ)

- ร้องเพลงนาคราช -

จะกล่าวถึงสุดสาครกุมารน้อย	แหวกสมุทรว่ายลอยราวล่องหน
พระฤๅษีเลี้ยงดูสั่งสอนมนตร์	ตั้งแต่เล็กจวบจนได้สามปี
แม่เป็นเรือกเลี้ยงเดี่ยวพ่อหายลับ	ไม่เห็นกลับคืนมาราวหายหนี
ไม่เคยเจอจะพบหน้าพ่ออภัยมณี	แม่จึงฝากให้ฤๅษีท่านเลี้ยงดู
จับกระโจนโยนปลาตำพุดว่าย	เหวี่ยงตระเวนหมุนสายร้ายราหู
กระโดดเกาะเกี่ยวเกาะกอดกำปู	มีเพื่อนอยู่ในนทีไม่เหงาใจ

- พระเจ้าลอยถาดขึ้นเดี่ยว -

- หนึ่งปลาทะเลต่าง ๆ ว่ายน้ำเล่น (หน้าจอ)

- หนึ่งสุดสาคร จับปลาเล่น (หน้าจอ)

- เพลงเชิด -

- หนึ่งสุดสาครขี่หนึ่งปลาแล้วออกจากเวที (หน้าจอ)

ฉากที่ ๒ ม้านิลมังกร

- เพลงอัศวลีลา -

- หนึ่งม้านิลมังกรว่ายน้ำอยู่ในทะเล (หลังจอล)

- เพลงม้าย่อง -

- หนึ่งม้านิลมังกรเด่นอยู่หน้าจอ (หน้าจอ)

- เพลงเชิดฉิ่ง -

- หนังสือตัวละครต่าง ๆ ประทับบนจอ (หลังจอ)
- หนังสือสุทธาครว่ายน้ำเล่นจับปลาอยู่ด้านหลัง (หลังจอ)
- หนังสือสุทธาครว่ายน้ำมาพบม้านิลมังกร (หน้าจอ)

สุทธาครเจรจา หยุดประเดี๋ยวม้าอะไรมาว่ายน้ำ หยุดเดี๋ยวนี้จึงมาให้จับสิ้นสงสัย
โอยทำไมปราดเปรียวว่องไว ไ้อัจอมภัยบรรลัยแน่ถ้าลองตี...

- หนังสือสุทธาครไล่จับหนังสือม้านิลมังกร แต่สู้พลังกำลังของม้านิลมังกรไม่ได้ จนในที่สุดต้องพ่ายแพ้
สุทธาครจึงรีบเดินทางกลับไปหาพระฤาษี

- เพลงเร็ว, เพลงโอดตัดแล้วเพลงเชิด -

- หนังสือสุทธาครออกจากเวที

ฉากที่ ๓ พระฤาษี

- เพลงฤาษีเดินดง -

- หนังสือฤาษีประทับบนจอ (หลังจอ)

- ร้องเพลงเขมรขอทาน -

จะกล่าวถึงพระสิทธาฤาษีเฒ่า	พระพุ่มเฝ้าคอยสอนศาสตร์ฉลาดวิถิ
ได้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกุมารแทนบุพการี	เป็นสุขศรีสวัสดิ์ชื่อ สุทธาคร
ครั้นตื่นจากบ้ำเพ็ญญาณฉานตบะ	ก็ลุกเดินเตรียมตระงานการสอน
ได้ฤกษ์เรียนเขียนอ่านร่ายคำกลอน	ก็พบว่าสุทธาครไม่อยู่ที่ศาลา

ฤาษีเจรจา สุทธาครเอ๋ย เจ้าหลานรัก หมดเวลาหยุดพัก แล้วลุกเอ๋ย

เอ.... ทำไมเสียงถึงได้เจียบ แปลกกว่าเคย รึว่า จะหลับอยู่เจียบเฉย
เลย...ไม่ได้ยิน (พระฤาษียังคงร้องเรียก) สุทธาคร เอ๋ย

- เพลงเร็ว -

สุตสาครเจรจา หลานอยู่เจ้าข้า พระเจ้าตา
 -หนังสือสุตสาครออกประทับจอ (หลังจอ)
 ฤาษีเจรจา มัวแต่เที่ยวเล่นอยู่ที่ใด ร้องเรียกหาอยู่นาน
 สุตสาครเจรจา ขอเจ้าตาโปรดยกโทษด้วยเจ้าค่ะ หลานกระโจนแหวกว่ายน้ำเล่นมัจฉา
 มัวเพลินเพลินกระโจนทะยานเล่นนาวา เกือบถูกคร่าสิ้นชีพดวง
 ฤาษีเจรจา อุบ๊ะ! เหตุวิสัยใดเล่าเจ้าจงแกลง
 สุตสาครเจรจา หลานหมดแรงกระโดดตื่นไล่พืดหาง ดูเหมือนม้าดำสนิทผิดประมาณ
 มั่นโจนทะยานแหวกคลื่นลั่นสนั่นดัง
 จนพลบค่ำบรรุดไม่หยุดหย่อน ร้องตะโกนอ้อนวอนท่องคาถาล้าง
 ตลบเลี้ยวสิ้นแรงหมดกำลัง จึงกลับหลังตั้งหลักกลับมาหาตา
 ฤาษีเจรจา เอาละ ปลอดภัยกลับมาก็ดีแล้ว
 หนหน้าอย่าชะล่าใจหนีไกล อย่าเที่ยวเล่นวิ่งไปไกลสถาน
 เจ้ายังเล็กอาจไม่เท่าทันสถานการณ์ ทิ้งหมู่มารเภทภัยเกินคาดเดา
 รอสักประเดี๋ยว ตาขอจับญาณดูสักหน่อย

- ระวังกัน -

 จึงโอมอ่านเสกมนต์ด้วยฤทธา ก็รู้ว่าม้านิลมังกรฤทธิเดชขยัน
 แล้วหยิบหวายสายเสกลงเลขยันต์ นำไปพันคอม้าสิ้นฤทธิ

- เพลงรัว -

- หนังสือมอบหวายเสกให้สุตสาคร

- เพลงเชิด -

- หนังสือออกจากจอ

- หนังสือสุตสาครอยู่น้ำจอ ม้านิลมังกรประทับบนจอ (หน้าจอ)

ฉากที่ ๔ สุตสาครจับม้านิลมังกร

- ร้องเชิดจีน (ตัว ๒) -

บัดนั้น	สุดสาครฉวยเชือกเล่นลงมหาชลาไหล
ขึ้นขี่ปลาพาว่ายน้ำคล้ายคล้ายไป	ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นอาชา
จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้า	ของจงอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา
ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา	กระโดดเกี่ยวเลี้ยวหาบนท้องนที

- ดนตรีรับด้วยเพลงเชิดจีนตัว ๒ -

- สุดสาครไล่จับม้านิลมังกร

- เพลงเชิด -

- ร้องเชิดจีน (ตัว ๓) -

กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมด	มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ
พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับ	โจนประจบจับหนวดกระหมวดรั้ง
เอางหวายสายสัญญาณ์สวมศรีษะ	ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง
ม้านิลมังกรอ่อนดั้นลั่นกำลัง	สุดสาครขี่หลังจับม้าทะยานนที

- เพลงเชิด - รัว - เตี้ยว - เชิด -

- หนึ่งจับสุดสาครจับม้านิลมังกร

สุดสาครเจรจา ไปกันเลยพี่ม้า เร็วกว่านี้ได้เลย

กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย เรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร

การวิจัยเรื่องการสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการสร้างสรรคหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร เป็นการวิจัยเพื่อสร้างสรรคการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยโดยใช้ภูมิรู้จากคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยองนำมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำกระบวนการวิจัยและการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ไทยโดยใช้ความรู้ด้านixon และละครไทยนำไปร่วมทำงานกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนและออกแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เจตจำนงในความคิดสร้างสรรค์และแรงบันดาลใจของผู้วิจัยไม่ได้ต้องการปรับเปลี่ยนหรือมองเห็นจุดอ่อน ปัญหาใด ๆ ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน เพราะในระยะปัจจุบันนั้นคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีระบบการบริหารจัดการภายในทั้งการบริหารการแสดง การฝึกซ้อมและการผลิตนักแสดง การผลิตหนังใหญ่ การสร้างสรรค์ดนตรี ฯลฯ งานวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการค้นหาอัตลักษณ์เฉพาะของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมการแสดงหนังใหญ่และสามารถนำการแสดงจากเรื่องพระอภัยมณีเป็นวรรณกรรมที่สามารถนำไปใช้ในการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเพื่อสร้างความสนุกและความบันเทิงแก่ผู้ชมในปัจจุบันและสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

ทั้งนี้เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างบทเพื่อใช้ในการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยมีกระบวนการสร้างสรรค์ตั้งแต่เริ่มต้นค้นหาในห้องซ้อมจนสามารถนำไปพัฒนาร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตามกระบวนการดังนี้

๑. การทดลองออกแบบการเชิดหนังใหญ่โดยกำหนดให้ผู้เชิดหนังม้านิลมังกรจำนวนสองคนเพื่อต้องการสร้างสรรค์ให้การแสดงในช่วงสุดสาครจับม้านิลมังกรเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังกำลังของม้านิลมังกรที่มีมาก นอกจากนั้นยังต้องการออกแบบการเต้นเพื่อใช้แสดงความสามารถของผู้เชิดโดยยึดรูปแบบการเต้นคู่ (Pas de deux) เพื่ออวดฝีมือ

๒. การร่วมทำงานสร้างสรรค์โดยนำบทที่ได้จากการดัดแปลงและการพิจารณาจากอาจารย์อำเภอ บุษอรอด หัวหน้าคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน พร้อมด้วยนายมานะ ล่วงพันธ์และนาย อครพล เขิงกรายผู้ควบคุมและฝึกซ้อมนักแสดงเป็นผู้ดำเนินการออกแบบท่าเต้นและกำกับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสร้างหนังใหญ่เพื่อใช้ในการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร โดยได้เลือกสร้างหนังจำนวน ๓ ตัว ดังนี้

๑. หนังสุดสาคร เป็นตัวหนังเดิน
๒. หนังม้านิลมังกร เป็นตัวหนังเบ็ดเตล็ด
๓. หนังสุดสาครจับม้านิลมังกร เป็นตัวหนังจับ

รูปภาพที่ ๒๙ ตัวหนังสวดสาคร
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๓๐ ตัวหนังม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๓๑ ตัวหนังสือสุตสาครจับม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

จากกระบวนการดำเนินงานที่ผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดเป็นขั้นตอนตามลำดับการผลิตและการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและสร้างสรรค์ผลงานตั้งแต่การสร้างบท การสร้างตัวหนังใหญ่ การออกแบบการเชิด การทดลองนำเสนอจนนำไปทำงานร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนและนำผลงานไปใช้ในการแสดงแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงขอแนะนำกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุตสาครจับม้านิลมังกรเป็นลำดับ ดังนี้

๑. การศึกษาท่าทางการเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

ก่อนการออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังเพื่อใช้ในการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย เรื่องพระอภัยมณี ตอนสุตสาครจับม้านิลมังกร ผู้วิจัยได้ศึกษาท่าทางการเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนอีกครั้งเพื่อใช้เป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์และทำให้แนวทางการออกแบบการเต้นและการเชิดหนังใหญ่ยังคงเป็นไปตามวิถีการฝึกและการแสดงของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ตามที่ผู้วิจัยได้อธิบายไว้เบื้องต้นว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเป็นผู้ออกแบบท่าเต้นให้กับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนภายใต้การกำกับและการแสดงและบริหารโครงการวิจัยโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พันพิศสา ฐุปะเทียนซึ่งได้ออกแบบกระบวนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์เพื่อทำให้เกิดอัตลักษณ์ที่ภาคภูมิและยั่งยืนของคณะหนังใหญ่วัดบ้าน

ตอน ช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้เองนับเป็นจุดเริ่มต้นของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการและการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ด้วยการวิจัยในครั้งนั้นเป็นการทำงานร่วมกันของนักวิจัย ได้แก่แก่นักวิชาการด้านศิลปะการละคร นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทยร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเพื่อพัฒนากระบวนการทำงานให้เป็นระบบและยกระดับคุณภาพในการแสดงโดยมีสมมติฐานว่าหากพัฒนาการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนให้มีความร่วมสมัยมีคุณภาพทั้งในแง่ทักษะและการเล่าเรื่องพร้อมทั้งวางแผนในการสืบสานวิธีการฝึกฝนและการสร้างงานที่เหมาะสมให้แก่ศิลปินทำให้หนังใหญ่วัดบ้านดอนสามารถยืนหยัดอย่างยั่งยืน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสรุปแนวทางการพัฒนาการแสดงของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนจากกระบวนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ของพันพิศสา รูปเทียน, (๒๕๕๖, หน้า ๔๓-๖๑) โดยได้เสนอแนวทางการพัฒนาการแสดงสำหรับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนไว้ว่า สิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญในการพัฒนา คือการพัฒนาคุณภาพการแสดงด้วยการฝึกฝนอย่างจริงจัง ในกระบวนการทำงานผู้วิจัยถือเป็น “คนนอก” และคุณภาพของการทำงานจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดความเชื่อใจและความทุ่มเทของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ดังนั้นจึงเริ่มพัฒนาคุณภาพของนักเชิดหนังใหญ่ตั้งแต่การสร้างแรงบันดาลใจและการเปิดโลกทัศน์ให้เกิดประสบการณ์ทางศิลปะและมีทัศนคติของการเป็นนักแสดง การพัฒนาคุณภาพการแสดงผ่านกระบวนการฝึกซ้อมหนังใหญ่ร่วมสมัยมุ่งเน้นการฝึกพื้นฐานการเชิดหนังและการเต้นโขน โดยใช้แบบฝึกหัดพื้นฐานการฝึกโขนยักซ์และลิงเพื่อนำมาฝึกกล้ามเนื้อขาและท่วงท่าลีลาที่จะนำไปพัฒนากับทักษะและความรู้เดิมในการเชิดหนังใหญ่ที่มีองค์ความรู้ส่งต่อกันมาตามขนบของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การฝึกพื้นฐานโขนเริ่มจากการเต้นเสา การถีบเหลี่ยม การฝึกการเคลื่อนไหวและการเต้นโขนเช่น การยกกระบี่เพื่อนำมาสร้างอัตลักษณ์การเชิดหนังใหญ่ร่วมสมัยวัดบ้านดอน รวมถึงการฝึกพื้นฐานการแสดงตามแนวคิดเดอะเมธอด (The Method) เพื่อทำให้ผู้เชิดหนังมีความเข้าใจการเป็นนักแสดงการเรียนรู้ความต้องการของตัวละคร การเทียบเทียบ กระบวนการเข้าถึงตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อมีการฝึกร่างกายและความคิดอันเป็นพื้นฐานและคุณภาพสำคัญของนักเชิดหนังใหญ่แล้วแนวทางการออกแบบการเชิดหนังใหญ่เป็นส่วนประกอบสำคัญในการแสดงเพื่อทำให้เกิดคุณภาพการแสดงเพื่อสามารถทำให้เกิดการสื่อสารจากท่าทางการเต้นและการเคลื่อนไหวให้มีความชัดเจนเหมาะสมตามเรื่องราวและความรู้สึกของตัวละครโดยมีแนวทางการออกแบบท่าทางการเชิดดังนี้

๑. ท่าตีลังกาซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของลิงได้รับอิทธิพลมาจากท่าเต้นโขนตอนยกกระบี่เพื่อทำให้เกิดความคล่องแคล่วโดยการปรับให้ผู้เชิดหนังจับหนังและกระโดดหมุนแทนท่ากระโดด
๒. ท่าลิงกัศยักซ์นำมาประยุกต์ใช้โดยนำส่วนขามาใช้ให้ลิงโน้มตัวเข้าไปห้ายักซ์ แล้วประกบมือระหว่างหนังยักซ์และลิง
๓. ท่าขึ้นลอย เป็นการนำท่าโขนมาใช้โดยให้ผู้เชิดถือหนังขึ้นลอยด้วย
๔. การใช้ท่าแม่ไม้มวยไทยโบราณมาประยุกต์ เช่นท่าหักคอเอราวัณเพื่อต้องการสื่อสารถึงการต่อสู้ เป็นต้น

เมื่อได้สัมภาษณ์และสนทนาแนวทางการฝึกฝนและการจัดการคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนกับ อาจารย์อำเภอ บุนนาค (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๕) อาจารย์ได้สรุปไว้ว่าแนวทางการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการปรับให้ทันสมัยตั้งแต่ที่นักวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พันพิศสา รูปเทียนได้มาร่วมกันค้นหาศักยภาพและพัฒนาอัตลักษณ์ทางการเดินหนังใหญ่ รวมถึงการใช้ดนตรีประกอบการแสดงเพื่อให้หนังใหญ่วัดบ้านดอนยังคงมีงานแสดง มีการฝึกนักแสดงรุ่นใหม่ มีระบบการบริหารจัดการงานด้านพิธีกรรม การขอเข้าศึกษาดูงาน การผลิตหนังใหญ่และงานศิลปะอื่น ๆ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนจึงจัดว่าเป็นหนังใหญ่ที่มีความร่วมสมัยในการทำงาน แม้ว่าผู้วิจัยและทีมงานมีโอกาสได้ทำงานกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนตลอดระยะเวลาภายหลังจากการทำงานวิจัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยการเชิญคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมาเปิดการแสดงให้กับนิสิตคณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยได้ชม หรือแม้แต่เรียนเชิญมาเป็นวิทยากรพิเศษเพื่อให้นิสิตได้เรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมการแสดงในภาคตะวันออก นอกจากนั้นยังติดตามการแสดงหนังใหญ่ไพเราะซึ่งเป็นเทศกาลการแสดงหนังใหญ่ประจำปีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ร่วมสังเกตการณ์ฝึกร่างกายและทักษะการเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน โดยมี นายอัครพล เชิงกรายเป็นผู้ฝึกสอนและออกแบบท่าเต้น ประเด็นที่น่าสนใจคือ นักแสดงเชิดหนังของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ ๕-๓๐ ปี นักเชิดหนังที่มาฝึกฝนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เป็นเยาวชนอายุระหว่าง ๕-๑๘ ปี อีกประการหนึ่งนั้นในช่วงพ.ศ. ๒๕๕๖ ที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้ร่วมทำงานกับทีมวิจัยนั้น นายอัครพล เชิงกรายเป็นนักเชิดหนังเยาวชนในครั้งนั้นและพัฒนาเป็นผู้ฝึกสอนและออกแบบท่าเต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ฝึกร่างกาย โดยมีการบวกร่างกายและการฝึกร่างกายนักแสดง ดังนี้

๑. การเตรียมร่างกาย คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีกำหนดฝึกซ้อมการเชิดหนังใหญ่เป็นประจำในช่วงเย็นสำหรับเยาวชนในเขตตำบลเชิงเนินที่มีความสนใจในการแสดงหนังใหญ่ประจำชุมชนวัดบ้านดอน โดยปกติจะเริ่มฝึกซ้อมตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. ถึง ๑๙.๓๐ น. สัปดาห์ละ ๓ วันโดยมีกำหนดวันฝึกซ้อมเป็นประจำในวันจันทร์ พุธและวันศุกร์ ในกรณีที่มีการแสดงพิเศษนักแสดงเยาวชนจะได้รับการประสานงานแจ้งรายละเอียดเพื่อเตรียมการและจัดตารางการแสดงให้ในแต่ละคนที่ได้รับมอบหมายเข้าร่วมแสดง โปรแกรมการฝึกซ้อมจะกำหนดโดยนายอัครพล เชิงกรายโดยใช้แบบฝึกหัดต่าง ๆ เพื่อเตรียมร่างกาย ฝึกความแข็งแรงของกล้ามเนื้อขา แขน การทรงตัว เป็นต้น

รูปภาพที่ ๓๒ การฝึกร่างกายของนักเชิด
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๓๓ การฝึกองสะเวย
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๓๔ การฝึกเปลี่ยนท่าและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อขา
ที่มา: ผู้วิจัย

๒. การฝึกการขีดหนั้ ภายหลังจากการเตรียมร่างกายเพื่อเตรียมความพร้อมของร่างกายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การฝึกนักขีดของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนจะเลือกใช้แบบฝึกหัดเพื่อฝึกทักษะเทคนิคการใช้ร่างกายในการขีดหนังใหญ่ที่เป็นแนวทางการแสดงเฉพาะเช่น การโย้ การดึง การเหนี่ยวการย่อท่า การกระโดด การหมุนตัว การออกท่าการขึ้นลอย การสู้รบ เป็นต้น และหลังจากที่ฝึกการขีดหนั้ให้นักขีดหนังเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงเริ่มซ้อมการแสดงเป็นฉาก เป็นชุดหรือการแสดงตอนทั้งเรื่องตามแผนการฝึกซ้อมที่กำหนดในแต่ละครั้ง

รูปภาพที่ ๓๕ การฝึกร่างกายของนักขีด
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๓๖ การฝึกร่างกายท่าทางการเชิด
ที่มา: ผู้วิจัย

๒. ออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังม้านิลมังกรและชุดสาครจับม้านิลมังกร

กระบวนการสร้างสรรค์ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแผนการสร้างสรรค์หลังจากการดัดแปลงบทสำหรับใช้ในการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนชุดสาครจับม้านิลมังกร โดยมีความตั้งใจทดลองออกแบบการเต้นและการเชิดหนังจับชุดสาครจับม้านิลมังกรเพื่อต้องการให้เป็นฉากสำคัญในการอวดฝีมือการเชิดหนังใหญ่โดยออกแบบการเต้นที่แตกต่างไปจากขนบการเชิดหนังใหญ่ คือ การแสดงครั้งนี้กำหนดใช้ผู้เชิดจำนวน ๒ คนต่อหนังจับ ๑ ตัว โดยใช้แรงบันดาลใจจากม้าซึ่งมีเท้าหน้าและเท้าหลัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางการออกแบบการเชิดหนังม้านิลมังกรให้มีการเทียบเคียงลักษณะตัวละครจากม้าเพื่อการออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่ ตามรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ มีคนเชิดหนังม้านิลมังกร ๒ คน ต่างจากแบบดั้งเดิมที่คนเชิดหนังใหญ่ ๑ ตัวจะเชิดเพียงคนเดียว ผู้วิจัยได้คัดเลือกนิสิตชาย กลุ่มวิชาเอกนาฏศิลป์และกำกับลีลา คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา ชั้นปีที่ ๓ ที่มีรูปร่างใกล้เคียงและมีความสามารถทางนาฏศิลป์ไทยมาทดลองออกแบบท่าม้านิลมังกร โดยนิสิตได้ศึกษาปฏิบัติระบำม้าในรายวิชานาฏศิลป์ไทยสมัยใหม่อยู่แล้ว

รูปภาพที่ ๓๗ การฝึกท่ารำจากกระบี่มาเพื่อนำไปใช้ในการเชิดหนังใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๓๘ การฝึกซ้อมการเชิดคู่ตัวหนังม้านิลมังกร
ที่มา: ผู้วิจัย

๒.๒ ผู้วิจัยทดลองออกแบบการเต้นและการขีดหนังใหญ่โดยเลือก ฉากที่ ๔ สุตสาครจับม้านิลมังกร จากบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุตสาครจับม้านิลมังกรเพื่อทดลองออกแบบการเต้นและการขีดหนังใหญ่อ่อนนำไปปรึกษาและให้อาจารย์อำไพ บุญรอดรวมถึงทีมงานคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้พิจารณา ดังนั้นในกระบวนการทำงานขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจึงได้เชิญนิสิตวิชาเอกศิลปะการละคร หลักสูตรศิลปการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพาซึ่งเป็นนักขีดและนักพากย์หนังใหญ่วัดบ้านดอนร่วมสร้างสรรค์ในกระบวนการนี้พร้อมกับนิสิตวิชาเอกนาฏศิลป์ไทยด้วย โดยใช้บทละคร ตามรายละเอียดดังนี้

ฉากที่ ๔ สุตสาครจับม้านิลมังกร

- ร้องเชิดจีน (ตัว ๒) -

บัดนั้น	สุตสาครฉวยเชือกเล่นลงมหาชลาไหล
ขึ้นขี่ปลาพาวายน้ำคล้ายคล้ายไป	ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นอาชา
จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้า	ขอจงอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา
ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา	กระโดดเกี่ยวเลี้ยวหาบนท้องนที

- ดนตรีรับด้วยเพลงเชิดจีนตัว ๒ -

- สุตสาครไล่จับม้านิลมังกร

- เพลงเชิด -

- ร้องเชิดจีน (ตัว ๓) -

กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมวด	มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ
พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ	โจนประจบจับหมวดกระหมวดรั้ง
เอวางหวายสายสัญญาณสวมศรีษะ	ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง
ม้านิลมังกรอ่อนดั้นสั้นกำลัง	สุตสาครขี่หลังจับม้าทะยานนที

- เพลงเชิด - รั้ว - เตียว - เชิด -

รูปภาพที่ ๓๙ การฝึกซ้อมเพื่อค้นหาแนวทางการเชิด
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๔๐ การออกแบบการเชิดหนังใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย

๒.๓ แนวทางการออกแบบท่าเต้นและการเชิดผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเพื่อการออกแบบท่าเต้นจากอัตลักษณ์ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การเดินโขนจากการแสดงประเภทการจับและลักษณะลีลาท่าทางของม้าที่มีพลัง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้อธิบายลักษณะของท่าเต้นและการเชิดหนังตามรายละเอียดในตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๘ ตารางอธิบายแนวทางการออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่ร่วมสมัย “สุดสาครจับม้านิลมังกร”

บท	คำอธิบาย	ภาพประกอบ
<p>เพลงวา (ใช้หนังเดี่ยวม้านิลมังกร และหนังเดี่ยวสุดสาคร)</p>	<p>หลังจากที่ สุดสาคร ได้รับ หวายนอกจากพระฤาษี สุดสาครก็ออกตามจับม้านิลมังกร เมื่อเพลงวาขึ้นตัวหนังม้านิลมังกรเข้ามาบนเวที (การใช้หลักการเดินคู่ในการเชิดหนังใหญ่)</p>	 <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงช่วงเพลงวา ที่มา: วิทยาลัยบัณฑิตพัฒนศิลป์ การแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p> <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงช่วงท้ายเพลงวา ที่มา: วิทยาลัยบัณฑิตพัฒนศิลป์ การแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p>
<p>เพลงเชิด (ใช้หนังเดี่ยวม้านิลมังกร และหนังเดี่ยวสุดสาคร)</p>	<p>ระหว่างที่ม้านิลมังกรกำลังว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทร สุดสาครว่ายน้ำเข้ามาพบม้านิลมังกร</p>	 <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงช่วงเพลงเชิด ที่มา: วิทยาลัยบัณฑิตพัฒนศิลป์ การแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p>

บท	คำอธิบาย	ภาพประกอบ
<p>บัดนั้น สุดสาครฉวยเชือกแก่นลงมหาขลาไหล ขึ้นขึ้นปลาพาวายน้ำคล้ายคล้ายไป ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นอาชา จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้า ขอจงอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตากระโดด เกี่ยวเกี่ยวหาบนท้องนที</p> <p>(ใช้หนังสือม้านิลมังกร และหนังสือสุด สาคร)</p>	<p>สุดสาครยังคงว่ายน้ำตามหา ม้านิลมังกร จนกระทั่งได้พบกับม้านิลมังกร และ พยายามออกอุบายเพื่อให้ม้านิลมังกรไวใจ แต่โดยสัญชาตญาณของม้านิลมังกรเมื่อได้ พบสุดสาครก็กระโดดหนี</p>	 <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงการไล่จับ ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p> <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงสุดสาครไล่จับ ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p>
<p>เพลงเชิดจีน</p>	<p>สุดสาครตามไล่จับม้านิลมังกร ม้านิลมังกร มีความรวดเร็วและกำลั้มาก</p>	
<p>กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหนวด มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ โจนประจวบจับหนวดกระหมวดรั้ง เอาจหวายสายสัญญาณสวมศรีษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง ม้านิลมังกรอ่อนดั้นลั่นกำลั้ม สุดสาครชี้หลังจับม้าทะยานนที</p> <p>(ใช้หนังสือม้านิลมังกร และหนังสือสุด สาคร)</p>	<p>สุดสาครกระโจนขึ้นไปบนหลังม้านิลมังกร ม้านิลมังกรพยายามสลัดและกระโดดหนี ด้วยพลังกำลั้มที่มี แต่สุดสาครสามารถจับ ตรงคอ ม้านิลมังกรกระโดดขึ้นขี่คอแล้วนำ หวายเสกคล้องคอจนม้านิลมังกรอยู่ในการ ควบคุมของสุดสาคร</p>	 <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงสุดสาครกระโดดจับ ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p> <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงสุดสาครจับม้านิลมังกร ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p>

บท	คำอธิบาย	ภาพประกอบ
		 <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงสุดสาครซึ่ม้านิลมังกร ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p> <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงสุดสาครซึ่ม้านิลมังกร ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p>
<p>- เพลงเซ็ด - รั่ว - เตียว - เซ็ด - (ใช้หนังจับ สุดสาครจับม้านิลมังกร)</p>	<p>เมื่อตัวหนังสุดสาครและตัวหนังม้านิลมังกร ออกจากเวที ตัวหนังจับเข้าเวทีตรงเพลง เตียว (เพลงเตียวมีความหมายถึงการถูก จับ)</p>	 <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงหนังจับสุดสาครซึ่ม้านิลมังกร ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p> <p>รูปภาพที่: ภาพการแสดงช่วงเพลงเตียว ที่มา: วีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงในที่ประชุมวิชาการ "Music and Performing Arts for SDGs วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖"</p>

ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๔๑ การนำเสนอการแสดงในที่ประชุมวิชาการ
 “Music and Performing Arts for SDGs Goals วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖”
 ที่มา: คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

จากการทดลองออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่ จากบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ตอนที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกร การทดลองครั้งนี้ผู้วิจัย ต้องการศึกษานวทางการออกแบบท่าเต้นโดยใช้ความรู้และอัตลักษณ์ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน มาทำการออกแบบท่าเต้น

๑. แนวคิดการออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนัง มาจากคำว่า “จับ” ผู้วิจัย วิเคราะห์ว่าในขบวนการแสดงของไทยการแสดงที่มีการ “จับ” ประกอบด้วย ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ลักษณะของการกระทำในการแสดงคือ การไล่จับ การวิ่งไล่ การใช้กำลัง การชก การต่อสู้ เป็นต้น

๒. การเลือกใช้ต้นทุนการสร้างสรรค์จากการแสดงโขนและละคร รูปแบบการแสดงที่มีจุดประสงค์ของการไล่จับในโขนและละครไทยมีการแสดงหลายชุด เช่น หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉาย่าหรีนตามนกยูง พระลอตามไก่ พระรามตามกวาง ฯลฯ เป็นต้น ขนบในการแสดงและการใช้ดนตรีประกอบการแสดงเป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์ผลงานได้เป็นอย่างดี ผลงานการออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรจึงมีการออกแบบการวิ่งไล่ วิ่งไล่ตาม การวิ่งวน การชก การต่อสู้ เป็นต้น นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเลือกใช้การตีบท การใช้นาฏย ศัพท์ในการสื่อสารตามบทบาทตามความต้องการและลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง

๓. การเลือกใช้อัตลักษณ์การเชิดหนังใหญ่คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และการวิจัยร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ผู้วิจัยเลือกทดลองออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่ ฉากที่ ๔ สุตสาครจับม้านิลมังกรเพราะเมื่อพิจารณาจากบทสำหรับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุตสาครจับม้านิลมังกรแล้ว ในฉากที่ ๔ เป็นฉากสำคัญสามารถออกแบบท่าเต้นและการเชิดให้แสดงศักยภาพของผู้เต้น สร้างความตื่นเต้นและต้องการสร้างความร่วมสมัยของการเชิดตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ท่าเต้นโขนนำมาใช้ระหว่างการจับ การไล่ การแสดงถึงอำนาจและพลังกำลังของสุตสาครโดยใช้ท่าเต้นจากการจับ การยกบตามแนวทางของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนที่นำท่าเต้นในการแสดงโขนมาให้สามารถอวดฝีมือหน้าจอหนังได้ นอกจากนี้ยังใช้เทคนิคการตีหนังเมื่อมีการต่อสู้ เป็นต้น

๔. การเลือกใช้ท่าทางการเคลื่อนไหวจากอิริยาบถของม้า นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเลือกใช้ท่ารำและการเคลื่อนไหวจากกระบาม้าเพื่อนำมาใช้ออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่

๓. การทำงานสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังการแสดงหนังใหญ่ ฉาก ๔ สุตสาครจับม้านิลมังกรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยมีโอกาสได้นำผลงานการสร้างสรรค์ไปนำเสนองานสร้างสรรค์ในที่ประชุมวิชาการระดับชาติ “Music and Performing Arts for SDGs Goals” ณ คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพาในวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๖ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการนำบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุตสาครจับม้านิลมังกรและวีดิทัศน์บันทึกผลงานการแสดงนำไปให้อาจารย์อำไพ บุญรอดเป็นผู้ตรวจสอบแนวทางการแสดงร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๔๒ ภาพจากการฝึกซ้อมหนังเชิดม้านิลมังกรของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปภาพที่ ๔๓ ภาพจากการฝึกซ้อมหนังเชิดสุดสาครไล่จับม้านิลมังกรของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน
ที่มา: ผู้วิจัย

จากการตรวจสอบข้อมูลโดยการนำการแสดงหนังใหญ่และวิดีโอบันทึกการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัย ฉาก ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกรให้อาจารย์อำไพ บุณอรอดให้คำแนะนำ ปรับแก้บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเพื่อวางแผนการเตรียมการฝึกซ้อมและจัดแสดงร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ปรับการใช้ทำนองเสนาะที่กำหนดใช้เป็นบทเพลงในการเล่าเรื่องเป็น การพากย์โดยมุ่งเน้นถึงแนวทางเฉพาะและมีความคุ้นเคยกับการใช้การพากย์สำหรับผู้พากย์ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

๒. เปลี่ยนการบรรจุเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงตามที่กำหนดใช้การอ่านทำนองเสนาะเป็นบทเพลงเกิร์ตหรือเพลงสองชั้นตามอารมณ์ของเรื่องและตัวละครในขณะนั้น

๓. งานออกแบบท่าเต้นและการเชิดหนังใหญ่จากการทดลองสร้างสรรค์ ฉาก ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกรมีความน่าสนใจและสามารถสร้างความแตกต่างของการเชิดหนังใหญ่สำหรับหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณีโดยเฉพาะความน่าสนใจของแนวคิดการใช้นักแสดงสองคนต่อตัวหนัง ๑ ตัวเพื่อออกแบบให้นักเต้นเป็นทางด้านหน้าและทางด้านหลัง เมื่อนำแนวคิดนี้ไปใช้น่าจะสามารถสร้างความแปลกตาและความน่าสนใจการแสดงได้

๔. การฝึกซ้อมการแสดงเพื่อเตรียมการจัดแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณีตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร อาจารย์อำไพ บุณอรอดได้ให้คำแนะนำและกำหนดการนำเสนอโดยวางแผนจัดการแสดงสำหรับผู้ชมที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่และชมการแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน โดย

คัดเลือกนักแสดงจากคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนตามลักษณะตัวละคร ควบคุมและฝึกซ้อมการแสดงโดย นายอครพล เจริญราย และยั้งวางแผนนำเสนอการแสดงหนังใหญ่จากการวิจัยและความร่วมมือสร้าง งานการแสดงที่ทำร่วมกันครั้งนี้เพื่อจัดแสดงในงานหนังใหญ่ไฟกะลา เป็นต้น

เมื่อการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผ่านการตรวจสอบและได้รับการยอมรับจากอาจารย์อำไพ บุญรอดและทีมงานคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนทำให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยมุ่งหวัง เมื่อผลงานการวิจัยเกิดความร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้โดยยึดถือคุณค่าของเจ้าของวัฒนธรรมและ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อผู้วิจัยและชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายในนิเทศวัฒนธรรมของคณะหนังใหญ่วัด บ้านดอน ขั้นตอนสำคัญนี้คือการนำผลจากการสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการวิจัยทางการแสดงไปใช้ในการ ฝึกซ้อมและร่วมทำงานภายใต้การกำกับการแสดงและการฝึกซ้อมของนายอครพล เจริญราย แนว ทางการกำกับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ตามที่ผู้วิจัยได้ สังเกตและมีส่วนร่วมในการทำงาน ดังรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๙ การกำกับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร

บทการแสดง	เหตุการณ์/การกระทำ
- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงวา	<p data-bbox="699 994 916 1021">- แสงสว่างส่องหลังจอ</p> <p data-bbox="699 1361 1018 1388">- หนังปลาตะเลว้ยน้ำเล่นหลังจอ</p>

<p>บทการแสดง</p>	<p>เหตุการณ์/การกระทำ</p>
<p>ฉากที่ ๑ เกาะแก้วพิสดาร - เพลงโล้</p>	<p>- หนังสืปลาทะเลต่าง ๆ และหนังสืสุดสาคร ว่ายน้้าเล่น (หลังจ้อแล้วออกหน้าจ้อ)</p>
<p>- ร้องเพลงนาคราช จะกล่าวถึงสุดสาครกุมารน้อยแหวก สมุทรว่ายลอยราวล่องหน พระฤาษีเลี้ยงดูสั่งสอนมนตร ตั้งแต่เล็กจวบจนได้สามปี แม่เป็นเงือกเลี้ยงเดี่ยวพ่อหายลับ ไม่เห็นกลับคืนมาราวหายหนี ไม่เคยเจอจะพบหน้าพ่ออภัยมณี แม่จึงฝากให้ฤาษีท่านเลี้ยงดู จับกระโจนโยนปลาตำมุดว่ายเหวี่ยง ตระเวนหมุนสายร้ายราหู กระโดดเกาะเกี่ยวแเกาะกอดกำมปู มีเพื่อนอยู่ในนทีไม่เหงาใจ</p>	<p>- หนังสืสุดสาครว่ายน้้าเล่นในทะเล (หลังจ้อแล้วออกหน้าจ้อ)</p>
<p>- เพลงพระเจ้าลอยถาดชั้นเดียว</p>	<p>- หนังสืปลาทะเลต่าง ๆ ว่ายน้้าเล่น (หน้าจ้อ) - หนังสืสุดสาคร จับปลาเล่น (หน้าจ้อ)</p>

บทการแสดง	เหตุการณ์/การกระทำ
<p>- เพลงเซ็ด</p>	<p>- หนังสติ๊กสารซึ่งหนังปลาแล้วออกจากเวที (หน้าจอ)</p>
<p>ฉากที่ ๒ ม่านิลมังกร - เพลงอัศวลีลา</p>	<p>- หนังสติ๊กม่านิลมังกรว่ายน้ำอยู่ในทะเล (หลังจอ)</p>
<p>- เพลงม้าย่อง</p>	<p>- หนังสติ๊กม่านิลมังกรเตนอยู่หน้าจอ (หน้าจอ)</p>

บทการแสดง	เหตุการณ์/การกระทำ
<p>- เพลงเชิดฉิ่ง</p>	<p>- หนังสั้วทะเลต่าง ๆ กระทบบนจอ (หลังจอ) - หนังสวดสาครว่ายนํ้าเล่นจับปลาอยู่ด้านหลัง (หลังจอ)</p> <p>- หนังสวดสาครว่ายนํ้ามาพบหนังสือมิ่งกร (หน้าจอ)</p>
<p>- สวดสาครเจรจา หยุคประเดี่ยวม่าอะไรมาว่ายนํ้า หยุคเดี่ยวนิ่งจมาให้จับสิ้นสงสัย โอ้ยทำไมปราดเปรียวว่องไว ใ้อัจอมภัยบรรลี่ยแนถ้าลองตี...</p>	<p>- หนังสวดสาครเจรจากับหนังสือมิ่งกร (หน้าจอ)</p>

บทการแสดง	เหตุการณ์/การกระทำ
<p>- เพลงรัว</p>	<p>- หนังสวดสาครไล่จับหนังม้านิลมังกร</p>
<p>- เพลงโอดตัด - เพลงเข็ด</p>	<p>- หนังสวดสาครถูกหนังม้านิลมังกรตีปล้มลง</p> <p>- หนังสวดสาครและหนังม้านิลมังกรออกจากเวที</p>
<p>ฉากที่ ๓ พระฤาษี - เพลงฤาษีเดินดง</p>	<p>- หนังฤาษีประทับบนจ้อ (หลังจ้อ)</p>

บทการแสดง	เหตุการณ์/การกระทำ
<p>- ร้องเพลงเขมรขอทาน จะกล่าวถึงพระสีหธาทาษีเดมา พระพุมเฝ้าคอยสอนศาสตร์ฉลาดวิถึ ได้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกุมารแทนบุพการี เป็นสุขศรีสวัสดิ์ชื่อสุดสาคร ครั้นตื่นจากบำเพ็ญญานฉานตบะ ก็ลุกเดินเตรียมตระงานการสอน ได้ฤกษ์เรียนเขียนอ่านร้ายคำกลอน ก็พบว่าสุดสาครไม่อยู่ที่ศาลา</p> <p>- ทาสีเจรจา สุดสาครเอ๋ย เจ้าหลานรัก หมด เวลาหยุดพัก แล้วลุกเอ๋ย เอ... ทำไม เสียงถึงได้เจียบ แปลกกว่าเคยรีว่า จะ หลับอยู่เจียบเฉย เลย...ไม่ได้ยิน (พระ ทาสียังคงร้องเรียก) สุดสาคร เอ๋ย</p>	<p>- หนึ่งทาสีอยู่หน้าจอ</p>
<p>ฉากที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกร</p> <p>- ร้องเชิดจีน (ตัว ๒) บัดนั้น สุดสาครฉวยเชือกแกล่นลงมหาชลาไหล ขึ้นขี่ปลาพาวัวน้ำคล้ายคล้ายไป ถึงคลื่นใหญ่มองเขม้นเห็นอาชา จึงออกอุบายร้องเรียกว่าพี่ม้า ขอจงอย่ากลัวน้องร้องเรียกหา ขอได้เห็นเป็นประจักษ์แก่สองตา กระโดดเกี่ยวเลี้ยวหาบนท้องนที</p> <p>- ดนตรีรับด้วยเพลงเชิดจีนตัว ๒ - เพลงเชิด</p>	<p>- หนึ่งสุดสาครว่ายน้ำมาพบหนึ่งม้านิลมังกร (หน้าจอ)</p> <p>- สุดสาครไล่จับม้านิลมังกร (หน้าจอ)</p>

บทการแสดง	เหตุการณ์/การกระทำ
<p>- ร้องเชิดเงิน (ตัว ๓)</p> <p>กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหมวด มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัศบ พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ โจนประจวบจับหมวดกระหมวดรั้ง เอววงหวายสายสิญจน์สวมศรีษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง ม่านิลมังกรอ่อนดินสิ้นกำลัง สุดสาครขี่หลังจับม้าทยานหนี</p>	<p>- หนังสืสุดสาครต่อสู้กับหนังสือม่านิลมังกร (หน้าจอ)</p>
<p>- เพลงเชิด</p> <p>- เพลงรำ</p>	<p>- สุดสาครต่อสู้กับม่านิลมังกรแล้วออกจากเวที</p>

<p>บทการแสดง</p>	<p>เหตุการณ์/การกระทำ</p>
<p>- เพลงเดี่ยว</p>	<p>- หนังจับศุคศาครจับม้านิลมังกรประทับหลังจอแล้วออกหน้าจอ</p>
<p>- เพลงเชิด - ศุคศาครเจรจา ไปกันเลยพี่ม้า เร็วกว่านี้ได้เลย</p>	<p>- หนังจับศุคศาครจับม้านิลมังกรออกจากเวที</p>

พี่มา: ผู้วิจัย

ผลงานสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรผ่านกระบวนการวิจัยการแสดงร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนทำให้เห็นว่าการสร้างระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สมบูรณ์สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางวัฒนธรรมภายในชุมชนร่วมกัน เมื่อผลงานสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยผ่านการศึกษา การสร้างบท การทดลอง ออกแบบทำต้นเพื่อหาอัตลักษณ์ในการแสดง การนำผลงานมาฝึกซ้อมกับนักแสดงเยาวชนของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผลงานดังกล่าวได้นำเสนอให้ผู้ชมจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการสุวรรณภูมิ จำนวน ๑๔๐ คนที่เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนและชมการแสดง การสาธิตการเชิดหนัง ในวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตการณ์ บันทึกการแสดงสด และสัมภาษณ์ผู้ชมเพื่อนำความรู้สึของผู้ชมและทีมงานที่ร่วมกันสร้างสรรค์การแสดงมาถอดเป็นรายงานการวิจัยและสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานครั้งนี้

รูปภาพที่ ๔๔ การกล่าวต้อนรับผู้ชมในวันนำเสนอผลงานวิจัย
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๔๕ การนำเสนอผลงานวิจัย ณ โรงแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน
 ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๔๖ บรรยากาศภายหลังจากการชมการแสดงนำเสนอผลการวิจัย
 ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

จากการร่วมทำงานสร้างสรรค์ระหว่างคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนและผู้วิจัยโดยมีนายอัครพล เริงกรายผู้ฝึกซ้อม ออกแบบการเชิดหนังและเป็นผู้ช่วยวิจัยครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยพบว่า คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีองค์ความรู้เฉพาะของศิลปินจากกระบวนการฟื้นฟูจนถึงการพัฒนาและยังคงร่วมทำงานกับเครือข่ายศิลปะการแสดงทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเมื่อผ่านกระบวนการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุตสาครจับม้านิลมังกร สามารถสรุปแนวทางการออกแบบการเชิดหนังใหญ่ได้ดังนี้

๑. การทำงานกับตัวละคร กระบวนการทำงานหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการวิเคราะห์ลักษณะความต้องการและลักษณะของตัวละครจากบทหนังใหญ่เพื่อคัดเลือกนักแสดงหนังใหญ่ตามลักษณะของตัวละครและนอกจากนั้นต้องพิจารณาถึงขนาดและน้ำหนักของตัวหนังด้วย โดยกระบวนการทำงานสร้างสรรค์ครั้งนี้มีแนวทางการคัดเลือกผู้เชิดหนัง ดังนี้

๑.๑ ผู้เชิดหนังม้านิลมังกร เนื่องจากการเชิดหนังม้านิลมังกรออกแบบมาสำหรับการเชิด ๒ คน ดังนั้นการคัดเลือกนักแสดงหนังจึงคัดเลือกจากนักแสดงที่มีความคล่องตัว ว่องไว มีสัดส่วนของร่างกายไม่ใหญ่เพราะต้องเชิดอยู่ร่วมกันเพื่อแสดงเป็นส่วนหัวและส่วนท้ายของตัวม้า

๑.๒ ผู้เชิดหนังจับสุตสาครจับม้านิลมังกร คัดเลือกนักแสดงหนังมีขนาดร่างกายใหญ่ มีความแข็งแรงสามารถรับน้ำหนักตัวหนังจับซึ่งมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักได้ เป็นต้น

นอกจากการคัดเลือกผู้เชิดหนังเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของตัวละครและการเชิดหนังใหญ่แล้ว กระบวนการทำงานกับตัวละครที่สำคัญคือผู้ฝึกซ้อมได้อธิบายความต้องการของตัวละครในแต่ละฉากให้กับนักแสดงเข้าใจทั้งจากบทบาทย์ ดนตรีและบทร้องประกอบการแสดงหนังใหญ่ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังคงยึดหลักพื้นฐานด้านการแสดงที่นำมาใช้ในการเชิดหนังตั้งแต่กระบวนการฝึกซ้อมจนถึงการแสดงคือ สมาธิ ความต้องการของตัวละครและความหมายของการเคลื่อนไหวและการเชิด

๒. การกำหนดสถานการณ์ของเรื่องและตัวละคร เมื่อได้ร่วมทำงานกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนในการวิจัยครั้งนี้ผ่านการออกแบบการเชิดและการกำกับการแสดงร่วมกับนายอัครพล เริงกรายทำให้เห็นว่ากระบวนการออกแบบท่าเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการกำหนดสถานการณ์ของเรื่องที่ตัวละครกำลังเผชิญทำให้เกิดท่าเต้นและการเคลื่อนไหวในการเชิดแทนการกระทำของตัวละคร เช่น ในขณะที่สุตสาครกำลังว่ายน้ำเล่นในทะเล พระฤาษีตามหาสุตสาครและเจรจากับสุตสาครถึงปัญหาที่สุตสาครไปพบกับม้านิลมังกร สุตสาครพบม้านิลมังกร จนกระทั่งตามจับม้านิลมังกร

๓. การเชิดหนังใหญ่ แนวทางการเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการกำหนดใช้พื้นที่การแสดง ๒ ลักษณะ คือ การเล่นหนังใหญ่หน้าจอและการเล่นหนังใหญ่หลังจอ พื้นที่การเล่นหนังใหญ่หลังจอจะใช้เมื่อมีการปรากฏตัวละคร โดยใช้ลักษณะการเชิดจากด้านหน้าแหล่งกำเนิดแสงที่ใช้ส่องหลังจอจนถึงระยะใกล้ชิดจอ ดังนั้นจะเห็นเงาหนังทับกันหากกรณีที่ต้องการสร้างภาพของการตามจับ การแสดงอำนาจ และเมื่อต้องการให้เห็นตัวหนังชัดเจนจึงใช้การเล่นหนังใหญ่ประทับบนจอ ส่วนการเล่นหนังหน้าจอถูกกำหนดใช้มีการดำเนินเรื่องหรือเล่ารายละเอียดต่าง ๆ ของเรื่องหรือการขยายเรื่องราวของตัวละคร เป็นต้น

หลังจากที่การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเปิดการแสดงให้กับผู้เข้าชมภายในโรงแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนแล้ว ผลงานวิจัยครั้งนี้เป็นการทำงานสร้างสรรค์ด้านการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้นแล้วสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เพราะกระบวนการวิจัยเน้นการทำงานของผู้วิจัยผ่านองค์ความรู้เดิมของเจ้าของวัฒนธรรม และให้เจ้าของวัฒนธรรมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในนิเวศวัฒนธรรมเป็นผู้ตรวจสอบ ผู้ประเมินและมีส่วนร่วมในความต้องการสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์จากการวิจัย คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนจึงได้นำหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเข้าร่วมการแสดงวัฒนธรรมของจังหวัดระยองในงาน "มหกรรมเล่าขานตำนานเมืองระยอง" ระหว่างวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ถึง วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยได้ร่วมกิจกรรมขบวนแห่ของอำเภอเมืองระยอง ร่วมแสดงประกอบแสงสีเสียงและจัดบุณิหารศการหนังใหญ่

รูปภาพที่ ๔๗ การแสดงหนังใหญ่งานเล่าขานเมืองระยอง
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๔๘ การแสดงหนังใหญ่ในงานเล่าขานเมืองระยอง
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๔๙ ร่วมขบวนแห่หนังใหญ่ในงานเล่าขานเมืองระยอง
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

นอกจากนั้นคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังได้นำผลงานจากการวิจัยครั้งนี้ไปร่วมแสดงในงานไหว้ครูประจำปีของหนังตะลุงศิษย์วัดกะบกขึ้นฝั่งเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดระยองที่สืบทอดต่อกันมากกว่า ๑๐๐ ปี โดยปัจจุบันมีการขยายออกไปอีกหลายคณะ เช่น คณะ ส. สืบสานศิลป์ ศ.กะบกขึ้นฝั่ง เป็นต้น

รูปภาพที่ ๕๐ การแสดงหนังใหญ่ในงานไหว้ครูหนังตะลุง (๑)
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

รูปภาพที่ ๕๑ การแสดงหนังใหญ่ในงานไหว้ครูหนังตะลุง (๒)
ที่มา: fb หนังใหญ่วัดบ้านดอน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอสัมภาษณ์อาจารย์อำไพ บุณอรอดเพื่อสรุปแนวทางการร่วมมือในการสร้างสรรค์ผลงานหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ทั้งนี้อาจารย์อำไพ บุณอรอด (สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๗) ได้สรุปการสร้างสรรค์จากผลงานวิจัยครั้งนี้ไว้ดังนี้

“...สำหรับการจัดสร้างหนังใหญ่เรื่องพระอภัยมณีครั้งนี้นั้น เรื่องพระอภัยมณี กับเรื่องรามเกียรติ์ต่างกัน เพราะเรื่องพระอภัยมณีเป็นการแสดงแบบร่วมสมัย เช่นการเชิด การพากย์ไม่เหมือนกับรามเกียรติ์เพราะเรื่องรามเกียรติ์ใช้บทพากย์เก่าจากบทดั้งเดิมของโบราณมีลักษณะใกล้เคียงกับโขน แต่เรื่องพระอภัยมณี ทั้งตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทรและสุดสาครจับม้านิลมังกรมีความแตกต่างกันแต่ก็ได้ละทิ้งรากฐานของหนังใหญ่คือมีการรวมบทพากย์เข้าไปและเพิ่มเติมเพลงร้อง เพราะโดยปกติพระอภัยมณีจะแสดงโดยใช้หุ่นกระบอก หรือเล่นละคร ดังนั้นจึงเลือกใช้บทเพลงจากการแสดงหุ่นและละครเหมือนกับที่เราสร้างสรรค์การแสดงที่เข้ากับสมัยยุคใหม่ให้คนดูได้เข้าใจและถือเป็นการต่อยอดให้หนังใหญ่ได้อยู่ต่อไปการทำหนังใหญ่เราต้องนึกถึงเยาวชนคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ทางคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนพยายามสร้างเครือข่ายทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ การวิจัยครั้งนี้คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนต้องขอขอบคุณคณะดนตรีและการแสดงมหาวิทยาลัยบูรพาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เลือกเอาชุดสุดสาครจับม้านิลมังกรที่ได้พยายามต่อยอดจากตอนเดิมของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน คือจากผีเสื้อสมุทรลักพาพระอภัยมณี ทำให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยบูรพาสร้างประโยชน์ให้กับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนและสามารถนำมาต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่และสร้างไว้ นับว่าเป็นโอกาสที่ดีมาก ๆ...”

เมื่อกระบวนการสร้างสรรค์งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ผู้วิจัยพบว่าความร่วมมือในการสร้างสรรค์งานครั้งนี้เกิดประโยชน์ทั้งกับผู้วิจัยและคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนตามรายละเอียดจากการสัมภาษณ์อาจารย์อำไพ บุณอรอดข้างต้น ทำให้เห็นแนวทางพัฒนาผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างศิลปินในท้องถิ่นและนักวิชาการได้เห็นได้จากผลจากการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรที่สามารถสร้างการแสดงหนังใหญ่สำหรับผู้ชมที่เข้ามาศึกษาหรือเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน นอกจากนี้ยังสร้างอัตลักษณ์เฉพาะเพื่อเป็นแบบฉบับการแสดงของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนทำให้เห็นความเป็นไปได้ในการใช้วรรณกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รามเกียรติ์ในการแสดงหนังใหญ่ เพราะแม้ว่าการแสดงหนังใหญ่จะมีขนบการแสดงที่เคร่งครัดแต่การสร้างสรรค์ครั้งนี้ยังคงยึดขนบเดิมไว้และนำวิธีการต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความน่าสนใจในเล่าเรื่อง เช่นทำให้เรื่องสื่อสารชัด บทร้องฟังเข้าใจง่าย บทเพลงและการขับร้องสามารถเข้าถึงผู้ฟังตามอารมณ์และความรู้สึกของเรื่อง การดำเนินเรื่องกระชับและยังคงสุนทรีย์ของ

การแสดงหนังใหญ่เพื่อทำให้เกิดความงดงามของศิลปะการแสดงหนังใหญ่ ผลงานวิจัยจากการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรจะแสดงอีกครั้งในเทศกาลการแสดงหนังใหญ่ประจำปีเนื่องงานวันไหลช่วงเทศกาลสงกรานต์ของจังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ณ วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วอเซญูเกียวงาน

งานวันไหล
หนังใหญ่ไฟกะลา ณ วัดบ้านดอน
ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ระหว่าง วันที่ ๒๖-๒๘ เมษายน ๒๕๖๗

โครงการอนุรักษ์หนังใหญ่ ไฟกะลา

๒๖ เม.ย.	๒๗ เม.ย.	๒๘ เม.ย.
<ul style="list-style-type: none"> - การแสดงฟลิกของ - การแสดงผู้สูงอายุ - การแสดงพุดจากอาหารของ - การแสดงละครสัง คม-ประ-ภักโตว - การแสดงลำตัด คม-ประภักโตว - การแสดงหนังตะลุง คม-ประภักโตว 	<ul style="list-style-type: none"> - การแสดงปี่พาทย์เครื่องสาย - การแสดงขลุ่ยปี่พาทย์เครื่องสาย - การแสดงวงมโหรี โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ จันทบุรี - การแสดงหุ่นกระบอก - การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยหุ่นละคร - เรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร - การแสดงหนังตะลุง ค. บุญส่งศิลป์ ศึกษาศาสตร์ 	<ul style="list-style-type: none"> - พิธีเปิดงาน - การแสดงผู้สูงอายุ - การแสดงกลองโกล - การแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จ.สิงห์บุรี - การแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอน จ.ระยอง

รูปภาพที่ ๕๒ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์งานหนังใหญ่ไฟกะลา วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง
ที่มา: คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีความต้องการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่ซึ่งโดยธรรมเนียมการแสดงจะเล่าเรื่องรามเกียรติ์แต่การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจใช้กลอนบทละครที่พัฒนามาจากวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีซึ่งพระสุนทรโวหาร (ภู่ หรือ สุนทรภู่) เป็นผู้ประพันธ์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย การสัมภาษณ์และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย นำข้อมูลมาจัดลำดับความสำคัญตามหัวเรื่องเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์และนำมาใช้สร้างสรรค์ตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย โดยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๑ พระยาศรีสมุทรโภคชัย โขชิตตสงคราม เจ้าเมือง ระยอง ได้ซื้อตัวหนังชุดหนึ่งมาจากพัทลุง มีหนังเจ้า ชุดเบิกโรงรามเกียรติ์ ตอนศึกพรหมาศ ทศกัณฐ์สั่งเมือง สีดาลุยไฟ กำเนิด สองกุมาร ปล่อยม้าอุปการ และพระพรตและพระสัตรุตรบ พระมงกุฎ-พระลบ ทางวัดจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานรักษาหนังชุดเก่า เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนทั่วไปด้วย ปัจจุบันคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ได้ริเริ่มการพัฒนาการแสดงหนังใหญ่จากเดิมที่มีการแสดงเรื่องรามเกียรติ์เพียงเรื่องเดียว แต่ขณะนี้ได้ริเริ่ม สร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่จากวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร โดย ครูอำไพ บุณยรอด ปราชญ์พื้นบ้าน ผู้ควบคุมดูแลคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

ผู้วิจัยสนใจใช้กลอนบทละครที่พัฒนามาจากวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีซึ่งพระสุนทรโวหาร (ภู่ หรือ สุนทรภู่) เป็นผู้ประพันธ์ เมื่อได้สอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นก่อนการเสนอเค้าโครงการวิจัยครั้งนี้ จากครูอำไพ บุณยรอดซึ่งท่านเป็นผู้ดูแลควบคุมคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนถึงแนวทางการพัฒนา ศิลปะการแสดงหนังใหญ่เพื่อสามารถนำไปใช้ในการแสดงในโอกาสต่าง ๆ ได้ นอกจากการแสดงเรื่องรามเกียรติ์แล้วนั้นครูอำไพได้กล่าวถึงวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ที่มีคุณค่าต่อความรู้สึกและเป็นความภาคภูมิใจต่อบทบาททางศิลปะและวัฒนธรรมที่ปรากฏบนคำขวัญของจังหวัดระยองว่า “ผลไม้รสล้ำ อุตสาหกรรมก้าวหน้า น้ำปลารสเด็ด เกาะเสม็ดสวยหรู สุนทรภู่กวีเอก” ผู้วิจัยจึงมีความต้องการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยจากบทละครเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ต่อยอดจากตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ที่คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้สร้างไว้ โดยผู้วิจัยได้เลือกสร้างตัวหนัง ๓ ลักษณะดังนี้ ๑. หนังสุดสาคร เป็นหนังประเภทหนังเดิน ภาพหนังเดี่ยวหน้าเสี้ยวอยู่ในท่าเดิน ๒. หนังม้านิลมังกร เป็นหนังประเภทหนังเบ็ดเตล็ด ภาพสัตว์ม้านิลมังกร ๓. หนังสุดสาครจับม้านิลมังกร เป็นประเภทหนังจับ ภาพตัวละครสุดสาครขี่ม้านิลมังกร คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังคงรักษากรรมวิธีการสร้างตัวหนังใหญ่ตามแบบขนบโบราณแต่อาจมีการปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้สร้างบางอย่างให้เหมาะกับยุคสมัยและสะดวกต่อการทำตัวหนัง

เมื่อทำการศึกษาบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทรและประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี

ตอนสุดท้ายจับม้านิลมังกรเพื่อกำหนดโจทย์การทำงานกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนค้นหาความเป็นไปได้ในการสร้างแนวทางการแสดงเฉพาะของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนที่ได้รับเริ่มสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่จากขนบเดิมจากเรื่องราวเกียรติ นอกจากจะสามารถสร้างแนวทางการแสดงเฉพาะตามแบบฉบับหนังใหญ่วัดบ้านดอนแล้วยังทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนสร้างคุณค่าจากประวัติศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงกับท้องถิ่นโดยใช้วัฒนธรรมสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงมีโอกาสเชิญอาจารย์ ดร.ณัฐนันท์ เอื้อศิลป์ อาจารย์ประจำคณะดนตรีและการแสดงประพันธ์บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดท้ายจับม้านิลมังกร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การสร้างสรรค์บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดท้ายจับม้านิลมังกรจากนิทานคำกลอนสุนทรภู่เรื่องพระอภัยมณี เมื่อพิจารณาจากตัวละคร ปัญหาและแรงจูงใจของตัวละคร ลำดับเหตุการณ์และการกระทำจากนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีตามที่นำเสนอไว้ข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางในการดัดแปลงนิทานคำกลอนเป็นบทหนังใหญ่โดยการดัดแปลงบทละครยังคงยึดหลักโครงสร้างการเล่าเรื่องตามต้นฉบับนิทานคำกลอน แต่ปรับแต่งบทกลอนเพิ่มเติมเพื่อลำดับเหตุการณ์และการกระทำของตัวละครและตามลำดับของเรื่องให้สามารถใช้เป็นบทสำหรับการแสดงหนังใหญ่ได้ง่ายขึ้น การนำเสนอตัวละครที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง โดยกำหนดให้ตัวละครสุดท้ายจับม้านิลมังกรเป็นตัวละครหลัก (Protagonist) ตัวละครม้านิลมังกรเป็นตัวละครปะทะ (Antagonist) ตัวละครพระเอกเป็นตัวละครสนับสนุน (Supporting Character) และมีเหล่าตัวละครสัตว์ทะเลประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวละครหมู่มวล (Ensemble)

๒. กำหนดแนวทางการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดท้ายจับม้านิลมังกร โดยต้องการสร้างรูปแบบการเดินคู่ระหว่างตัวหนังสุดท้ายจับม้านิลมังกร เพื่อทดลองสร้างความน่าสนใจในการนำเสนอความร่วมมือในการเดินหนังใหญ่ กระบวนการสร้างสรรค์ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแผนการสร้างสรรค์หลังจากการดัดแปลงบทสำหรับการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดท้ายจับม้านิลมังกร โดยมีความตั้งใจทดลองออกแบบการเดินและการเชิดหนังม้านิลมังกรเพื่อต้องการให้เป็นฉากสำคัญในการอวดฝีมือการเชิดหนังใหญ่โดยออกแบบการเดินที่แตกต่างไปจากขนบการเชิดหนังใหญ่คือ การแสดงครั้งนี้กำหนดให้ผู้เชิดจำนวน ๒ คนต่อหนังจับ ๑ ตัว โดยใช้แรงบันดาลใจจากม้าซึ่งมีเท้าหน้าและเท้าหลัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางการออกแบบการเชิดม้านิลมังกรให้มีการเทียบเคียงลักษณะตัวละครจากม้าเพื่อการออกแบบท่าเดินและการเชิดหนังใหญ่ ตามรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ มีคนเชิดหนังม้านิลมังกร ๒ คน ต่างจากแบบดั้งเดิมที่คนเชิดหนังใหญ่๑ ตัวจะเชิดเพียงคนเดียว ผู้วิจัยได้คัดเลือกนิสิตชาย กลุ่มวิชาเอกนาฏศิลป์และกำกับลีลา คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา ชั้นปีที่ ๓ ที่มีรูปร่างใกล้เคียงและมีความสามารถทางนาฏศิลป์ไทยมาทดลองออกแบบท่าม้านิลมังกร โดยนิสิตได้ศึกษาปฏิบัติระบำม้าในรายวิชานาฏศิลป์ไทยสมัยใหม่อยู่แล้ว

๒.๒ ผู้วิจัยทดลองออกแบบการเต้นและการขีดหนังใหญ่โดยเลือก ฉากที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกร จากบทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเพื่อทดลองออกแบบการเต้นและการขีดหนังใหญ่ก่อนนำไปปรึกษาและให้อาจารย์อำไพ บุณวรรค รวมถึงทีมงานคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้พิจารณา ดังนั้นในกระบวนการทำงานขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจึงได้ เชิญนิสิตวิชาเอกศิลปะการละคร หลักสูตรศิลปการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัย บูรพาซึ่งเป็นนักขีดและนักพากย์หนังใหญ่วัดบ้านดอนร่วมสร้างสรรค์ในกระบวนการนี้พร้อมกับนิสิต วิชาเอกนาฏศิลป์ไทยด้วย

๒.๓ แนวทางการออกแบบท่าเต้นและการขีดผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเพื่อการ ออกแบบท่าเต้นจากอัตลักษณ์ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การเต้นโขนจากการแสดงประเภทการ จับและลักษณะลีลาท่าทางของม้าที่มีพลัง จากการทดลองออกแบบท่าเต้นและการขีดหนังใหญ่ จาก บทการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ตอนที่ ๔ สุดสาครจับ ม้านิลมังกร การทดลองครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาแนวทางการออกแบบท่าเต้นโดยใช้ความรู้และอัต ลักษณ์ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมาทำการออกแบบท่าเต้น แนวคิดการออกแบบท่าเต้นและการ ขีดหนัง มาจากคำว่า “จับ” ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าในขนบการแสดงของไทยการแสดงที่มีการ “จับ” ประกอบด้วย ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ลักษณะของการกระทำในการแสดงคือ การไล่จับ การวิ่งไล่ การใช้กำลัง การชก การต่อสู้ เป็นต้น การเลือกใช้ต้นทุนการสร้างสรรค์จากการแสดงโขนและละคร รูปแบบการแสดงที่มีจุดประสงค์ของการไล่จับในโขนและละครไทยมีการแสดงหลายชุด เช่น หนุมาน จับนางสุพรรณมัจฉา ย่าหรีนตามนกยูง พระลอตามไก่ พระรามตามกวาง ฯลฯ เป็นต้น ขนบใน การแสดงและการใช้ดนตรีประกอบการแสดงเป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์ผลงานได้เป็นอย่างดี ผลงาน การออกแบบท่าเต้นและการขีดหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรจึงมี การออกแบบการวิ่งไล่ วิ่งไล่ตาม การวิ่งวน การชก การต่อสู้ เป็นต้น นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเลือกใช้ การตีบท การใช้นาฏยศัพท์ในการสื่อสารตามบทตามความต้องการและลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง นอกจากนั้นผู้วิจัยเลือกใช้อัตลักษณ์การขีดหนังใหญ่คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จากประสบการณ์การมี ส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และการวิจัยร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ผู้วิจัยเลือกทดลองออกแบบ ท่าเต้นและการขีดหนังใหญ่ ฉากที่ ๔ สุดสาครจับม้านิลมังกรเพราะเมื่อพิจารณาจากบทสำหรับการ แสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรแล้ว ในฉากที่ ๔ เป็นฉากสำคัญ สามารถออกแบบท่าเต้นและการขีดให้แสดงศักยภาพของผู้เต้น สร้างความตื่นเต้นและต้องการสร้าง ความร่วมสมัยของการขีดตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ท่าเต้นโขนมาใช้ ระหว่างการจับ การไล่ การแสดงถึงอำนาจและพลังกำลังของสุดสาครโดยใช้ท่าเต้นจากการจับ การ ยกรบตามแนวทางของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนที่นำท่าเต้นในการแสดงโขนมาให้สามารถถอดฝีมือ หน้าจอหนังได้ นอกจากนั้นยังใช้เทคนิคการตีหนังเมื่อมีการต่อสู้ เป็นต้น ผู้วิจัยเลือกใช้ท่าทางการ เคลื่อนไหวจากอิริยาบถของม้า นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเลือกใช้ท่ารำและการเคลื่อนไหวจากกระบาม้าเพื่อ นำมาใช้ออกแบบท่าเต้นและการขีดหนังใหญ่

คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเมืองค์ความรู้เฉพาะของศิลปินจากกระบวนการฟื้นฟูจนถึงการพัฒนา และยังคงร่วมทำงานกับเครือข่ายศิลปะการแสดงทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเมื่อผ่าน กระบวนการสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร สามารถสรุป แนวทางการออกแบบการเชิดหนังใหญ่ได้ดังนี้

๑. การทำงานกับตัวละคร กระบวนการทำงานหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการวิเคราะห์ลักษณะความต้องการและลักษณะของตัวละครจากบทหนังใหญ่เพื่อคัดเลือกนักแสดงหนังใหญ่ตามลักษณะของตัวละครและนอกจากนั้นต้องพิจารณาถึงขนาดและน้ำหนักของตัวหนังด้วย โดยกระบวนการทำงานสร้างสรรค์ครั้งนี้มีแนวทางการคัดเลือกผู้เชิดหนัง ดังนี้

๑.๑ ผู้เชิดหนังม้านิลมังกร เนื่องจากการเชิดหนังม้านิลมังกรออกแบบมา สำหรับการเชิด ๒ คน ดังนั้นการคัดเลือกนักแสดงหนังจึงคัดเลือกจากนักแสดงที่มีความคล่องตัว ว่องไว มีสัดส่วนของร่างกายไม่ใหญ่เพราะต้องเชิดอยู่ร่วมกันเพื่อแสดงเป็นส่วนหัวและส่วนท้ายของตัวม้า

๑.๒ ผู้เชิดหนังจับสุดสาครจับม้านิลมังกร คัดเลือกนักแสดงหนังมีขนาดร่างกายใหญ่ มีความแข็งแรงสามารถรับน้ำหนักตัวหนังจับซึ่งมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักได้ เป็นต้น นอกจากการคัดเลือกผู้เชิดหนังเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของตัวละครและการเชิดหนังใหญ่แล้ว กระบวนการทำงานกับตัวละครที่สำคัญคือผู้ฝึกซ้อมได้อธิบายความต้องการของตัวละครในแต่ละฉาก ให้กับนักแสดงเข้าใจทั้งจากบทพากย์ ดนตรีและบทร้องประกอบการแสดงหนังใหญ่ คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังคงยึดหลักพื้นฐานด้านการแสดงที่นำมาใช้ในการเชิดหนังตั้งแต่กระบวนการฝึกซ้อมจนถึง การแสดงคือ สมมติ ความต้องการของตัวละครและความหมายของการเคลื่อนไหวและการเชิด

๒. การกำหนดสถานการณ์ของเรื่องและตัวละคร เมื่อได้ร่วมทำงานกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนในการวิจัยครั้งนี้ผ่านการออกแบบการเชิดและการกำกับการแสดงร่วมกับนายอัครพล เริงกรายทำให้เห็นว่าการออกแบบท่าเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการกำหนดสถานการณ์ของเรื่องที่ตัวละครกำลังเผชิญทำให้เกิดท่าเต้นและการเคลื่อนไหวในการเชิดแทนการกระทำของตัวละคร เช่น ในขณะที่สุดสาครกำลังว่ายน้ำเล่นในทะเล พระฤาษีตามหาสุดสาครและเจรจากับสุดสาครถึงปัญหาที่ สุดสาครไปพบกับม้านิลมังกร สุดสาครพบม้านิลมังกร จนกระทั่งตามจับม้านิลมังกร

๓. การเชิดหนังใหญ่ แนวทางการเชิดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการกำหนด ใช้พื้นที่การแสดง ๒ ลักษณะ คือ การเล่นหนังใหญ่หน้าจอและการเล่นหนังใหญ่หลังจอ พื้นที่การเล่นหนังใหญ่หลังจอจะใช้เมื่อมีการปรากฏตัวละคร โดยใช้ลักษณะการเชิดจากด้านหน้าแหล่งกำเนิดแสงที่ใช้ส่องหลังจอจนถึงระยะใกล้ชิดจอ ดังนั้นจะเห็นเงาหนังทับกันหากกรณีที่ต้องการสร้างภาพของการตามจับ การแสดงอำนาจ และเมื่อต้องการให้เห็นตัวหนังชัดเจนจึงใช้การเล่นหนังใหญ่ประทับบนจอ ส่วนการเล่นหนังหน้าจอถูกกำหนดใช้มีการดำเนินเรื่องหรือเล่ารายละเอียดต่าง ๆ ของเรื่องหรือการขยายเรื่องราวของตัวละคร เป็นต้น

เมื่อกระบวนการสร้างสรรค์งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ผู้วิจัยพบว่าความร่วมมือในการสร้างสรรค์งานครั้งนี้เกิดประโยชน์ทั้งกับผู้วิจัยและคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนทำให้เห็นแนวทางพัฒนาผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างศิลปินใน

ท้องถิ่นและนักวิชาการสามารถต่อยอดผลงานสร้างสรรค์จากองค์ความรู้และทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมจนเกิดเป็นผลงานการสร้างสรรค์การแสดงหนังใหญ่สำหรับผู้ชมที่เข้ามาศึกษาหรือเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน นอกจากนี้ยังสร้างอัตลักษณ์เฉพาะเพื่อเป็นแบบฉบับการแสดงของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนทำให้เห็นความเป็นไปได้ในการใช้วรรณกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รามเกียรติ์ในการแสดงหนังใหญ่ เพราะแม้ว่าการแสดงหนังใหญ่จะมีขนบการแสดงที่เคร่งครัดแต่การสร้างสรรค์ครั้งนี้ยังคงยึดขนบเดิมไว้และนำวิธีการต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความน่าสนใจในเล่าเรื่อง เช่นทำให้เรื่องสื่อสารชัด บทร้องฟังเข้าใจง่าย บทเพลงและการขับร้องสามารถเข้าถึงผู้ฟังตามอารมณ์และความรู้สึกของเรื่อง การดำเนินเรื่องกระชับและยังคงสุนทรีย์ของการแสดงหนังใหญ่เพื่อทำให้เกิดความงดงามศิลปะการแสดงหนังใหญ่

ภายหลังจากหลังจากที่การแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเปิดการแสดงให้กับผู้เข้าชมภายในโรงแสดงหนังใหญ่วัดบ้านดอนแล้ว ผลงานวิจัยครั้งนี้เป็นการทำงานสร้างสรรค์ด้านการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้นแล้วสามารถนำไปใช้เป็นการแสดงประจำคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเพื่อใช้สำหรับจัดแสดงให้กับผู้เข้าชมและศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน ทั้งนี้ในช่วงก่อนการรายงานการวิจัยคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้จัดการแสดงหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเพื่อนำไปใช้แสดงในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

๑. เข้าร่วมการแสดงวัฒนธรรมของจังหวัดระยองในงาน "มหกรรมเล่าขานตำนานเมืองระยอง" ระหว่างวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ถึง วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยได้ร่วมกิจกรรมขบวนแห่ของอำเภอเมืองระยอง ร่วมแสดงประกอบแสงสีเสียงและจัดบุรณิทรศการหนังใหญ่
๒. ร่วมแสดงในงานไหว้ครูประจำปีของหนังตะลุงศิษย์วัดกะบกขึ้นฝั่งเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดระยองที่สืบทอดต่อกันมากกว่า ๑๐๐ ปี โดยปัจจุบันมีการขยายออกไปอีกหลายคณะ เช่น คณะ ส. สืบสานศิลป์ ศ.กะบกขึ้นฝั่ง เป็นต้น
๓. เทศกาลการแสดงหนังใหญ่ประจำปีเนื่องงานวันไหลช่วงเทศกาลสงกรานต์ของจังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ณ วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อต้องการสร้างสรรค์ผลงานหนังใหญ่ร่วมสมัยร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยองด้วยสาเหตุจากผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์การสร้างวิจัยทางศิลปะการแสดงร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนและยังคงติดต่อกับความสัมพันธ์ที่ดีทั้งทางวิชาการและการทำงานร่วมกับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การเฝ้าสังเกตและติดตามผลสัมฤทธิ์จากการวิจัยและการร่วมทำงานสร้างสรรค์ทำให้เห็นว่าคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเองโดยมีนายอรพท เชิงกรายและนายมานะ ล่วงพันซึ่งเป็นผู้ควบคุม ดูแลการฝึกซ้อม บริหารจัดการผลิตและการแสดง การผลิตหนังใหญ่สำหรับการแสดงและงานฝีมือต่าง ๆ ซึ่งเป็นประสิทธิผลจากการร่วมทำการวิจัยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ การบริหารคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังคงอยู่ในความดูแล

ของอาจารย์อำไพ บุณรอดและมีกรรมการภายในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืนเมื่อผู้วิจัยมีโอกาสได้เริ่มทำการวิจัยจึงเห็นการพัฒนาผลงานมาตลอดว่าคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหลากหลายหน่วยงานทั้งภาคเอกชนและภาครัฐในแง่ของการจัดหาทุนเพื่อพัฒนาและสร้างโอกาสในการสร้างพื้นที่การแสดงให้นักแสดงหนังใหญ่ได้มีโอกาสฝึกฝนและแสดงต่อสาธารณชน นอกจากนั้นยังได้ร่วมทำงานกับคณะหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี คณะหนังใหญ่วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรี คณะละครหุ่นสายเสมา คณะหุ่นละครเล็กคลองบางหลวง เป็นต้น ตลอดระยะเวลาการพัฒนาการแสดงหนังใหญ่จะเห็นได้ว่าคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีการศึกษา การค้นคว้า และการพัฒนาแนวทางการนำเสนอหนังใหญ่ให้ยังคงมีความสนุกเพราะนอกจากหนังใหญ่วัดบ้านดอนมีบทบาทต่อชุมชนในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดอนแล้ว คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนยังคงต้องหาแนวทางให้ผู้ชมปัจจุบันยังคงสนุกและได้รับสุนทรียะทางการแสดงหนังใหญ่ไปด้วย การจัดให้มีการสาธิตการแสดงหรือการให้เข้าศึกษาดูงานโดยการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนจึงเป็นอีกกลยุทธ์ที่คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างดี เมื่อได้ร่วมทำผลงานสร้างสรรค์ผ่านการวิจัยครั้งนี้จึงทำให้เห็นว่าการสร้างการแสดงในฐานะวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชนในครั้งนี้ได้นำองค์ความรู้ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน (Artist Knowledge) มาใช้ในการสร้างสรรค์และเห็นได้จากการกำกับการแสดงของนายอครพล เริงกรายว่า การฝึกกระบวนการเป็นนักแสดง การเข้าสู่ตัวละคร การฝึกพื้นฐานการแสดงตั้งแต่เรื่องสมมติ ความเชื่อ จินตนาการ ความต้องการตัวละคร การอยู่ในสถานการณ์ ความรู้สึกและอารมณ์ระหว่างนักแสดงกับดนตรีและการขับร้องล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญและกลายเป็นกรอบความคิดในการสร้างสรรค์งานหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน

ผลงานสร้างสรรค์หนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรเป็นผลงานสร้างสรรค์ซึ่งต่อยอดจากผลงานสร้างสรรค์ที่มีอยู่เดิมของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ผู้วิจัยใช้ทุนทางวัฒนธรรม องค์ความรู้เดิมของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเพื่อต้องการทดลองสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนให้ชัดเจนเนื่องจากนักเดินหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเป็นนักแสดงเยาวชนในชุมชนบ้านดอนที่มีความสนใจมาฝึกฝนเพื่อต้องการสร้างคุณค่าจากเวลาว่างของเยาวชนและสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับพวกเขา ดังนั้นการเลือกพัฒนาบทหนังใหญ่ร่วมสมัยเรื่อง พระอภัยมณี ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกรในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งหวังให้การแสดงครั้งนี้สามารถเข้าถึงผู้ชมได้ง่ายทั้งเรื่อง การดำเนินเรื่อง ดนตรี บทร้อง นอกจากนั้นยังได้สร้างสรรค์ให้เกิดการขีดหนังใหญ่โดยให้ตัวหนังม้านิลมังกรต้องขีดด้วยผู้ขีดหนังจำนวน ๒ คนเพื่อใช้อวดฝีมือและสร้างอัตลักษณ์ในการแสดงหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน ผลงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เห็นแนวโน้มในการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐได้แก่มหาวิทยาลัย โรงเรียน ศิลปินในชุมชนสามารถร่วมกันสร้างนิเวศอุตสาหกรรมด้านวัฒนธรรม (Cultural Industry Ecosystem) เพื่อให้ภาครัฐ เอกชนและชุมชนได้มีส่วนร่วมกันเฝ้าระวังและควบคุมระบบตั้งแต่ผู้ชม การศึกษา อาชีพและการประกอบการด้านวัฒนธรรมจนถึงนโยบายภาครัฐเพื่อสร้างให้ศิลปิน ผู้ประกอบอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรมสามารถประกอบอาชีพและมีพื้นที่ในการแสดงออกรวมถึงการสร้างสรรค์ผลงานโดยไม่ปล่อยให้ศิลปินในชุมชนหรือใน

ท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องต่อสู้หาเลี้ยงดูเพื่อสร้างอาชีพโดยลำพังอาจทำให้นโยบายซอฟต์แวร์มีพลังและอำนาจตั้งแต่ระดับชุมชนและขับเคลื่อนประเทศด้วยศิลปะและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑. การทำงานสร้างสรรค์ผ่านการวิจัยร่วมกับศิลปินในชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งมีภูมิรู้ที่สะสมและเป็นความรู้เฉพาะของศิลปินผู้วิจัยต้องคำนึงถึงบทบาทของนักวิจัยในการใช้กระบวนการแก้ปัญหาหรือการตั้งสมมติฐานผ่านสายตาและประสบการณ์ด้านเดียวของผู้วิจัย ผู้วิจัยต้องศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนและเจ้าของวัฒนธรรม

๒. ผลงานวิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์กับคณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน การสร้างสรรค์ผ่านการวิจัยยังสามารถทดลองสร้างผลงานสำหรับการแสดงภายในโรงละครเพื่อค้นหาเทคนิคการแสดงและการเสนอบนเวทีหรือแม้แต่การผสมผสานดนตรีหรือเทคนิคอื่น ๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความน่าสนใจในการแสดงสำหรับผู้ชมในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2529). **สุจิตร์บทละครนอก เรื่อง พระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาครถึงเข้าเมือง**
การเวก.
- งานศิลปหัตถกรรมประเภทหนังสือ – ตอกหนังสือ**. สืบค้นวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2566
จาก <https://www.sacit.or.th>
- ณัฐพล เชี่ยวเสน. (2561). **การสืบทอดและการดัดแปลงเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่**
เป็นบทละครรำของกรมศิลปากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัชชานันท์ กล้าหาญ. (2563). สืบค้นวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2565
จาก <https://thepotential.org/creative-learning/cultural-ecology-ep๑๑/>
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2508). **โขน**. กรมศิลปากร.
- ธีรภัทร ทองนิม. (2555). **โขน**. พิมพ์ครั้งที่ 1 : โอ – เอส พรินติ้ง เฮาส์ 113 /13 ซอยวัดสุวรรณคีรี
ถนนบรมราชชนนี เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร.
- นิทานคำกลอนสุนทรภู่**. สืบค้นวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2565 จาก <https://vajirayana.org>
- ประวัติศาสตร์จังหวัดระยอง**. สืบค้นวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2566 จาก
<https://rayong.treasury.go.th/th/about/>
- ปรมัตต์ อินทรกำแหง. (2567). **สัมภาษณ์** วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2567
- พรรัตน์ ดำรงและสัญญาชัย เอื้อศิลป์. (2548). **เพิ่มพละกำลังให้ลิงกับยักษ์ : โครงการวิจัย**
ศิลปะการแสดงร่วมสมัย จากงานขนบนิยามระหว่างไทย-เขมร. วารสารอักษรศาสตร์ปีที่
34(ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2548), หน้า 14 – 52
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2549). **แนวคิดและวิธีแสดงโขนลิง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
นาฏศิลป์ไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2555). **วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 37 ฉบับที่ 2**
(เมษายน – มิถุนายน 2555)
- พันพิศสา รูปเทียน. (2557). **วารสารประชาคมวิจัย ฉบับที่ 115** (พฤษภาคม – มิถุนายน 2557)
- พิพิธภัณฑ์หนังสือวัดบ้านดอน**. สืบค้นวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2566 จาก
<https://www.museumthailand.com/>
- มานะ ล่วงพัน. (2565-2567). **สัมภาษณ์** วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2566 วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2567
- ศุภฤกษ์ ถาวร. (2567). **สัมภาษณ์** วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2567
- ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2549). **หนังสือวัดบ้านดอน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์
มนุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุชาติ เกาทอง. (2548).

สุจิตต์ วงษ์เทศ. สืบค้นวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2566 จาก [https:// lek – prapai .org/](https://lek-prapai.org/)

หนังสือใหญ่วัดขนอน. สืบค้นวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2566 จาก <https://anudee.wordpress.com/>

หนังสือใหญ่วัดบ้านดอน. สืบค้นวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2566 จาก <https://culture55520514.wordpress.com/>

อำนาจ มณีแสง. (2545). **มรดกหนังสือใหญ่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง**

จังหวัดระยอง : สภาวัฒนธรรมเชิงเนิน

อำไพ บุญรอด. (2565-2567). **สัมภาษณ์** วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2565 ถึง วันที่ 5 มีนาคม

พ.ศ.2567

อักรพล เชิงกราย. (2565-2567). **สัมภาษณ์** วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2566 วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2567